Nagytotál

Mi a gender?

Bevezetés a XXI. századhoz

Sally Hines
Főszerkesztő: Matthew Taylor

SCOLAR

A sorozat eddigi kötetei:

Milyen alakú a világűr?
Lecserél-e minket a mesterséges intelligencia?
Még mindig jótékony az orvoslás?
Mi a gender?

Gyorsan felismerhető szöveghierarchia

Olvasd el ezt a könyvet úgy, ahogy neked a legjobban megfelel. A bekezdéseket különböző betűméretekkel állítottuk fontossági sorrendbe. A legnagyobb betűkkel szedett részek a legfontosabbak az üzenet vagy az érvelés egésze szempontjából.

Ha tehát csak félórát tudsz rászánni, akkor azokat a bekezdéseket olvasd el, amelyek a két legnagyobb betűmérettel szerepelnek a könyvben, és a téma áttekintését alapvetően így is megkapod.

Ha van egy órád, akkor olvasd el a legkisebb betűméreten kívül az összes többi bekezdést, és juss el ezáltal a törvényszerűségek és érvek megértésének egy mélyebb szintjére.

Ha pedig szabaddá tudsz tenni néhány órát, akkor olvasd el az egész könyvet, és így teljes képet kapsz, egyszersmind behatóan megérted az egyes fogalmakat is.

Találó és hatásos illusztrációk

A képek éppúgy részei az érvrendszernek, mint maga a szöveg. A gondolatébresztő módon elhelyezett, vagy épp az érvelés kiegészítését szolgáló illusztrációk a teljes kötetben mélyebb megértésre adnak lehetőséget.

Nagytotál

Mi a gender?

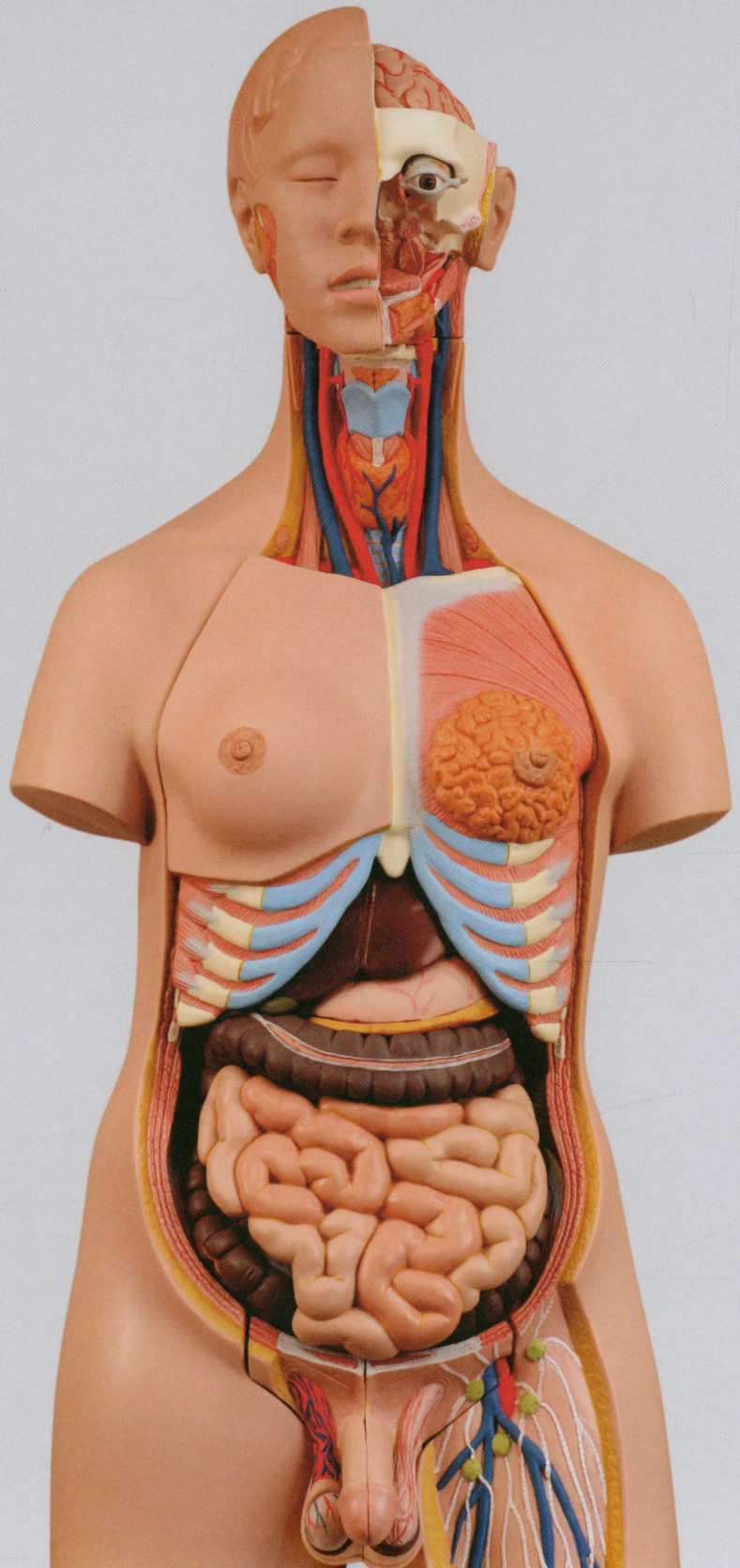

Nagytotál

Sally Hines

X 301341

Mi a gender?

Bevezetés a XXI. századhoz

Több mint 160 illusztráció

SCOLAR

Főszerkesztő:
Matthew Taylor

SZTE Klebelsberg Könyvtár
J001340227

Tartalom

Bevezetés 6

1. A gender mint a biológiai nem kifejeződése 18

2. A gender mint társadalmi konstrukció 46

3. Genderdiverzitás 76

4. Genderaktivizmus 106

Befejezés 130

Illusztrációk jegyzéke 138

Név- és tárgymutató 140

Köszönetnyilvánítás 144

SZTE Klebelsberg Könyvtár
SZEGED
2.
X 301341

Bevezetés

A

Különböző felfogásainak és megjelenési formáinak bemutatásával jelen kötet azt járja körül, mit is jelent a gender fogalma. Mint látni fogjuk, a kérdés, hogy „mi a gender?", a legkevésbé sem egyértelmű. Ebben a könyvben például a „nem" kifejezést általában biológiai jellemzőkre használjuk, míg a „gender" társadalmi és kulturális tényezőkre vonatkozik.

A biológiai nem és a társadalmi nem közti viszony igen összetett, és utóbbi felfogásának számos élesen eltérő módja létezik.

Egyesek a gendert a nemek biológiai, szaporodáshoz kapcsolódó jellemzőiből vezetik le, vagyis a testi, hormonális és kromoszomális különbségekből, amelyek mentén álláspontjuk szerint a férfi és nő kategóriája egyértelműen elkülönül. Mások szerint a gender társadalmi normák kifejeződése, viselkedésformák, szerepek és elvárások együttese, amelyeken keresztül a társadalom meghatározza a férfi és a nő fogalmát. Sokan a biológiai és társadalmi tényezők kombinációjaként tekintenek a genderre. Ám napjainkban egyre többen vélik úgy, hogy a gender nem előreprogramozott, megjelenési formái és értelmezései pedig messze sokszínűbbek lehetnek.

Mindezen túl az olyan kutatók munkái, mint Anne Fausto-Sterling (sz. 1944) és Cordelia Fine (sz. 1975) rámutattak, hogy bizonyos testi és élettani különbségek a nemek között egyáltalán nem olyan élesek, mint gondolnánk. Ezen nézőpontok felől tekinthetünk úgy a nemekre, mint amelyek képlékenyek és formálhatók, vagy másképpen fogalmazva: a gendert elgondolhatjuk fluidként (képlékenyként).

A genderfluiditás elképzelése szerint a gendert nem a biológia határozza meg, hanem társadalmi, kulturális és egyéni előfeltételeknek megfelelően változik.

A A nukleáris családmodell hagyományos nemi szerepei a Nestlé egyik '60-as évekbeli magazinreklámjában.
B Transznemű nők pózolnak egy San Franciscó-i hotelszobában 1981-ben. Habár mindinkább elismerik őket, a transzneműséget az Amerikai Pszichiátriai Egyesület 1980-ban a „nemi identitászavarhoz" sorolta.

B

A

Az egyszerűség kedvéért elgondolhatjuk a gendert három tényező együtteseként. A test vagy fizikum adja minden ember testi valóját, vagyis azt, hogy ő maga miként tapasztalja meg a testét, és mások miként viszonyulnak hozzá a teste alapján. A gendernek ez a testi vonatkozása a nemi identitáshoz és a nemi önkifejezéshez kapcsolódik. A nemi identitás lehet állandó, vagy idővel változhat; lehet összhangban vagy lehet ellentétes a születéskor kijelölt nemmel, illetve kibontakozhat vagy ellenpontozódhat a nemi önkifejezésen keresztül.

A **nemi önazonosság** vagy genderidentitás arra vonatkozik, hogy valaki belül minek érzi magát: férfinak, nőnek, a kettő kombinációjának vagy egyiknek sem. Ez alapvető része az emberek önmeghatározásának.

A **nemi önkifejezés** vagy genderkifejezés azt jelenti, valaki miként mutatja fel nemét a külvilág felé, a külvilág pedig miként hat vissza rá és miként formálja azt. Ez a nemi szerepekhez kapcsolódik, és ahhoz, hogy a társadalom hogyan kényszeríti ki az alkalmazkodást ezekhez a szerepekhez.

A **genderfluid** emberek időben vagy különböző szituációkban változóként élik meg nemi önazonosságukat; ők nem korlátozzák magukat szükségszerűen egyetlen genderidentitásra.

A **genderflux** emberek különböző időpontokban más intenzitással élik meg genderidentitásukat.

Nem binárisnak nevezünk minden olyan nemi identitást vagy nemi önkifejezést, amely kívül esik a férfi és nő kategóriáján.

Az elmúlt években megragadtak a köztudatban az olyan kifejezések, mint a „genderfluid" vagy a „genderflux". Egyre nagyobb teret nyert a gender nem bináris felfogása, és egyre láthatóbbá váltak a diverz nemű emberek. Az olyan fogalmakat, mint a „genderqueer" vagy az „agender" esetenként arra használjuk, hogy olyan tapasztalatokat és identitásokat írjunk le velük, amelyek nem ragadhatók meg a hagyományos férfi-nő felosztásban. Sokan a férfi és nő kategóriájának metszetébe helyezik magukat; mások azt állítják, nemi identitásuk idővel megváltozott.

A gender mindent áthat. Alapvetően határozza meg életünket onnantól, hogy gyerekként milyen tevékenységekre biztatnak minket, és milyen viselkedést várnak tőlünk, azon át, hogy fiatalon milyen témákban mélyedünk el, odáig, hogy felnőttként milyen foglalkozást választunk és milyen kötelezettségeket vállalunk. Mégis ritkán tudatosítjuk hatásait.

A **nem besorolható (diverz)** nemű emberek fizikumukkal, genderidentitásukkal és genderkifejezésükkel, illetve ezek együttesével nem alkalmazkodnak a társadalom elvárásaihoz és értékrendjéhez. Ez a tágas kategória emberek, szokások és tapasztalatok széles tárházát foglalja magában.

A **genderqueer** vagy nem bináris nem olyasvalakire vonatkozik, akinek nemi identitása nem illeszkedik a férfiasság és nőiesség társadalmilag elfogadott normáiba, hanem a két kategória közé vagy ezeken kívül esik.

Az **agender** emberek nem azonosulnak egyik nemmel sem, vagy úgy érzik, nincs, vagy semleges a genderük.

B

A Az izraeli védelmi erőkhöz tartozó Caracal vegyes gyalogzászlóalj annak a három harci egységnek az egyike, amelyben férfiak és nők is szolgálnak.

B Habár az ausztráliai Sydney-ben található Westmead kórházban növekszik a férfi szülészek száma, 2017-ben a szülésznők még mindig jóval többen voltak: háromszázhuszonheten az öt férfi mellett.

A

Franciaországban az **inkluzív nyelvhasználat** célja, hogy semlegessé tegye a nyelvtani nemeket, köztük a vegyes csoportokra vonatkozó, nemmel kifejezett többes számot. Például a férfi és női szavazókból álló csoport, amely jelenleg „électeurs", így „électeur·rice·s" lenne.

A **megtestesülés** egyszerre jelenti magát a tényt, hogy valaki a testében él, és ennek megtapasztalását. Egyaránt kapcsolódik ahhoz, hogy miként érzékeljük testünket a társadalmi elvárások fényében, és ahhoz, hogy ezek az elvárások milyen hatással bírnak a testünkre.

A társadalmi nem működése kulcsszerepet játszik identitásunkban, intim kapcsolatainkban, mindennapi tapasztalatainkban, illetve társadalmi és kulturális helyzetünkben, ám ezt gyakran nem érzékeljük. Nemcsak külső tényezőként szervezi az életünket, de arra is hatással bír, hogyan képzeljük el a saját és a körülöttünk lévők életlehetőségeit. A genderről való gondolkodásunk megváltoztatása alapvetően változtatja meg azt is, hogyan kategorizáljuk önmagunkat, más embereket, állatokat, illetve egyes nyelvekben és kultúrákban a hétköznapi tárgyakat és a szavakat, amelyekkel leírjuk őket. A franciában például a melléknevek felveszik annak a főnévnek a nyelvtani nemét, amelyre vonatkoznak, és a legalább egy férfit tartalmazó csoportokra vonatkozó főnevek hímneműek, még akkor is, ha a csoport összes többi tagja nő. Ez vitákhoz vezetett, ahol az aktivisták olyan inkluzív nyelvhasználatért kampányoltak, amely a hímnemű és nőnemű formákat is magában foglalja, amikor vegyes összetételű csoportról van szó.

A nemekkel kapcsolatos elgondolások és szokások sosem voltak következetesek.

Az, hogy a gendert miként tapasztaljuk meg a mindennapokban, különböző történelmi, társadalmi és kulturális keretrendszerekből fakad. A jellemzően férfiasnak vagy nőiesnek tartott jegyek idővel nagymértékben változtak; ami egy nőtől vagy férfitól megszokott az egyik országban, elfogadhatatlannak tűnhet egy másikban.

Gondoljunk bele, mi a tipikus vagy elfogadható női viselkedésmód a XXI. századi Angliában, a XVIII. századi Angliában vagy épp Szaúd-Arábiában bármelyik évszázadban a kettő közül. Egy adott társadalomban még a különböző közösségeknek is eltérő elképzelései lehetnek a nemekhez kapcsolódó normákról és értékekről. A gendert áthatják más társadalmi kategóriák, mint a rassz, a társadalmi osztály, a szexualitás és a megtestesülés. Azok a módok, ahogyan a többi kategória és a hatalom rendszerei kijelölik helyünket a társadalomban, megerősítik a nemünk által meghatározott pozíciónkat is.

B

A Ezen *A macaroni festő, avagy Billy Dimple modellt ül a portréjához* (1772) című XVIII. századból származó karikatúrán egy macaroni ruhát viselő festő megfesti egy szintén macaroni vagy dandy cimboráját, szatirikusan eltúlozva a kor divatját. A macaronik akkoriban nőiesnek tartott ruházkodásukról voltak ismertek.

B A Metropolitan Múzeum 1790–1829 közötti férfidivat-kollekciójából származó nyomat azt mutatja, hogy a XVIII. századi Párizsban a férfiak fűzőt viseltek.

Az interszekcionalitás elméletét a jogász feminista tudós, Kimberlé Crenshaw (sz. 1959) dolgozta ki annak vizsgálatához, miként kerülnek átfedésbe az elnyomás rendszerei; az elmélet fontos szerepet tölt be annak felismerésében, hogy a nem hogyan kapcsolódik más strukturális pozíciókhoz, mint a társadalmi osztály és a rassz. A munkásosztálybeli nők története például megmutatja, hogy a nemi szerepek a társadalmi osztály gondolkodásán és tapasztalatain keresztül konstruálódnak meg. Hasonlóképp a rassz és a gender kategóriái együttesen alkalmasak a kisebbségek elnyomására akár az egyik területen, akár mindkettőn.

Az interszekcionalitás felhívja rá a figyelmet, hogy a férfiakkal, nőkkel és nem bináris nemű emberekkel szembeni társadalmi elvárásokat, a lehetőségeiket és az ezen kategóriák közötti kapcsolatot egyaránt a kultúra formálja. A kultúra közvetíti a nemekhez való viszonyunkat, ez pedig a társadalom központi szervezőelveként alakítja, miként éljük meg az élet kulcsfontosságú részeit.

Ám a kultúra sosem statikus.

A genderről való gondolkodás változatos kulturális, politikai, jogi, vallási és gazdasági adottságokat tükröz szerte a világon. A nemi szerepek számtalan tényező kölcsönhatásából jönnek létre.

A

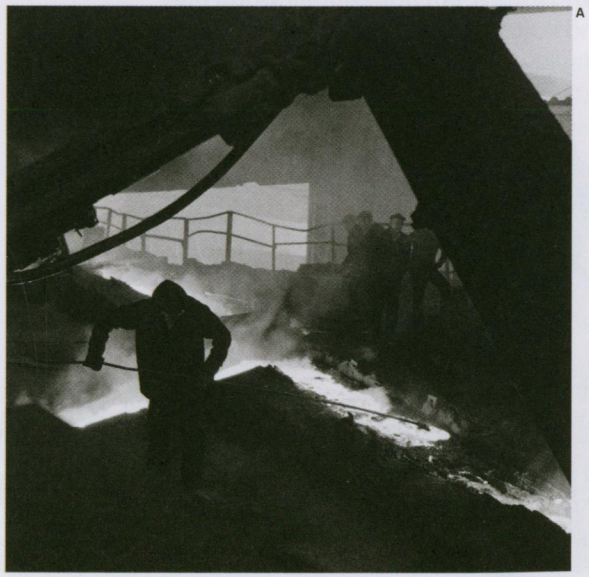

A A hagyományos férfi munkavégzés jellemző területe a nehézipar, mint például a skinningrove-i vaskohó, amelyet 1971-ben zártak be. Nagy-Britanniában sok acél- és széngyárat számoltak fel a '70-es és '80-as években, Margaret Thatcher konzervatív kormányzása idején.

B A kínai kulturális forradalom itt látható propagandaplakátjai a nők munkavállalásával kapcsolatos hozzáállás változását népszerűsítik. Mao Ce-tung olyan kínai ipart akart, amely versenyre kelhet a Nyugattal.

B

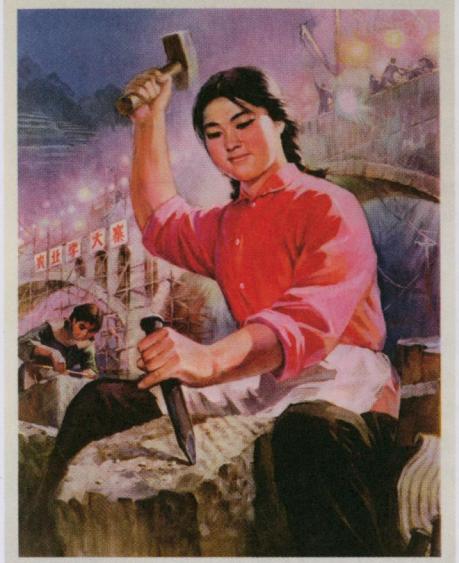

Kínában például a kommunizmus előtt a nőkre leginkább háztartásbeli és dekoratív szerepet osztottak. Ezzel szemben a Kínai Kommunista Párt 2011-ben „a nők tartják az égbolt felét" elvet hirdetve érvelt a nemek közti egyenlőség mellett az ENSZ-ben. A kínai nagyvárosokban élő lányok és asszonyok életkörülményei talán javultak – a fiatal lányok nagyobb százaléka jut be a felsőoktatásba, és több nő vállal munkát –, de a vidéken élő kínai nők tapasztalatairól szóló tanulmányok alapján az ő körükben továbbra is nagy az írástudatlanság és a fiatalkorban elrendezett házasságok aránya. Vagyis a nemekhez kapcsolódó elgondolások és szokások nemcsak a történelem különböző időszakaiban és a kultúrák között lehetnek igen eltérőek, de ugyanabban az időben ugyanazon országon belül is éles különbségek mutatkozhatnak.

Az **interszekcionalitás** annak feltérképezését célozza, ahogyan a társadalmi kategóriák, mint a rassz, az osztály, a nemiség, a megtestesülés és az épség közti átfedések létrehozzák az elnyomás és az egyenlőtlenség rendszereit. Emiatt az elnyomás formáit ezeken a kategóriákon belül együttesen szükséges vizsgálni, közös kontextusba helyezve őket.

Az **Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ)** 1945-ben jött létre nemzetközi együttműködést sürgetve többek között a béke, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelmében. Jelenleg 193 nemzet a tagja.

Amellett, hogy kötődik a társadalom egyéb kulturális és strukturális tényezőihez, a gender összefonódik a patriarchátus rendszerével. A patriarchátus fogalmát eredeti jelentéséből kiindulva olyan szerzők gondolták tovább, mint Sylvia Walby (sz. 1953) a *Theorizing Patriarchy* [A patriarchátus elmélete] (1990) című könyvében, hogy számot vessen azokkal a társadalmi működésmódokkal, amelyeken keresztül a férfiak kizsákmányolják a nőket. A szociológiai nézőpontból dolgozó Walby a patriarchátus hat, egymástól nem független jellemzőjét írja le: 1) állam: a nők kevesebb formális hatalommal és képviselettel bírnak a kormányban; 2) háztartás: inkább a nők végzik a házimunkát és nevelik a gyerekeket; 3) erőszak: a nőket nagyobb valószínűséggel bántalmazzák; 4) kereset: a nők fizetése jó eséllyel alacsonyabb, mint a férfiaké; 5) szexualitás: a nők szexualitását gyakrabban kezelik negatívan; 6) kultúra: a sajtó és a tömegkultúra sokkal torzabb képet alkot a nőkről, mint a férfiakról. Walby amellett érvel, hogy a férfiuralom ezen ismérvei „a különböző kultúrákban és időszakokban különböző formában" vannak jelen.

Ez a könyv számtalan nézőpontból vizsgálja a gender fogalmát, feltérképezve különféle meghatározásait és azt, hogy milyen mértékben tekinthető fluidnak.

A/B Eli Rezkallah *Egy párhuzamos univerzumban* című gyűjteménye olyan kitalált képekből áll, amelyeket az '50-es és '60-as évekből származó valódi reklámok alapján készített. A sorozat szerepjátékon keresztül kritizálja a kortárs szexizmust. Rezkallah akkor döntötte el, hogy elkészíti a képeket, amikor meghallotta, hogy nagybátyjai arról beszélnek, a nők mennyivel jobban főznek, a konyhában a helyük, és „eleget kell tenniük asszonyi kötelességeiknek".

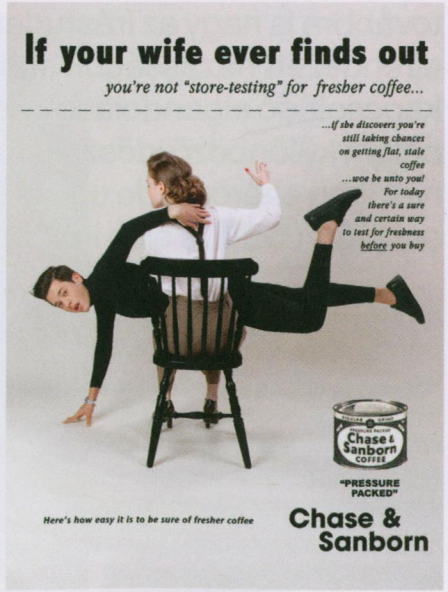

A

B

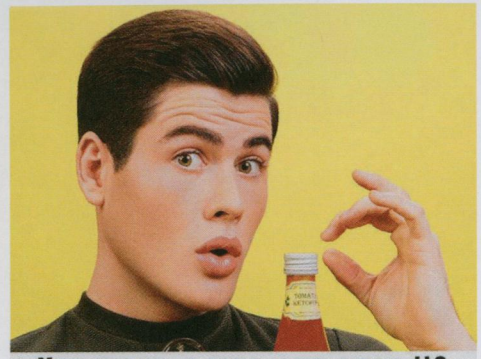

Patriarchátusnak eredetileg olyan társadalmakat és rendszereket hívtak, amelyeket férfiak irányítottak, a javak férfiágon öröklődtek tovább, és a család ura a legidősebb férfi volt. Napjainkban olyan társadalmi berendezkedésre használjuk, ahol a férfiak több hatalommal rendelkeznek, mint a nők.

Az **ágencia** egy személy vagy csoport azon képessége, hogy önállóan cselekedjen és döntéseket hozzon. Arra utal, hogy valakinek hatalmában áll egy bizonyos cselekvés mellett dönteni, és véghez is vinni ezt a döntést.

Az 1. fejezet azzal foglalkozik, miként tekintették a gendert a biológiai nem társadalmi kifejeződésének a különböző kultúrákban a történelem során. A 2. fejezet társadalmi konstrukcióként vizsgálja a gendert, és arra mutat rá, milyen hatással voltak a társadalmi változások a gender kifejeződéseire. A 3. fejezet azokat a jelenségeket vizsgálja, amelyek a férfi és nő bináris kategóriái közé vagy azokon kívül esnek, ami elvezet minket a gender fluid felfogásához.

Amellett, hogy társadalmi struktúraként tekint a genderre, amelyből egyenlőtlenségek fakadhatnak, és amely korlátozhatja az egyén lehetőségeit, könyvünk rávilágít a gender által befolyásolt ágenciára is.

A 4. fejezet bemutatja, hogyan szegülnek szembe az emberek a gender struktúráival és kérdőjelezik meg egyénileg vagy csoportként a domináns nemi alapú folyamatokat, alternatív megélési és elgondolási módokat hozva létre.

1. A gender mint a biológiai nem kifejeződése

A

Az **esszencialista** nézőpont azon az elképzelésen alapul, hogy minden dolog adott jellemzőkkel – „esszenciával" – bír, amelyek meghatározzák, és amelyek alapvetőek az identitása és a funkciói szempontjából.

A **nemi kétalakúság** vagy dimorfizmus ugyanazon faj hím és nőstény képviselői közt megfigyelhető különbségekre utal – ideértve a méretet, színt, testfelépítést, megkülönböztető jegyeket és másodlagos nemi jelleget –, amelyek túlmutatnak a nemi szervek eltérésén.

A **szociobiológusok** biológiai és evolúciós szempontból magyarázzák a társas viselkedés formáit. Állításuk szerint a fizikai adottságokhoz hasonlóan a társas viselkedés formái is minden fajnál természetes szelekción keresztül alakultak ki az idők során.

Logikusnak tűnik, hogy vizsgálódásainkat a társadalmi és a biológiai nem között feltételezett kapcsolattal kezdjük, lévén utóbbi nagyban meghatározza, hogyan gondolkodunk az előbbiről.

A gendertudományban esszencializmusként ismert irányzat szerint a nemek közti különbségek a férfiak és nők velük született biológiai eltéréseiből fakadnak. A biológiai esszencialista nézőpont azt állítja,

hogy az eltérő testfelépítésükön túl a nők és férfiak eltérő kromoszomális és hormonális adottságokkal bírnak, ami hatással van a társadalomban betöltött szerepeikre – ezek adják a férfiasság és nőiesség „esszenciáját".

> Az érvelés úgy szól, hogy a nők ösztönösen sokkal gondoskodóbbak és érzelmileg kifinomultabbak, míg a férfiak velük született adottságaikból kifolyólag alkalmasabbak a családfenntartásra és a védelmezésre.

Az olyan elméletírók olyan elméletírók, mint Leonard Sax abból az előfeltevésből indulnak ki, hogy a nemi kétalakúság mindent meghatároz, nők és férfiak viselkedési mintái biológiai okokkal magyarázhatók, és az állatvilágban is megtalálható jellemzőket tükrözik. Szociobiológusok, mint Jeremy Cherfas (sz. 1951) számos hipotézist kidolgoztak. Például azt állítják, hogy a férfiak természetükből fakadóan hajlamosabbak a promiszkuitásra, mert korlátlan mennyiségű sperma áll rendelkezésükre, míg korlátozott számú petesejtjeik miatt a nők inkább a monogámiát részesítik előnyben, megfontoltabban kell kiválasztaniuk partnereiket. A nemzés kockázatai és nehézségei, köztük a kilenc hónapos kihordási periódus, az akár az anya életét is veszélyeztető szülés és (feltehetően) a gyermek felnevelésének oroszlánrésze a nőket terhelik. Ahogy Cherfas írta 2008-ban: „Mivel spermájuk olcsó fogyóeszköz, a férfiaktól számíthatunk a promiszkuitásra; részükről a párzás költsége olyan csekély, hogy minden adandó alkalommal keresik a lehetőségét."

B

A A Miss America szépségversenyt 1921-ben indították, és a mai napig megrendezik. A versenyzőket eredetileg kizárólag a külsejük alapján ítélték meg, de később a megmérettetés tehetségkutatóval és interjúkkal bővült. A képen egy csapat fiatal versenyző látható estélyi ruhában a győztes megkoronázása után.

B Az 1933-ban indított Muscle Beach a kaliforniai Santa Monicában vegyes fogadtatásban részesült a testi erő túlzott fitogtatása miatt. Az '50-es és '60-as években számos „Mr. Americát" trenírozták ebben a súlyemelőkből álló tengerparti közösségben.

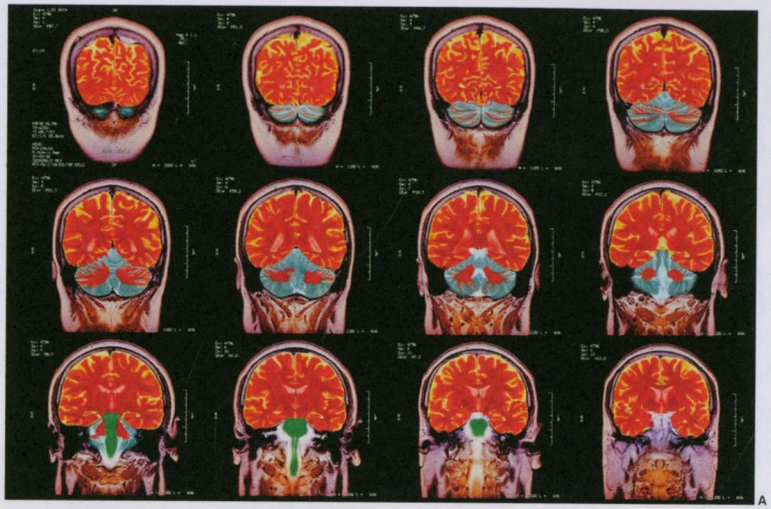

A

A szociobiológiai elméletek gyakran azt feltételezik, hogy a biológia nemcsak a szexuális viselkedésre bír hatással, hanem arra is, miként viszonyulnak pszichológiailag a nők és férfiak párkapcsolataikhoz. A szociobiológus Donald Symons (sz. 1942) 2009-es szavai ezt tükrözik: „Mivel a nők, hasonlóan a legtöbb állatfaj nőstényeihez, viszonylag sokat fektetnek minden utód előállításába és felnevelésébe, a férfiak pedig viszonylag kevéssel megússzák, az állatokhoz hasonlóan másképp fognak viszonyulni a párzáshoz és a szaporodáshoz, mint a hímek." A továbbiakban Symons, fogalmazhatunk úgy, a férfiak és nők szexhez való viszonyának normatív felfogását kínálja: „A nőknek sokkal finnyásabbnak és vonakodóbbnak kell lenniük, mert ők kiszolgáltatottabbak egy rossz döntés következményeinek. A férfiak pedig lehetnek sokkal kevésbé válogatósak és rámenősek, illetve bátrabban válogathatnak a partnereik közt, mert ők kevesebbet kockáztatnak." Figyeljük meg, hogy e magyarázat szerint a biológia nemcsak azért felelős, hogy milyenek a dolgok, hanem azért is, hogy milyennek kellene lenniük.

Az esszencialista elméletek szerint a nemek testi adottságai és a genderspecifikus viselkedésmódok a férfiak és nők közötti hormonális és neurológiai különbségekre vezethetők vissza. Ám ezzel nem minden tudós ért egyet.

A/B Ezek az MRI-vel készült képek egészséges férfi (fent) és női (túloldalon) agyakat ábrázolnak. A férfi agyban az agyvelőt vörös, a nyúltagyat világoskék, az agytörzset zöld, a nyak szöveteit pedig barna szín jelöli. A női agyban az agyvelő sárga és vörös, a nyúltagy rózsaszín, a nyak szövetei pedig kékek. A férfi és női agy különbségei hozzájárulhatnak a nemek eltérő jellemzőihez és viselkedésmódjaihoz. Ám arról megoszlanak a vélemények, hogy pontosan milyen mértékű is a hatásuk.

A *Testosterone Rex: Myths of Sex, Science, and Society* [Tesztoszteron Rex: A szex, a tudomány és a társadalom mítoszai] (2017) című könyvében a pszichológus és neurológus Cordelia Fine megkérdőjelezi a hormonális különbségeken alapuló biológiai megközelítést.

Fine arról beszél, hogy a nők és férfiak közti „alapvető és mélységes különbségeket" a „Tesztoszteron Rex" uralkodó mítosza reprezentálja, amely szerint a tesztoszteron felelős számos kulcsfontosságú társadalmi struktúráért: „[A Tesztoszteron Rex] jól ismert, kézenfekvő, mindent átható és nagy horderejű történet szexről és társadalomról. Evolúciós, az aggyal, hormonokkal és viselkedéssel kapcsolatos érveket egymás mellé téve rendszerezett és meggyőző bizonyítékát nyújtja a társadalmunkban örök és elpusztíthatatlan nemek közti egyenlőtlenségnek." Habár a „Tesztoszteron Rex" legyőzhetetlennek tűnik, írja Fine, az evolúcióelmélet valójában már rámutatott, hogy milyen sokszínű és dinamikus „a természet adta nemiség". Fine meggyőzően hivatkozik annak az elképzelésnek a tudományos alapjaira, miszerint a nemek közti eltérések a hormonok és az agyfunkciók szintjén kétségkívül léteznek, ám ezekre úgy is tekinthetünk, mint amelyek kiegyensúlyozzák a testalkatból és a szaporodásban betöltött eltérő szerepekből fakadó különbségeket, nem pedig megerősítik.

Néhány testi különbség férfi és nő között elkülöníti egymástól a nemeket, más adottságaik hasonlóbbá teszik viselkedésüket.

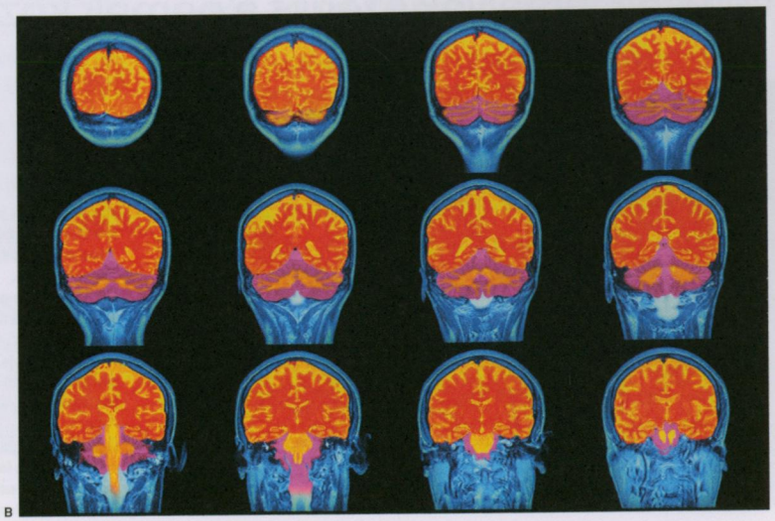

B

Néhány kutatás az evolúcióbiológia és az evolúciós pszichológia területén alátámasztja a nemi dimorfizmus esszencialista elméleteit.

Megfigyelhetjük a kapcsolódási pontokat a nők és férfiak viselkedése, illetve az állatvilág között, amely a miénkhez hasonlóan hosszú idő alatt fejlődött ki. Az esszencialisták érvei szerint az állatok viselkedését vizsgáló kutatások megmutatják, hogy a hím természetétől fogva védelmező és családfenntartó, míg a nőstény feladata az utódok gondozása. Ám találunk olyan példákat is az állatvilágban, amelyek nem illeszkednek ebbe a modellbe: talán a császárpingvinek a legismertebbek. Miután a nőstény lerakta egyetlen tojását, két hónapra kiúszik táplálkozni a nyílt óceánra, a hímre hagyva a feladatot, hogy a lábai közt egyensúlyozva, az ott található bőrredőben melegen tartsa a tojást, amíg ő visszatér táplálékkal a fióka számára. A hím nandu (nagytestű, röpképtelen madárfaj) hat hétig ül a nőstény tojásain, amíg azok ki nem kelnek. Az állatvilágban „egyedülálló apaként" számontartott hím nandu egymaga felelős a fiókákért, amíg azok el nem érik a hat hónapos kort. Néhány hím főemlős példája szintén cáfolja az állatvilágban megfigyelhető nemi szerepekkel kapcsolatos előfeltevéseket. A hím selyemmajom születésüktől fogva gondozza kicsinyeit, mint az számos patkányfajnál is megfigyelhető. A tenger élővilágában a hímek részéről rengeteg „rendhagyó" szaporodással kapcsolatos viselkedésformát figyelhetünk meg. A csikóhalaknál a nőstény a hím farka tövében található zacskóba rakja ikráit, ahol az akár 45 napon keresztül is viselheti őket, amíg a kicsik kikelnek.

A rokoni kapcsolatok és a szaporodás módjainak változatos példái megkérdőjelezik az evolúciós pszichológia azon alapvetéseit, amelyek szerint a nemek közti

A

A Hím emu kotlik a tojásokon. Ennél a madárfajnál a hím feladata az utódok kiköltése és felnevelése.

B Hím császárpingvin gondoskodik a fiókájáról. Miután lerakta tojását, a nőstény pingvin elhagyja a fészket, és az óceánon tölti a telet. A hím kikölti a tojást, és felneveli az utódot.

C A párzás során a nőstény csikóhal a hím farkán található zacskóba helyezi ikráit. Azokra kikelésükig a hím vigyáz.

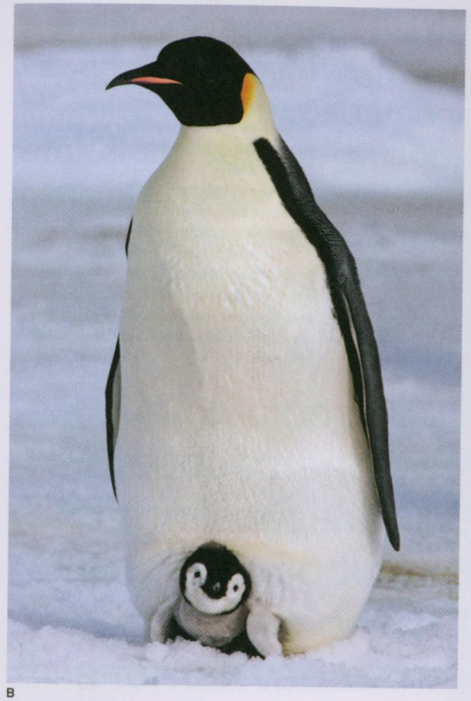

B

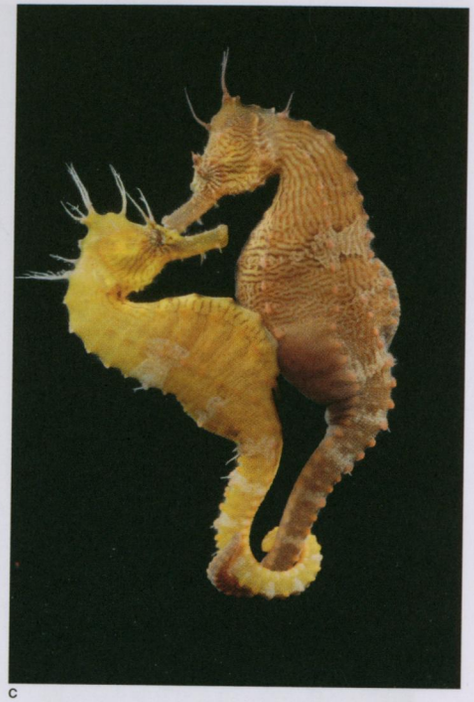

C

Az **evolúcióbiológia** a természet evolúciós folyamatait tanulmányozza, mint a természetes kiválasztódás, a közös ős, és hogy az idők során az élőlények miként alkalmazkodtak a körülményekhez és lettek sokfélék.

Az **evolúciós pszichológia** szerint az emberi viselkedésformák egy része, vagy akár az összes, pszichológiai adaptációból ered – ugyanúgy, ahogy a fizikai jegyek –, és a környezeti hatásokra adott válaszul fejlődtek ki az ember evolúciója során.

Az élőlények **rokoni viszonyait és szaporodási** szokásait is vizsgálják a tudósok. Mindkettő fajonként nagyon különböző lehet.

különbségek természettől adottak. Az emberek világában is egyre elterjedtebb, hogy a férfiak részt vesznek benne vagy teljesen átvállalják az utódok felnevelését, vagy épp a nőkre hárul a családfenntartó szerepe.

Az érzelmi és szexuális élet más modern formái nem magyarázhatók a nemi dimorfizmus elméleteivel. Az olyan fogalmak, mint az „önkéntes gyermektelenség" vagy a „gyerekmentesség" azokra a férfiakra és nőkre vonatkoznak, akik úgy döntöttek, hogy nem vállalnak gyereket a XXI. században. Az amerikai népszámlálási hivatal 2014-es felmérése szerint a 15 és 44 év közötti nők csaknem fele gyermektelen: ez az eddigi legmagasabb érték, amióta a kormány nyilvántartja a születésszámot.

A

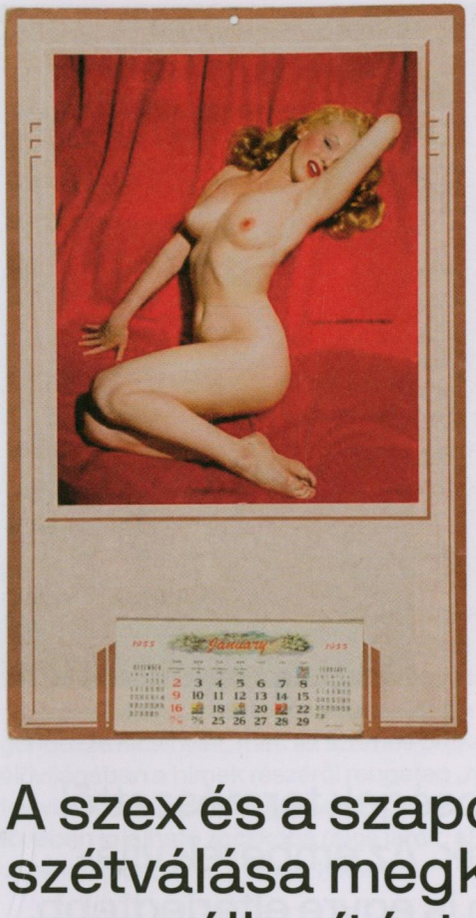

A Ebben a This Golden Dreams [Aranyló álmok] névre keresztelt 1955-ös erotikus falinaptárban megtalálható az amerikai színésznő, Marilyn Monroe aktfotója. Az eredeti felvételt Tom Kelley fotós készítette 1949-ben, amikor Monroe nagyon megszorult anyagilag. 50 dollárt kapott érte.

B 1999-ben a Rylstone and District Women's Institute tagjai meztelenül modellt álltak egy jótékony célból készült falinaptárhoz. Nemzetközi hírnévre tettek szert, amikor a Felül semmi (2003) című film feldolgozta a történetüket. Ezen a képen néhány új tag csatlakozott a régiekhez, és átkeresztelték magukat Baker's Half Dozenre.

A szex és a szaporodás szétválása megkérdőjelezi azt a megállapítást, miszerint a szex természettől adott, univerzális tevékenység.

A legfrissebb kutatások fényében a szexuális viselkedésformák, mint a promiszkuitás és a monogámia nemi meghatározottságára vonatkozó szociobiológiai elméletek is kétségessé váltak.

A Superdrug szépségipari vállalat felmérése során 2000 férfit és nőt kérdeztek meg Angliában és Európában a szexuális életükről. A bevallott szexuális partnerek száma a nőknél (14) szinte pontosan megegyezett a férfiakéval (15), és a nők ugyanolyan valószínűséggel bonyolódtak szerelmi viszonyokba, mint a férfiak. A kutatás megdönti a kicsapongó férfi és a monogám nő mítoszát.

A *The Human Journey* [Az ember útja] (2012) című könyvében a történész Kevin Reilly rámutat, hogy régészeti leletek alapján az ősi társadalmakban, mint az újkőkorszak előtti vadászó-gyűjtögető berendezkedésekben gyakorta nemek alapján osztották fel a munkavégzést: „A legtöbb esetben a férfiak vadásztak, általában kisebb csoportokban, míg a nők növényeket és kis állatokat gyűjtöttek, közelebb a gyerekekhez és az otthonukhoz."

Az evolúciós pszichológián alapuló elterjedt megközelítés ugyanezen „természet által meghatározott" mintázatból kiindulva tekint a nemi szerepekre a modern világban, miszerint a férfiak vadásznak, a nők pedig gyűjtögetnek és a gyerekekre vigyáznak.

Eszerint az egyes nemek azért a legmegfelelőbbek a rájuk testált szerepekre, mert az evolúció során kifejlődtek az ehhez szükséges optimális adottságaik: például a férfiak felsőtestének erejét (ami általában nagyobb, mint a nőké) és magas tesztoszteronszintjét (ami növeli hajlamukat az agresszióra és a kockázatvállalásra) tekinthetjük úgy, hogy alkalmasabbá teszi őket a vadászatra.

B

Baker's half dozen . . .

A

Az antropológus Steven L. Kuhn és Mary C. Stiner *What's a Mother to Do?* [Mi az anya dolga?] (2006) című cikkében azt a hipotézist állítja fel, hogy a munkamegosztás az őskőkorszakban előnyhöz juttatta a *Homo sapienst* a neandervölgyi emberrel szemben azáltal, hogy lehetővé tette étrendjének bővítését és az együttműködést a hatékonyság növelésének érdekében. Ám a szerzők kihangsúlyozzák, hogy „...a mindenütt fellelhető hajlam a létfenntartáshoz szükséges munkák nemek szerinti felosztására nem kizárólag a nemek közti velünk született testi és pszichológiai különbségségekből fakad; nagy részét tanulással szükséges elsajátítani".

Szintén fontos megjegyeznünk, hogy a jelenleg is létező vadász-gyűjtögető társadalmakra vonatkozó kutatások azt mutatják, hogy a nők ezekben a közösségekben együtt vadásznak a férfiakkal.

A Fülöp-szigeteken élő aeta törzsben, a namíbiai ju/'hoansi és az ausztrál martu vadászó-gyűjtögető törzsben is gyakorlott vadászok a nők.

B

A *Man the Hunter* [A vadászó ember] (1968) című könyvükben Richard Borshay Lee és Irven DeVore úgy véli, az egyenlőségelvűség meghatározó sajátossága a nomád vadász-gyűjtögető társadalmaknak. Mivel ez az életmód mobilitást igényel a csoport tagjaitól, az anyagi javakat muszáj szétosztani a tagok között, emiatt senki sem tud többletet felhalmozni. Egy újabb, 2015-ös tanulmányban az antropológus Mark Dyble azt állítja, hogy a nemek közti egyenlőség evolúciós szempontból előnyös volt a korai társadalmakban, mert elősegítette a széles körű kapcsolati hálók kialakulását. Dyble szerint a nemek közti egyenlőtlenség először a mezőgazdaság kialakulása után jelent meg, amikor a közösségek egy adott helyen telepedtek le, és ez lehetővé tette az anyagi javak felhalmozását. Az emberi történelemnek ezen a pontján, mondja Dyble, a férfiak számára elkezdett előnyössé válni az erőforrások halmozása – ideértve a feleségeket és a gyerekeket is –, illetve hogy szövetkezzenek férfitársaikkal.

A Az aka törzs nőtagjai a Közép-afrikai Köztársaságban a napi szokásos halászatra indulnak az erdőbe. Ebben a törzsben az apák egyenlő részt vállalnak a gyereknevelésből, és idejük 47%-át gyermekük közelében töltik.

B Az aeta törzs tagjai a Fülöp-szigetekhez tartozó Luzon-hegyvidék őslakosai. Egy tanulmány szerint a törzs nőtagjai sikeresebb vadászok, mint férfitársaik.

Dyble értelmezése azok sorába tartozik, amelyek szerint a férfiak és nők társadalmi szerepeinek szétválása a megváltozó társadalmi körülményeknek, nem pedig a biológiai evolúciónak köszönhető. Ezt az elméletet a 2. fejezetben nagyobb mélységében ismertetjük.

Akár hatással voltak a nők és férfiak biológiai adottságai a nemekre jellemző viselkedésformákra és társadalmi szerepekre, akár nem, az emberi történelem jelentős részében hiányos ismereteink voltak a kérdéssel kapcsolatban.

A szexuáltörténész Thomas Laqueur (sz. 1945) szerint az emberi nemiségről és szexualitásról való modern gondolkodás alapjai a XVIII. századi Európában,

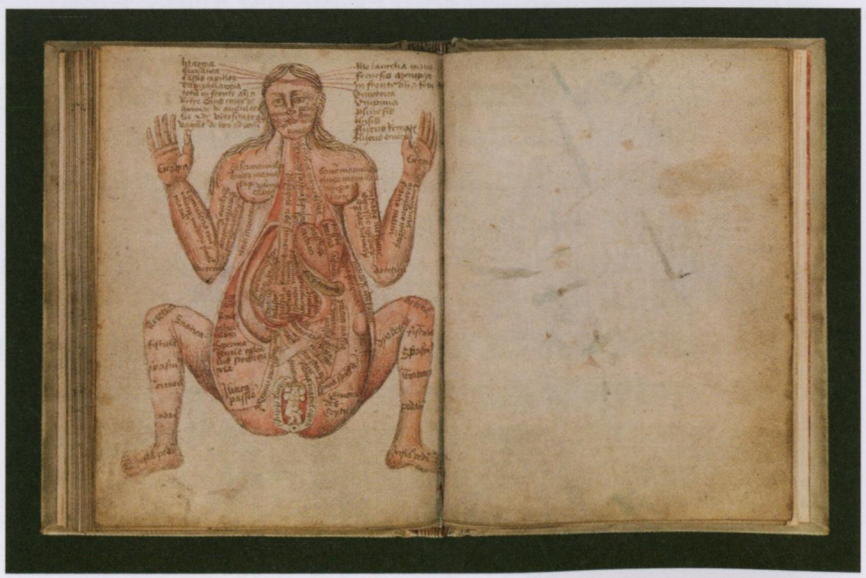

A

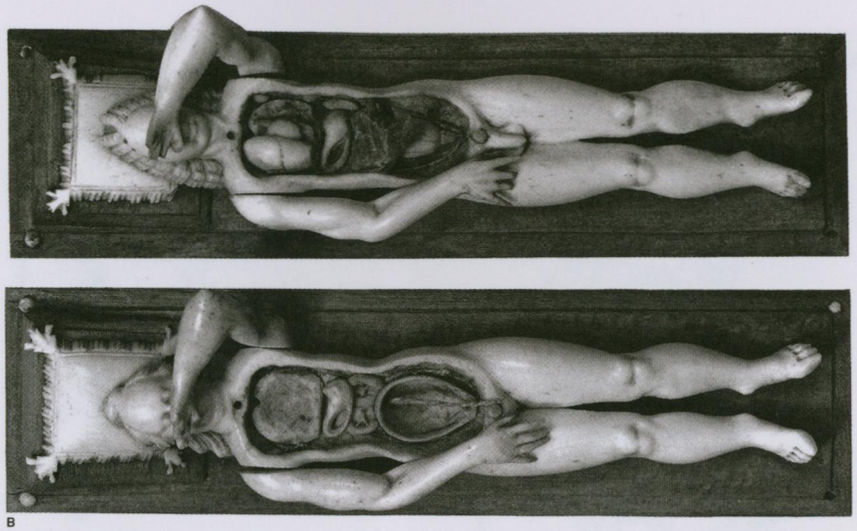

B

a felvilágosodás időszakában alakultak ki. A tudomány kiszorította a vallást mint a nemi különbségekre vonatkozó domináns értelmezési keretet.

Laqueur ezen elmozdulás meghatározó mozzanatának tartja, amikor a XVIII. század végén Nyugat-Európában az „egy nem" modelljét felváltotta a „két nem" modellje. Állítása szerint a korábbi felfogás – amely legalább az ókori görögökig visszavezethető – a nőket és férfiakat „egy nemnek" tekintette. A férfiakat és nőket úgy írták le, mintha ugyanannak az emberi testnek két változatát birtokolnák, ahol a férfi nemi szervek a testen kívül, a női nemi szervek, mintegy tükörképeként ugyanezen anatómiai felépítésnek, a testen belül találhatók.

A **felvilágosodás** a XVII. század végétől a XIX. század elejéig tartó időszak, mely során az európai tudomány, filozófia és politika radikális változásokon ment keresztül, miközben a vallásról és a hagyományról átkerült a hangsúly a tudományra, az értelemre és az individualizmusra.

A Terhes nő képe egy XV. századi angol anatómiai témájú értekezésből, amelyet Pszeudo-Galénosznak tulajdonítanak.
B Elefántcsontból készült férfi és női anatómiai modellek (1701–30). A szervek nem különösebben kidolgozottak, ezért kevésbé valószínű, hogy orvosi oktatásra használták őket.

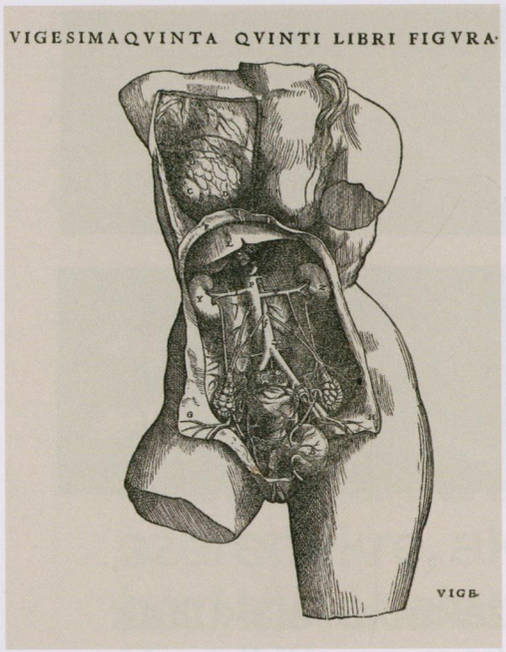

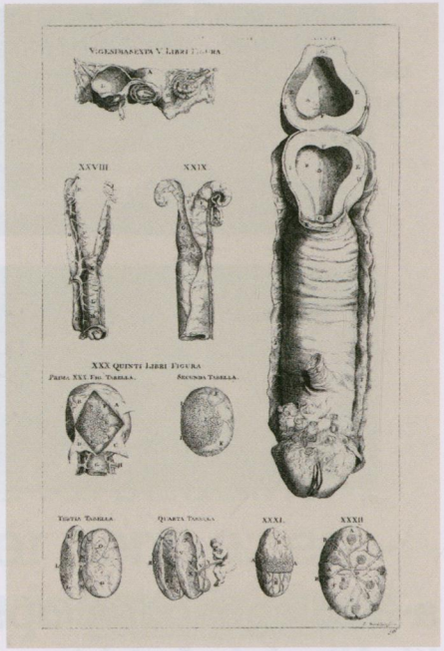

A

A Andreas Vesalius a modern anatómia legelső úttörője volt. Ezek az illusztrációk legismertebb munkájából, a *De Humani Corporis Fabrica*ból [Az emberi test működéséről] (1543) származnak, ábrázolva a nők testfelépítését (balra) és az inverz péniszként elképzelt hüvelyt.
B Férficsontváz lóval (balra) és női csontváz struccal (jobbra) Edward Mitchell metszetsorozatából, amely John Barclay *The Anatomy of the Bones of the Human Body* [Az emberi test csontozatának anatómiája] (1829) című könyvében jelent meg.

A nemek **bináris felfogása** két kategóriát különböztet meg: férfit és nőt. Ezeket egymástól élesen elkülönülő és egymást kizáró kategóriáknak tekinti. Ez a rendszer olykor összemossa a nem biológiai és társadalmi vonatkozásait.

Azt az elképzelést, hogy a női test valójában a férfitest alsóbbrendű vagy tökéletlen változata, olyan férfiak vizsgálódásai támasztották alá, mint a Római Birodalomban élő görög orvos, Galénosz, illetve Andreas Vesalius, egy XVI. századi flamand anatómus, aki nagy hatású korai képviselője volt az irányzatnak, amely boncolás segítségével akarta pontosabban megismerni az emberi test sajátosságait.

Vesalius korától a XVIII. századi felvilágosodásig tartó időszakban feltűnően megváltozott, hogyan tekintünk az emberi nemekre. A boncolással és más módszerekkel elért tudományos előrelépések olyan fiziológiai különbségeket tártak fel férfiak és nők között, amelyek messze túlmutatnak a nemzőszervek különbségein.

A tudománytörténész Londa Schiebinger (sz. 1952) így fogalmaz *Csontvázak a szekrényben* (1986) című tanulmányában: „A francia és német orvosok az 1750-es évektől a nemi különbségek pontosabb leírását követelték meg. Felfedezni, leírni és meghatározni a nemi eltéréseket az emberi test minden egyes csontján, izmán, erén és idegén: ez lett az anatómia tudományának elsődleges kutatási feladata.” Ahelyett, hogy a női testre a férfitest tökéletlen, kifordított másaként tekintene, a nemek bináris modellje a kettőt még hangsúlyosabban különbözőnek írja le.

Laqueur ugyanezt a „két nem” modell megjelenéseként írja le. Schiebingerrel mindketten hivatkoznak az emberi csontváz megváltozott ábrázolásaira a korszak nyugat-európai orvosi tankönyveiben: ezek korábban csak egyféle csontváz ábráját közölték – férficsontvázét, ahogy az „egy nem” modellből következik.

Ahogy elterjedtek a különbségeket hangsúlyozó nézetek, az egyféle emberi csontvázat ábrázoló rajzokat felváltotta a két egészen eltérő csontváz – egy nőé és egy férfié.

B

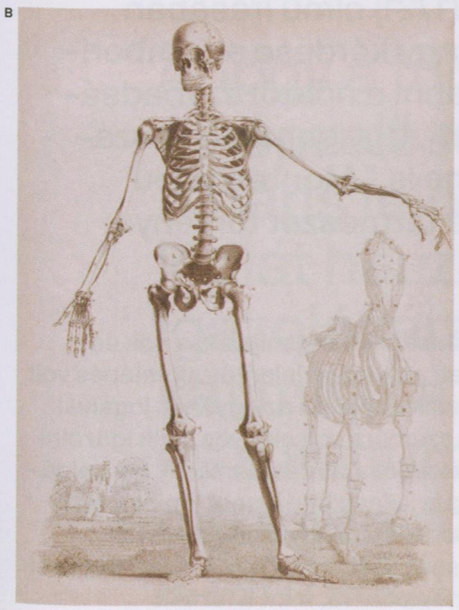

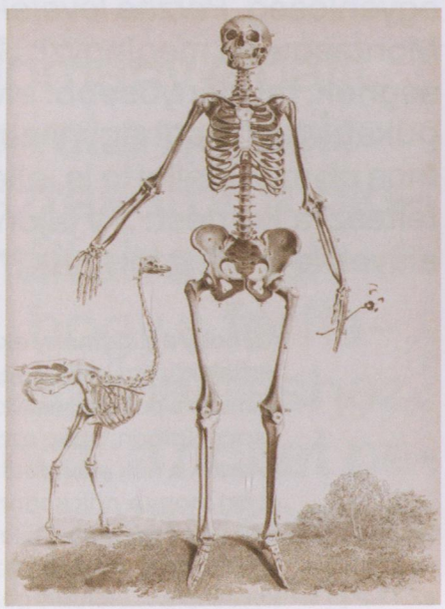

A

Ahogy a különbségek kerültek a vizsgálódások fókuszába, a tudósok keresni kezdték a „forrását”, hogy mi teszi a nőt nővé, a férfit pedig férfivá. A tudományos, filozófiai és politikai diskurzus a felvilágosodás során gyakran foglalkozott az egyéni szabadsággal és az emberek közti egyenlőséggel. Felmerült, hogy a nőkre vonatkozik-e ez az egyenlőség. *Perzsa levelek* (1721) című írásában Montesquieu megjegyzi: „Nagy kérdése az emberiségnek, mi előnyösebb: elvenni a nőktől szabadságukat, vagy meghagyni nekik. Úgy gondolom, számos ok szól mellette is, ellene is.” Montesquieu felteszi a kérdést: „[V]ajon a természet törvénye aláveti-e a nőt a férfinak?”

Az, hogy a tudomány ekkoriban kihangsúlyozta a nők és férfiak közötti különbséget, miközben jelentős előrelépés volt várható a politikai és morálfilozófiában az egyének jogaival kapcsolatban, talán azok számára volt előnyös, akik igazolni akarták a nők alávetett szerepét a társadalomban. Így például azt, hogy a nők koponyája jellemzően kisebb, mint a férfiaké – és ennek megfelelően kisebb agytérfogatra utal –, annak megindoklására használták, hogy a nők miért képesek kevésbé a racionális gondolkodásra, mint a férfiak.

A Habár nincs címe, Joseph Wright of Derby e festményét *Filozófus órát tart a planetáriumban, amikor is lámpással jelzi a nap helyét*, vagy röviden a *Planetárium* (kb. 1766) néven ismerik. A festmény rokonítható az életképek műfajával, de tudományos témájával elszakadt a hagyományoktól. A felvilágosodás során a tudományt és a racionalitást gyakran társították a férfiassággal.

B Marguerite Gérard *Első lépések, avagy a szoptató anya* (1803–04) című képe az anyai gyengédség és az anyaság témáját dolgozza fel; a festő ennek ábrázolásairól volt a legismertebb. A történelem során a nőket gyakran kötötték össze a gyereknevelléssel.

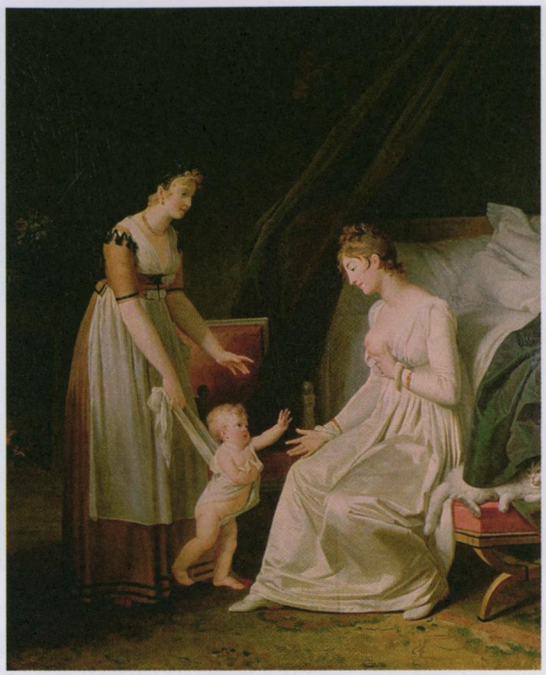

B

A „két nem” modell megjelenésével, állítja Laqueur, a férfiak és nők társadalmi szerepeire ugyanúgy eltérőként kezdett tekinteni a tudomány, mint korábban a társadalom és a vallás keretrendszerei.

Ahogy a tudomány előállt elképzeléseivel a nemek bináris felosztásáról, a biológiát használták annak igazolására, hogy a férfiakat miért a racionalitáshoz és a kultúrához, a nőket pedig miért az érzelmekhez és a természethez kapcsoljuk.

A

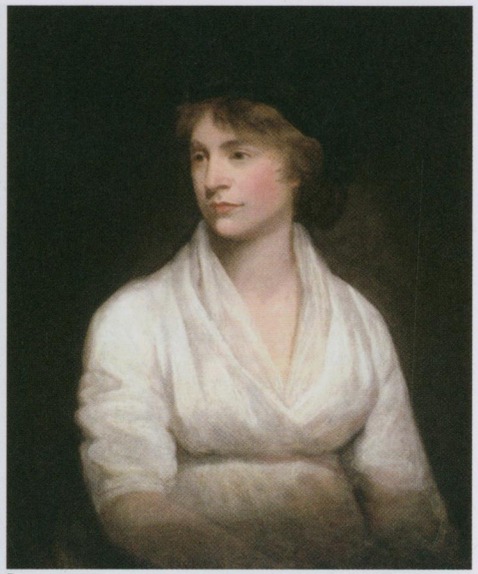

B

A XVIII. századi diskurzusban a női test anyaként és gondviselőként határozta meg a nők természetét. A nemek felfogásának változása komoly társadalmi következményekkel bírt, és tudományos bizonyítékokkal támasztott alá olyan elképzeléseket, amelyek korábban vallási, kulturális vagy filozófiai nézetekként léteztek. Egyes nagy hatású filozófusok, mint Jean-Jacques Rousseau (1712–78) amellett érveltek, hogy a férfiak alkalmasabbak nyilvános szerepvállalásra, míg a nők a magánszférához kötődnek, és természetükből fakadóan alázatosabbak. A felvilágosodás során felértékelődtek a nyilvánosságban vállalt szerepek, ezért a férfiak a nemek testi adottságainak változó felfogása miatt nagyobb hatalomhoz jutottak a társadalomban.

Ám azt is meg kell említenünk, hogy voltak olyan nők is ebben a korban, akik nem törődtek bele abba, hogy kizárják őket a közügyekből. Például számos felsőbb és középosztálybeli nő járt intellektuális szalonokba, ahol férfiakkal együtt társalogtak irodalomról, politikáról és filozófiáról. A felvilágosodás során egyre több női szerző tűnt fel, kiváltképp a regényirodalomban, és 1792-ben Mary Wollstonecraft (1759–97) megírta *A nők jogainak védelmében* című esszéjét, amelyben azokat a férfi elméletírókat kritizálta, akik a nők taníttatása ellen érveltek. Ám sok nőt, kiváltképp a munkásosztálybeli nőket, a nemek közötti különbségek uralkodó felfogása a háztartásba száműzte.

Ezeket a hatalmi egyenlőtlenségeket nehéz volt lebontani.

A férfiak és nők közötti biológiai különbségek „két nem” modell szerinti nyomatékosítása napjainkban is nyilvánvaló a gender számos felfogásában; ezeket a különbségeket a természetben is megfigyelhető jelenségekkel kötik össze és hangsúlyozzák ki. A hagyományos biológiai nézőpontok másik fontos hiányossága, hogy nem számolnak azokkal az emberekkel, akiknek biológiai neme a férfi és nő kategóriája közé vagy ezeken kívül esik.

Munkásságában a biológus Anne Fausto-Sterling radikálisan eltávolodik a gender és a biológia hagyományos elméleteitől. Fausto-Sterling amellett érvel, hogy a bináris felfogás, miszerint csak két biológiai nem létezik, igen problematikus. Ez, írja a *Sexing the Body* [A test nemisége] (2000) című könyvében, a biológia félreértelmezése, amelyet a modern társadalom igazságként fogadott el: valójában a tökéletes férfi és tökéletes női mivolt a lehetséges testtípusok skálájának két végpontja. A férfi és nő ellentétpárja között még számtalan változat lehetséges. A biológiai nemet elgondolhatjuk spektrumként, amelyen a többség a „férfi” és a „nő” köré csoportosul, köztük egyéb lehetőségek kicsi, de jelentős szóródásával. A nemek kromoszómavariációinak száma hatalmas, és különbségeik messze túlmutatnak az XX-en és XY-on. Például számos közbülső állapot létezik, és még a nemek kategóriáin belül is nagy a változatosság.

C

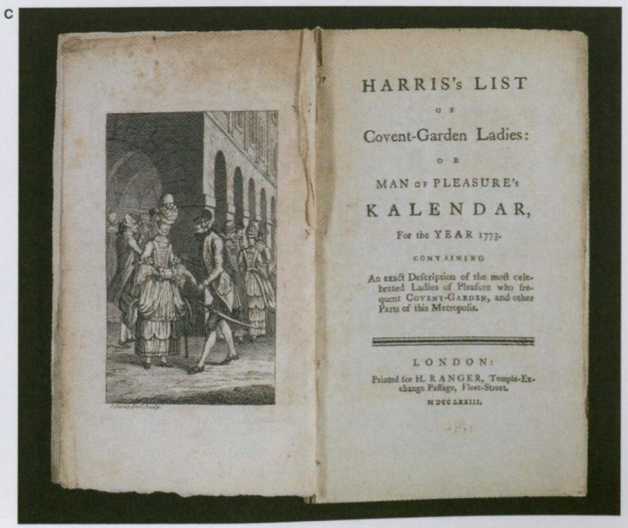
HARRIS's LIST
OF
Covent-Garden Ladies:
OR
MAN OF PLEASURE's
KALENDAR,
For the YEAR 1773.
CONTAINING
An exact Description of the most celebrated Ladies of Pleasure who frequent Covent-Garden, and other Parts of this Metropolis.
LONDON:
Printed for H. RANGER, Temple-Exchange Paffage, Fleet-Street.
MDCCLXXIII.

A Thomas Stewart *D'Éon lovag* (1792) című képe Jean-Laurent Mosnier nyomán. A lovag 1762 és 1777 között férfiként élt, 1786 és 1810 között pedig nőként. A festményen fekete vívóruhában látható.

B John Opie *Mary Wollstonecraft* (kb. 1797) című képén a modell egyszerű ruházatot és frizurát visel. Ez Wollstonecraft öltözködéssel kapcsolatos nézeteit tükrözi, miszerint a ruhának „ékesítenie kell az embert, nem pedig vetélkednie vele”.

C A *Harris's List of Covent Garden Ladies* (1773) egyik kiadása. A kuncsaftok számára készült kiadvány a György-kori London prostitúcióra kapható nőinek éves listáját tartalmazta.

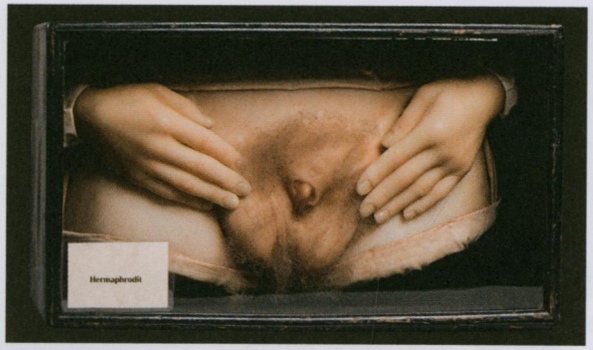

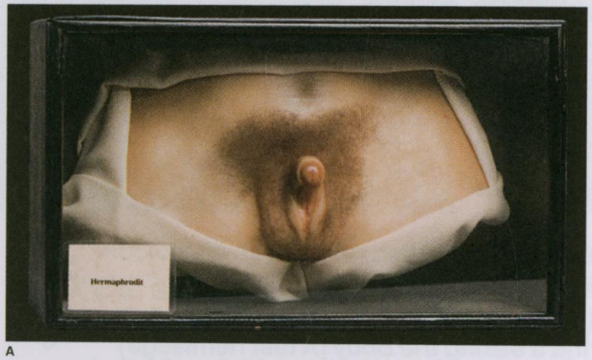

A

Fausto-Sterling ravasz iróniával kettő helyett öt nemből álló modellt javasolt: férfi, nő, ferm, nerm és herm (a hermafrodita rövidítése).

Az interszexualitást vizsgáló kutatások kimutatták, hogy a nemiség sokkalta változatosabb lehet, mint azt a „két nem" modell megengedi. Nehéz megállapítani, hogy hány csecsemő születik interszexnek, mivel az orvosok általában sebészi „korrekciót" javasolnak születés után, így a gyermekből vagy lány lesz, vagy fiú. Az Intersex Campaign for Equality [Interszex Kampány az Egyenjogúságért] nevű szervezet felhívja rá a figyelmet, hogy a legalaposabb elérhető kutatás 1,7–2% közé teszi az interszex emberek arányát a népességben. Ez nagyjából megegyezik a vörös hajú emberek százalékos arányával (1–2%).

Az **interszexualitás** (szexuális fejlődési zavar) azokra az állapotokra vonatkozik, amikor valaki olyan nemi szervekkel vagy testfelépítéssel rendelkezik, amelyek nem illeszkednek a férfi és nő jellemző meghatározásába. Az orvostudomány jelenleg ezeket a szexuális fejlődési zavarok/eltérések/rendellenességek fogalmával írja le, habár néhány érintett jobban szeret interszexként hivatkozni magára.

A **transzgender** azokra az emberekre vonatkozó gyűjtőfogalom, akiknek veleszületett nemi identitása vagy önkifejezése különbözik a születésekor kapott biológiai nemétől. Néhányan közülük úgy döntenek, megváltoztatják a biológiai nemüket; őket néha transzszexuálisnak nevezik. Mások nem akarják megváltoztatni a testüket.

A **ciszneműek** nemi identitása, önkifejezése és biológiai neme összhangban van. A kifejezés olyan személyekre utal, akik a társadalom által elvárt nemi szerepeknek megfelelően viselkednek, és ez meg is felel biológiai nemüknek. Rövidítése a „cisz".

Az interszexualitás komoly stigmát jelentett, és néha az érintett gyerekeknek el sem árulták, hogy korrekciós műtéten estek át. Az internetnek köszönhetően a közelmúltban létrejöttek interszex közösségek, és kiváltképp Észak-Amerikában egyre növekszik a sebészeti beavatkozások ellenzőinek száma. Az aktivisták szerint az ilyen műtétek etikátlanok, és az, hogy a kiskorú beleegyezése nélkül hajtják őket végre, későbbi életében súlyos egészségügyi és pszichológiai problémákhoz vezethet.

Az interszexualitás és a transzgender (lásd a 2. és 3. fejezetben) emberek létezése ellenére lehetséges – sőt, igen valószínű –, hogy valakinek a nemi identitása egybeessen a biológiai nemével. Számtalan ember él így, őket nevezik ciszgendernek.
Az ezt az egybeesést előfeltételező bináris biológiai közelítésmód továbbra is számos tudományos és szociobiológiai kutatást meghatároz.

B

A Ezeket a nemi szerveket ábrázoló viaszmodelleket a berlini Caston's Panopticonban állították ki 1873-ban, a nemi betegségek hatásait bemutató modellek mellett. Napjainkban vitatott, hogy az interszexualitás tekinthető-e orvosi rendellenességnek.

B Két kép Nadar 1860-ban készült kilenc fotóból álló sorozatából, amely egy interszexuális embert ábrázol. A sorozatot nem publikálták, viszont használták kutatási és oktatási célokra.

A

B

E megközelítés támogatóinak biológiai érvelése az agyszerkezet és a hormonszintek eltéréseivel magyarázza a nemek viselkedése, élményei és társadalomban betöltött szerepei közti különbséget. Az elmélet, miszerint ezek a különbségek velünk születettek, és láthatók az agyszkennerrel készült képeken, széles körű népszerűségre tettek szert olyan sikerkönyveknek köszönhetően, mint John Gray *A férfiak a Marsról, a nők a Vénuszról jöttek* (2002) című munkája. Gray szerint például a férfiak a fejlettebb térérzékelésük miatt tudnak ügyesebben parkolni vagy térképet olvasni, míg a nőknek az érzelmi és nyelvi intelligenciája a fejlettebb.

Gray és sokan mások szerint ezek az adottságok „az agyunkba vannak programozva", és visszaköszönnek azokban a nemi szerepekben, amelyeket a nők és a férfiak természetüktől fogva felvállalnak.

Ennek ellenére néhány tudós mindinkább megkérdőjelezi a nemek azon modelljét, amely a különbségtételre helyezi a hangsúlyt. Ők a nők és férfiak közti hasonlóságokra mutatnak rá. Leginkább a „neuroszexizmust" utasítják vissza, mivel megkérdőjelezik azt az

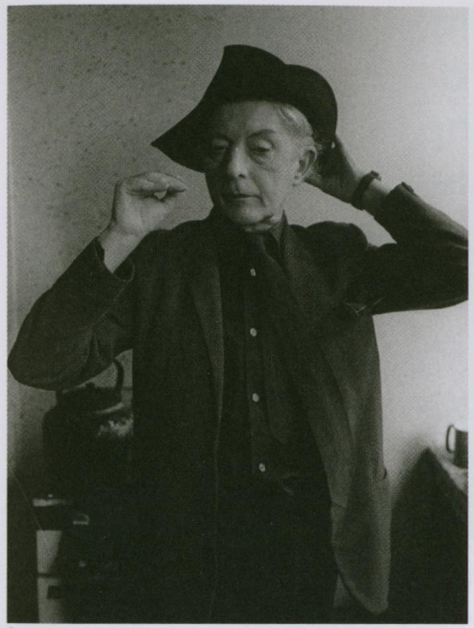

C

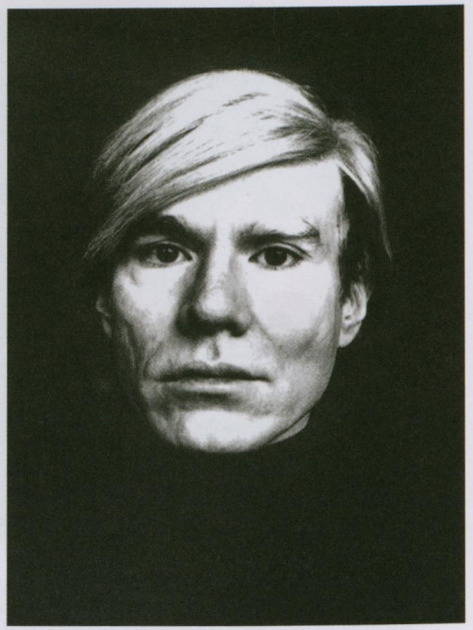

D

elképzelést, hogy a férfiak és a nők neurológiai szempontból különböznek.

Delusions of Gender [Nemi téveszmék] (2010) című könyvében Cordelia Fine amellett érvel, hogy a férfiak és a nők agya egyaránt „rugalmas, formálható és megváltoztatható". A kutatóorvos Lise Eliot szintén vitatja a felfogást, hogy a férfiak és a nők különbözőnek „készültek", és 2010-ben azt írta, „mindabból, amire az agyunkkal képesek vagyunk, szinte semmi sem előreprogramozott. Minden képességet, tulajdonságot és személyiségjegyet a tapasztalataink formálnak". Eszerint a modell szerint az ember fiziológiája egyszerre oka és következménye viselkedésének; élményeink „programozzák be" az agyunkat, ami visszahat arra, hogyan éljük meg a dolgokat.

A A francia író és színésznő Colette egyaránt folytatott viszonyokat nőkkel és férfiakkal, köztük a férfinak öltözött de Belbeuf márkinővel. Rengeteget írt a női szexualitásról és a nemi szerepekről.

B A brit regényíró Radclyffe Hall gyakran hordott férfiruhát, és barátai csak „Johnnak" szólították.

C A nőies külsejéről és viselkedéséről ismert brit modell, színész és író Quentin Crisp azon kisszámú meleg férfi közé tartozott a '30-as, '40-es évek Londonjában, akik nyíltan felvállalták szexualitásukat.

D Az amerikai pop-art művész Andy Warhol önarcképe. Warhol munkái gyakran foglalkoztak a nemekkel, a szexualitással és a vággyal.

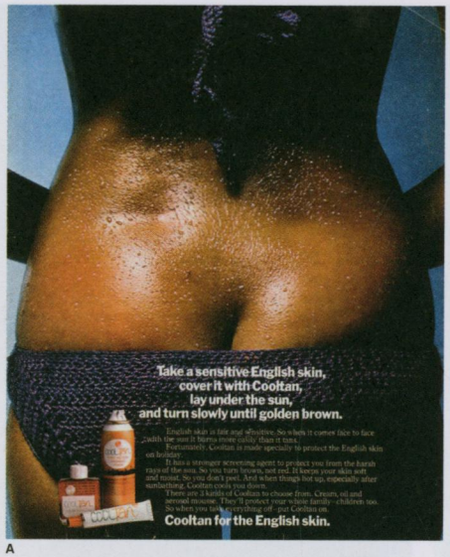

A

A **gondoskodás** annyit tesz, mint érzelmileg és fizikailag törődni egy másik személlyel, kielégítve ilyen irányú igényeit. Az embereknél és az állatvilágban is megtalálható társas viselkedésmódként erre gyakran „nőies" magatartásként tekintenek, pedig valójában az összes nem képviselője képes rá.

Az **etnometodológia** azt tanulmányozza, hogy az emberek miként tulajdonítanak értelmet a körülöttük lévő világnak és hozzák létre azt a társas közeget, amelyben élnek. Racionális cselekvőkként tekint az emberekre, akik észszerű megfontolások alapján töltik be szerepüket a társadalomban.

Fine felhívja a figyelmet Sari van Anders gyermekgondozásról szóló 2012-es esettanulmányára. A nők tesztoszteronszintje általában alacsonyabb, mint a férfiaké, és mivel az alacsony tesztoszteronszint a gondoskodáshoz kapcsolódik, azt feltételeznénk, hogy emiatt a nők biológiailag alkalmasabbak a gyermekgondozásra. Van Anders kísérlete során három férfiakból álló csoportot megkértek, hogy vigyázzon egy-egy programozható modellbabára. Az első csoportnak azt mondták, hogy csak üljenek, és figyeljék, mikor sír fel a baba (a „hagyományos férfiszerepnek" megfelelően másra hagyva a gyermekgondozás feladatát); a második csoportnak azt mondták, foglalkozzanak a babával, viszont a babát úgy programozták, hogy sírjon, bármit is csinálnak vele (olyasvalakit szimulálva, aki tapasztalatlan a csecsemőkkel); a harmadik csoportnak pedig azt mondták, foglalkozzanak a babával, és azt úgy programozták, hogy vigasztalható legyen, ha a megfelelő módon bánnak vele (olyasvalaki helyzetét szimulálva, aki járatos a gyermekgondozásban). Mindvégig mérték a résztvevők tesztoszteronszintjét. Az első két csoport tagjainak tesztoszteronszintje a szituáció kibontakozásával együtt nőtt, de az utolsó csoportban – amely gondoskodást szimulált – a férfiak tesztoszteronszintje leesett, amikor a baba megnyugodott. Vagyis noha az alacsony tesztoszteronszintet a gondoskodáshoz lehet kötni, a sikeres gondoskodás maga is képes lehet csökkenteni a tesztoszteron szintjét.

Nehéz szétválasztani a biológiai okokat a társadalmi és személyes tapasztalatok következményeitől.

Az a felfogás, amely szerint a férfiak és a nők egyaránt bírnak mindkét nemre jellemző tulajdonságokkal, fontos szerepet játszott néhány '70-es évekbeli nemekre vonatkozó szociológiai és pszichológiai kutatásban.

Az etnometodológia azt is vizsgálta, hogy a nemeknek milyen szerepe van a társas érintkezésekben és a mindennapi tevékenységek során. Ahelyett, hogy általános érvényű tapasztalat lenne, a gender inkább gyökeredzik „mindabban, amit csinálunk". Candace West és Don H. Zimmerman *Doing Gender* [Csinálni a gendert] (1987) című cikkében azt vizsgálta, hogyan jelenítjük meg nemünket társas érintkezéseink során. A gender, írják, minden cselekvésünket áthatja [omnirelevant]. Minden tevékenységre rányomja bélyegét, hogy a társadalmi elvárásoknak megfelelően helyesen „csináljuk" a nemünket, habár ezt sok esetben magától értetődőnek tekintjük. A gendernek nem megfelelő viselkedés magán viseli a férfiatlanság vagy nőietlenség stigmáját.

B

A Ezek a '70-es évekből származó napkrémreklámok tárgyiasítják a női testet, és azt sugallják, hogy a nők számára a külső a legfontosabb. A reklámozók gyakran használnak nemi sztereotípiákat termékeik eladásához: a nyomás, hogy nemüknek megfelelően viselkedjenek, nagymértékben motiválja a vásárlókat.

B Ez a Max Power autósmagazinban megjelent reklám a férfit tulajdonosként, a nőt pedig birtokolt tárgyként pozicionálja és a kocsival együtt „divatkellékként" keretezi.

A

Problémás nem (1990) című könyvében a genderkutató és filozófus Judith Butler (sz. 1956) még inkább szétválasztja a biológiai nemet és a gendert: „Amikor a társadalmi nem konstruált helyét elméletileg a biológiai nemtől radikálisan függetlennek tételezzük fel, maga a társadalmi nem szabadon lebegő leleménnyé válik, ami azzal a következménnyel jár, hogy a *férfi* és *maszkulin* csakúgy vonatkozhat egy női testre, mint egy hímre, és a *nő* és *feminin* éppoly könnyen vonatkozhat egy hím testre, mint egy nőire."

Ez lehetővé tette például a férfias nők és a nőies férfiak elfogadását. Jack Halberstam a női maszkulinitásról szóló 1999-es munkájában rámutat, hogy az, ha valaki nőinek tekintett testtel bír, az nem szükségszerűen vezet nőiességhez vagy női önazonossághoz. Mimi Schippers 2007-es tanulmánya a férfiak nőiességéről ugyanezt bizonyítja ellenkező irányból, a születéskor kapott férfi nem nem vezet szükségszerűen olyan viselkedéshez vagy nemi önkifejezéshez, melyet jellemzően férfiasnak tartunk.

B

Ezek a kutatások komolyan megkérdőjelezik, hogy redukálhatjuk-e a nemeket biológiai különbségekre.

A Ez a „Chrisről" készült kép a *My Comrade* magazinban jelent meg 1989-ben. A drag queen Linda Simpson készítette történelmi fotóesszéje, az *Every Night in Drag* részeként, amely a New York-i dragszcénát dokumentálta a '80-as évek végétől a '90-es évek közepéig.

B A *Tabbool at Joe's Pub* (1995) című kép ugyanebből a több mint 5000 fotóból álló sorozatból származik. A drag szembemegy azzal az előfeltevéssel, hogy a férfitest nem lehet nőies vagy a női test nem lehet férfias.

A biológia egyértelműen nem fedi le a gendert a maga teljességében; nem csupán az bizonytalan, hogy a nemmel rendelkező test milyen mértékig járul hozzá a viselkedéshez, de nem is minden test biológiailag férfi vagy nő – lehet mindkettő vagy egyik sem.

2. A gender mint társadalmi konstrukció

A

Eltérnek a vélemények a biológia nemekre gyakorolt befolyásának mértékéről.

A szociálkonstruktivista felfogás szerint a nemi szerepeket – azaz a mindkét nem számára „normálisnak" vagy „ideálisnak" tekintett viselkedésformákat – nem teljes egészében az ember biológiája és evolúciója határozza meg, hanem bizonyos mértékig ezeket mindkét nem számára az a társadalom és kultúra hozta létre és tartja fenn, amelyben élünk. A nemi identitás és önkifejezés azon formái, amelyek kívül esnek az előírt viselkedésmód határain, „abnormálisként" jelennek meg.

Ennek felméréséhez megvizsgálhatjuk, hogyan fogták fel a nemi szerepeket a történelem során a különböző társadalmak, és napjainkban hogyan viszonyulnak hozzájuk szerte a világon.

A Napjainkban a nemi alapú társadalmi nyomást olykor a reklámipar is fenntartja. A Protein World fogyasztószereinek ez a reklámja azáltal erősíti a nők testükkel kapcsolatos aggályait, hogy azt sugallja, csak a sovány nők „állnak készen" arra, hogy bikinit viseljenek.

B A közelmúltban számos reklámcég elkezdte kigúnyolni vagy kiforgatni a hagyományos nemi szerepeket. A Monday nevű thaiföldi reklámügynökség a Nanny számára 2012-ben készített, újságokban megjelent reklámjai kisbabákat etető férfi dadákat ábrázolnak tejgyűjtő tasakokkal.

Történészek, mint Joan Wallach Scott (sz. 1941), Sheila Rowbotham (sz. 1943) és Hilary Wainwright (sz. 1949) a biológiai nézőpontot kifogásolva azt állítják, hogy a gender történeti megközelítése sokkal összetettebb eredményeket mutat fel a nemekkel kapcsolatos felfogásoknak és elvárásoknak a történelem során bekövetkezett változatairól.

A legkorábbi társadalmak nomád vadászó-gyűjtögető közösségek voltak, de az emberek néhány régióban már nagyjából 10 000 évvel ezelőtt állandó lakóhelyen telepedtek le, és elkezdték megtermelni a saját élelmüket, ezzel útjára indítva az agrártársadalom modelljét. Mivel ezek a gazdaságok több embert képesek ellátni, mint ahány a működtetésükhöz szükséges, az agrártársadalmakban megjelent az élelmiszertöbblet, egyesek számára lehetővé téve, hogy olyan tevékenységeket folytassanak, amelyek nem kötődnek egyértelműen az élelmezéshez, mint például a katonai hódítások, technológiai fejlesztések és a kereskedelem.

A **szociálkonstruktivista** nézőpont szerint az emberek folyamatosan maguk hozzák létre (konstruálják meg) a társadalmi valóságot érintkezéseiken és közös meggyőződéseiken keresztül. Ez a szociológiai elmélet azt állítja, hogy a társadalmi valóság emberi felfogását közösen alkotjuk meg, nem pedig valamiféle külső „igazságból" fakad.

Az **agrártársadalmak** gazdasága elsősorban a mezőgazdaságon, hatalmas földeken zajló növénytermesztésen és állattenyésztésen alapul. Az emberi fejlődés vadászó-gyűjtögető korszaka után a társadalmak többsége agrártársadalom volt a XVIII. és XIX. században bekövetkezett iparosodásig.

B

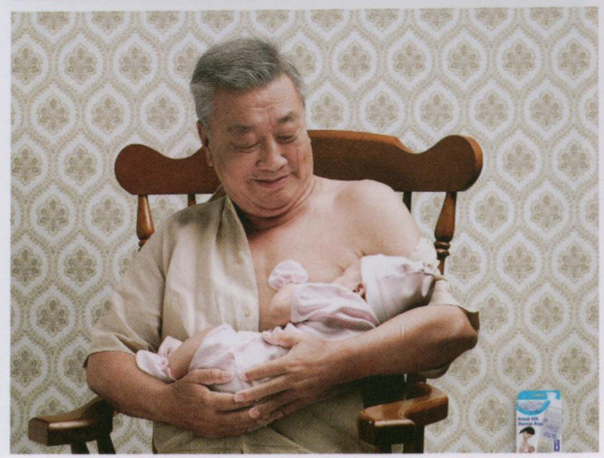

Az agrártársadalmakban a termőföld birtoklása vagy ellenőrzése volt a vagyon és a státusz fő forrása, és később ezt a hozzáállást kiterjesztették általában a magántulajdonra és az ellenőrzésre. A munka helyett a tulajdon határozta meg a társadalmi státuszt, ám a tulajdont legtöbbször a család legmagasabb státuszú férfija birtokolta vagy kezelte.

A korai agrártársadalmak a család vagy a kommuna köré szerveződtek, ahol mindenkinek jól meghatározott szerepe volt az élelem előállításában. A munkamegosztás elterjedt formája szerint a férfiak a földeken dolgoztak, míg a nők a háztartást vezették, ételt készítettek, gyapjút szőttek vagy ruhát varrtak, illetve gondoskodtak a gyerekekről és a magatehetetlenekről. Ez a felosztás feltehetően olyan tényezőknek köszönhető, mint a férfi felsőtest ereje – amely átlagosan nagyobb – vagy a nők szaporodásban betöltött szerepe, ami azt jelentette, hogy fogamzásgátlás nélkül a termékeny nők gyakran voltak terhesek vagy szoptattak, így bizonyos fokig alkalmatlanok voltak a földeken végzett munkára. Az egyén számára nehéz vagy csaknem lehetetlen volt, hogy a család vagy a kommuna keretein kívül tartsa fenn magát. Ezért logikus, hogy a javak a családhoz, nem pedig az egyénhez tartoztak, és mivel a családfő szinte minden esetben férfi volt, legtöbbször ő halmozta fel, kezelte és őrizte ezeket a javakat.

Ahogy az agrártársadalmak egyre fejlettebbé váltak, és olyan civilizációk nőttek ki belőlük, mint többek között az ókori Egyiptom, Görögország és Róma, a korai agrár-

A

A Ez az egyiptomi későkorból származó dombormű liliomkivonatot készítő nőket ábrázol. A virágokat lenvásznon préselték át, majd kicsavarták.

B Az egyiptomi Újbirodalomból származó falfestménytöredék vető és arató férfiakat ábrázol. Nők szintén felbukkannak rajta a középső sor bal kéz felőli oldalán. A töredék egy nyugat-thébai hivatalnok sírboltjából származik.

B

társadalmaktól örökölt nemi szerepeket vallási és kulturális normák őrizték meg, még azután is, hogy a körülmények, amelyek létrehozták őket, már megváltoztak.

Mindhárom fent említett civilizációban széles körben úgy vélték, a nők befolyása a háztartásra korlátozódik, míg a férfiaké kiterjed a nyilvánosságra is. A családfő a legmagasabb státuszú férfi volt.

Néhány agrártársadalomban, például az ókori Görögországban a férfiak olyan mértékben kisajátították a család javait és azok kezelését, hogy nők egyáltalán nem is bírhattak magántulajdonnal, vagy nem vásárolhattak semmit, ami drágább egy *medimnosz* (kb. 52 liter) árpánál. Habár az ókori Görögországot a demokrácia bölcsőjeként ismerjük, a nők nem szavazhattak, és sokan közülük a *küriosz* (uruk, férfi törvényes képviselőjük) állandó irányítása és védelme alatt álltak.

A

Az ilyen helyzetek alárendelték a nőket a férfiaknak, arra kényszerítve őket, hogy a javakat birtokló férfiakhoz forduljanak élelemért, védelemért és támogatásért. Arisztotelész is kijelentette: „[A] hím és a nőstény viszonya természettől fogva az, hogy amaz erősebb, emez gyengébb, amaz uralkodó, emez az alárendelt elem. S szükségszerűen így kell ennek lennie mindenütt az emberek között is."

Az agrártársadalmakban a magántulajdon generációról generációra öröklődött, tehát az emberek státusza a származásuktól függött. A női szexualitás korlátozása ennek szabályozását célozta: egy gyermek anyja egyértelműen beazonosítható, míg az apa nem. A nők érintetlensége (házasság előtt) és hűsége (a házasság ideje alatt) fontos szerepet játszott abban, hogy a gyermek mindkét szülője beazonosítható legyen, bebetonozva társadalmi helyzetét és örökléshez való jogát.

Az alapvető hasonlóságok ellenére ezek közt a társadalmak közt néhány érdekes különbséget is találunk. Például az ókori Egyiptomban a nők a férfiakkal egyenlő jogokkal és felelősséggel bírtak a törvény színe előtt. Birtokolhattak és örökölhettek tulajdont, kezdeményezhettek válást, köthettek szerződést, végrendelkezhettek, és kérhettek kölcsön pénzt.

Arisztotelész ókori görög tudós és filozófus volt. Eszmetörténeti hozzájárulása a tudomány, filozófia és művészetek hatalmas területeire kiterjedt, és alapvetően határozta meg a nyugati gondolkodásmód számos elemét.

A **Athéni vörösalakos vázafestmények Kr. e. 500–480 környékéről, amelyek a nők életének bensőséges részleteit ábrázolják. Balról jobbra: a mosdóüstnél, asszonyszállás, táncoló, illetve vizelő hetéra. A hetérák gyakran szabad kurtizánok voltak (szemben a pornékkal, akik prostituáltnak használt rabszolgák).**

Számos fejlett agrártársadalomban, mint az ókori Görögország és Róma, a nők státuszát jelezte, ha nem dolgoztak.

Arról árulkodott, hogy férje vagy apja elegendő erőforrással rendelkezik ahhoz, hogy eltartsa, ami egyúttal a férfi és az egész család státuszát emelte. Ám a gyakorlatban még a legmagasabb státuszú nőktől is elvárták, hogy irányítsák a szolgákból vagy rabszolgákból álló háznépet, akik elvégezték az otthon rendben tartásához és a gyerekek gondozásához szükséges kétkezi munkát.

A szegényebb családból származó vagy férfi oltalmazó nélküli nőknek dolgoznia kellett a megélhetésért, ahogyan a rabszolgáknak is. Az egyik lehetőségük a prostitúció volt. Ezen kívül vállalhattak munkát családi tanyákon, szőhettek, fonhattak, vagy készíthettek ruhát, gondoskodhattak egy másik nő gyermekeiről, dolgozhattak bábaként, bejáró- vagy takarítónőként, netán elmehettek papnőnek, általában egy olyan szektához, amelynek istenét nőként ábrázolták. A különböző társadalmakban különböző foglalkozások voltak túlsúlyban, de nem minden nőt tartottak el a férfi családtagok. Ennek következtében néhány nőnek házon kívül kellett munkát vállalnia, hogy eltarthassa magát, hogy hozzájáruljon családja jövedelméhez, vagy mert rabszolgasorba került.

Az agrártársadalmi berendezkedés és a nemekhez való viszonya fennmaradt az ipari forradalomig, amely Európában a XVIII. század végétől a XIX. század elejéig tartott. Ezt megelőzően az európaiak többsége kisebb vidéki közösségekben élt. A nők gyakran vettek részt olyan létfontosságú háziipari tevékenységekben, mint a szövés. Aratás idején a nők, férfiak és gyerekek közösen gyűjtötték be a terményeket. A városokban a nők együtt dolgoztak a férfiakkal a különféle mesterségekben és szakmákban, textil-, bőr- és fémárukat készítve.

A

Japán a Meidzsi-korszakban kezdett elszigetelt feudális társadalomból egy sokkal nyitottabb modern berendezkedéssé válni. Ez annak a császárnak az uralkodása alatt következett be, aki „viszszakapta" hatalmát Tokugava ságun és kormánya, a tényleges új politikai vezetők megdöntése után.

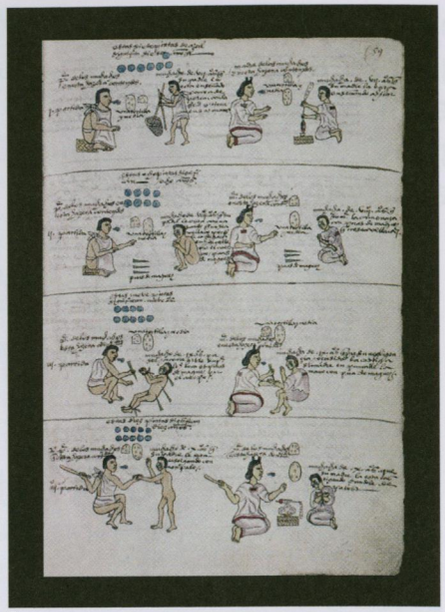

B

A Ezek a IV. századi római mozaikok a szicíliai Villa Romana del Casaléból bikiniben sportoló lányokat ábrázol. A tógát viselő lány egy koronát és pálmalevelet ad át a győztesnek.

B A Mendoza-kódex (kb. 1542) hét és tíz év közötti azték fiúk és lányok képzését ábrázolja. Például a fiút halászni tanítják, a lányt orsót forgatni (fent). A büntetések szintén egyediek voltak (harmadik sor), a fiút kikötözték és megszurkálták, a lánynak a csuklóját döfködték.

A „két nem" modell kialakulása a XVII. és XVIII. században nem a tudomány és az orvoslás fejlődését jelzi, sokkal inkább gazdasági és politikai változások következménye, főképp azé a változásé, hogy a nők dolgozhattak a férfiak mellett vagy velük versengve.

Valójában a nemek közti különbségek felfogásának megváltozása a modern korban a világ minden táján levezethető a régiók gazdasági szükségleteinek változásából, amelyet az adott ország ipari forradalma idézett elő. Japánban például később következett be az ipari forradalom, mint Nyugaton: az 1870-es évek körül kezdődött a Meidzsi-korszakban, és a nők társadalmi szerepének nyugatihoz hasonló változását hozta.

A nyugati ipari forradalom első szakaszában a nők és a gyerekek együtt dolgoztak a férfiakkal a fejlődő iparágakban (bár a gyerekmunka elleni kampányoknak hála a gyerekek és a nők munkaideje lecsökkent, majd végül újra eltűnt).

Ugyan a munkásosztálybeli nőknek mindig is dolgozniuk kellett, az ipari forradalom során ennek a munkának a természete megváltozott.

A szakképzett férfiakat, akik addig meghatároztak olyan iparágakat, mint a textilipar, fazekasság, tömegtermelésű élelmiszer és ruha kiszorították az új technológiák. A nők és gyerekek – akik hajlandók voltak dolgozni, és kezdetben talán kevéssé nehezteltek az új módszerekre – elkezdték felváltani vagy kiegészíteni a férfi munkaerőt. A férfitagjaik érdekeit képviselő szakszervezetek ellenezték, hogy a nők magukra vállalják a kenyérkereső hagyományosan maszkulin szerepét.

A

B

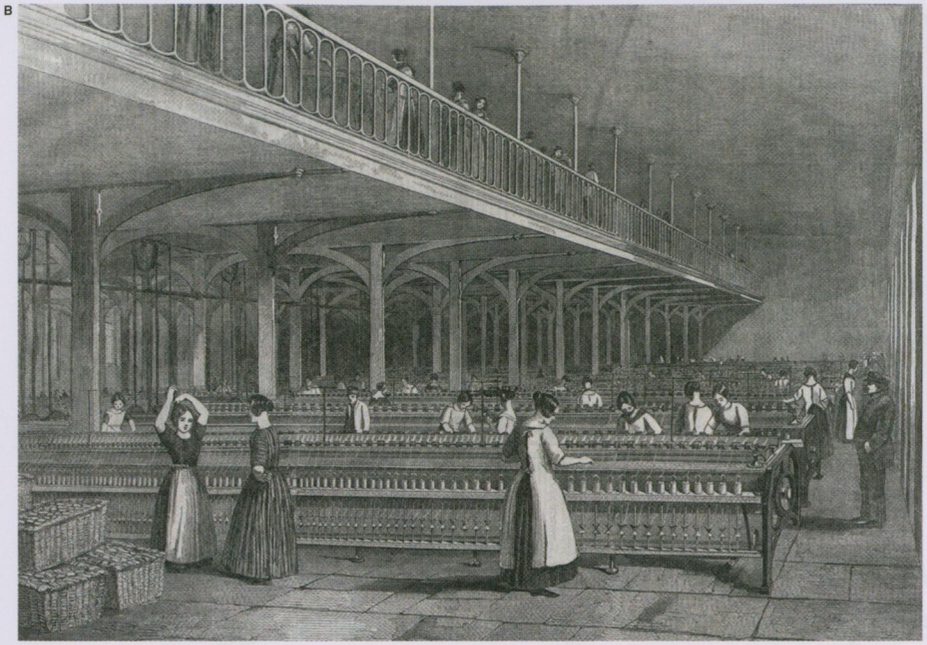

A Ez a *Vászonkészítés Írországban* (1791) című nyomat a lenmegmunkálás XVIII. századi módszereit mutatja be, amikor sok nő dolgozott olyan háziiparágakban, mint a szövés.

B Női munkások dolgoznak a gyapotsodró helyiségben a manchesteri Dean Hillsben 1851-ben. A textilgyárakban gyakran alkalmaztak nőket az ipari forradalom korai szakaszában.

Alkalmi, alávetett munkavállalókként a nők korábban nem jelentettek fenyegetést, de most már – legalábbis néhány iparágban – kiszorították a férfiakat. Néhány vallás, többek között a domináns kereszténység vezetői szintén aggódtak amiatt, hogy a női nemi szerep láthatóan átalakulóban van, ellentmondva számos vallási szöveg tanításának.

A lehetséges megoldás ezekre a félelmekre a társadalmilag megkonstruált ősrégi nőeszmény volt, amely szerint a nő helye a négy fal között van, ahol gondoskodik férjéről és gyermekeiről.

A

A Divatillusztráció a *Godey's Lady's Book* 1875. júliusi számából. A kiadvány az USA legnépszerűbb női magazinja volt a polgárháború (1830–78) előtt. A kép a fűzős, hosszú szoknyás ruhákat ábrázolja, amelyek a korban divatosak voltak a felsőbb osztályokhoz tartozó nők körében.

B Az amerikai mutatványos és híres mesterlövész Annie Oakley, született Phoebe Ann Mosey főszerepet játszott Buffalo Bill vadnyugati műsorában.

C Az amerikai pionír és járőr Calamity Jane, születési nevén Martha Jane Canary arról vált hírhedtté, hogy azt állította, együtt harcolt az indiánok ellen Vad Bill Hickokkal.

A vallási vezetők és a szakszervezetek egyaránt jelentős befolyással bírtak a társadalomra. A dolgozó nőt (és így a munkásosztálybeli nőt) a nemiségről szóló uralkodó diskurzusban bukott nőnek tekintették. A középosztálybeli eszményt, amelyben a férfi a családfenntartó, a nő pedig a gondoskodó, akár teljesen kiszoríthatta volna az ipari forradalom, ám ehelyett ez az elgondolás biztosan tartotta magát az egész XIX. században és a XX. század elején.

A marxista-feminista szerzők, mint Christine Delphy (sz. 1941) amellett érvelnek, hogy ez a felállás megfelelt a kapitalizmusnak: a nők fizetés nélküli házimunkát végeztek, ők adták az olcsó munkaerő „tartalékos katonáit", emellett kitermelték és szocializálták a munkások következő generációját. Ezt azzal igazolták, hogy a természet „ideális" rendjét tükrözi, amit a korszak tudományának „két nem" modellje is megtámogatott. Igen nehéz volt leszámolni ezzel az eszménnyel, hiába volt tarthatatlan azok számára, akiknek szükségük lett volna az asszony bérére a család fenntartásához.

A **diskurzus** általában véve minden beszélt és írott kommunikációra vonatkozik, de szűkebb értelemben használva egy adott téma formális, kiváltképp akadémiai szintű megvitatását takarja. A humán- és társadalomtudományokban a diskurzus egy bizonyos kérdés uralkodó felfogásaira vonatkozik.

A **kapitalizmus** gazdasági és politikai berendezkedés, amelyben az ipar és a kereskedelem magántulajdonosok haszonelvű irányítása alatt áll.

Figyelemreméltó kivételek is léteztek olyan „határvidéki" kultúrákban, mint Új-Zéland és az amerikai vadnyugat. Itt a gyarmatosító nők szükségképpen hagyományosan maszkulinnak tekintett szerepeket vettek fel – mint a lőfegyverhasználat, lóhajtás és a család fenntartása, illetve védelme –, amikor apjuk, férjük vagy fivéreik nem tartózkodtak otthon vagy munkaképtelenek voltak. Ennek megfelelően Új-Zéland és az USA néhány nyugati állama az elsők között adott szavazati jogot a nőknek (habár az USA egész területén ez csak 1920-ban következett be), és néhány esetben a nők még vagyont is örökölhettek.

Angliában ezzel egy időben az ellentmondás a nőeszmény és a dolgozó nők növekvő száma között aggasztani kezdte a Viktória-korabeli középosztályt. A háztartási és a gondozói munkákban találták meg a választ, és ezeket úgy népszerűsítették, mint jó felkészülést a házasságra.

B

C

A

A Ez az 1915–23 környékéről származó fotó japán selyemgyárban dolgozó nőket ábrázol, amint lefejtik a szálakat a selyemgubókról. A textilüzemekben munkát vállaló nők jelentős mértékben hozzájárultak a japán ipari forradalomhoz. A *Factory Girls Reader* [Munkásnők kézikönyve] (1911) első leckéjében az állt: „Ha mind reggeltől estig a legjobb képességeitek szerint dolgoztok, annál nem is tehettek nagyobb szolgálatot hazátoknak."

B Az USA élelmiszeripara a '30-as évekig túlnyomórészt a dolgozó nőktől függött. Itt egy konzervgyár női munkásai érett paradicsomokat pucolnak és magoznak, mielőtt azokat feldolgoznák és csomagolnák.

A munkásosztálybeli nők beiskolázása azt célozta, hogy megtanítsa nekik háztartásbeli kötelességeiket, ezzel beléjük nevelve a család középosztálybeli mintáját, mint azt ez a kormányjelentés is mutatja 1904-ből:

> „Tizenhárom évesen ezeknek a nőknek a többsége egy gyárban állt volna munkába, hogy maguk osszák be a keresetüket, és hogy az üzemi élet összes izgalmával és pletykájával elvegyüljenek számtalan ember közt. Ebben az esetben úgy nőnének fel, hogy fogalmuk sem lenne a háziasság velejáróiról... amíg a lányoknak meg nem tanítják a házimunka örömeit, hasztalan azt várni tőlük, hogy lemondjanak a gyári életről."

Hasonló ellenreakció olvasható ki a nők változó szerepével szemben a japán Meidzsi-kori polgári törvénykönyvből, amely 1898-ban lépett hatályba, nagyjából harminc évvel az ország ipari forradalmának kezdete után, és a férj külön engedélyét írta elő a feleség számára a következőkben: „Tőke átvétele vagy befektetése, kölcsönfelvétel vagy pénz letétbe helyezése, bármilyen olyan cselekmény, amelynek célja ingatlanhoz vagy értékes ingósághoz való jog megszerzése vagy átadása; részvétel bármilyen pereskedésben; ajándékozás, megállapodás vagy egyezség, amely bírói döntés tárgya lehet; örökség elfogadása vagy visszautasítása; ajándék és hagyaték elfogadása vagy visszautasítása; bármilyen önrendelkezéssel kapcsolatos szerződés megkötése."

A *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable* [Osztály és nem kialakulása: Tiszteletreméltóvá válni] (1997) című könyvében a genderkutató Beverley Skeggs amellett érvel, hogy a „tiszteletreméltóság" fogalma napjainkban ugyanolyan központi szerepet játszik a gender megkonstruálásában, mint a XIX. században. „Jó asszonynak" lenni gyakran annyit jelentett, mint tiszteletre méltó nőnek lenni, aki önuralmat tanúsít és nem él „kicsapongó" életet, mindez pedig a középosztálybeli ízlés értékrendjét tükrözi.

Az erkölcs kulcsszerepet játszik a nőiesség megkonstruálásában.

A vallás is alakította a nemekhez kapcsolódó erkölcsi normákat és a nemi szerepeket. A nők tisztaságát hangsúlyozó vallási tanítások és a szüzesség fontosságának kiemelése legitimálta a nemi alapú szegregációt a nyilvánosságban és a vallásgyakorlásban.

B

Számos meghatározó vallási szöveg közvetíti az ősi agrártársadalmak hagyományos nemi szerepeit, úgy mutatva fel ezeket a viselkedésmintákat, mint amelyek szükségesek a helyes élethez és a halál utáni üdvözülés eléréséhez.

A nők és férfiak elkülönítése a zsidó, iszlám és keresztény vallásokban a nők tisztaságának megóvását célozzák az irányíthatatlannak beállított férfi szexualitástól. Ezek az elképzelések a kortárs társadalomban jelen vannak a nemekről és szexualitásról szóló tágabb diskurzusokban is, amikor a nőket tartják felelősnek a szexuális zaklatásért és erőszakért például a ruházkodásuk vagy az alkoholfogyasztásuk miatt. Ehhez hasonlóan a modern konzervatív vallási közösségek, mint az amishok vagy az ortodox zsidók a nyilvánosságban és a magánéletben egyaránt szigorúan ragaszkodnak a hagyományos női és férfi nemi szerepekhez.

Ezzel szemben az ókori Japánról szóló, nagyjából a Kr. e. 1. századból származó feljegyzések szerint ekkoriban a japán társadalom nem tett különbséget férfi és nő között, és még női uralkodók is voltak. Bár ezen feljegyzések történelmi kontextusa alapján az is lehetséges, hogy rossz hírbe akarták hozni Japánt, az ilyen egyenlőségelvű viselkedést magyarázhatja a sintó vallás is, amelyet akkoriban az országban gyakoroltak. A korai sintoizmusról úgy hiszik, magában foglalta Amateraszu, a teremtő napistennő tiszteletét, ami olyan matriarchális valláshoz vezetett, amelyben a férfias tulajdonságokkal egyensúlyban elfogadták és imádták a nőiség jellemzőit.

A

A **Sunszai Tosimasza *A zene és tánc születése a kőajtónál*** (1887) című képe Amateraszut, a japán napistennőt ábrázolja, amint előlép egy barlangból.

B **Ez a fotó egy zenana szekeret ábrázol az 1880-as évekből, amelyet nők szállítására használtak. A szekér minden oldalát elfedték, hogy megóvják a nők szemérmét és eleget tegyenek a purdah által megkövetelt elkülönítésnek.**

B

A **sintó** Japán őshonos vallása. A buddhizmus mellett továbbra is a legelterjedtebb hitforma az országban. Eleinte egyértelműen elkülönült tőlük, de idővel átvett elemeket a buddhizmusból és a konfucianizmusból.

A **purdah** a nők szegregációjának egyik formája néhány dél-ázsiai hindu és muszlim közösségben. A purdah-t gyakorló nőket ruházkodással (köztük fátyollal) eltakarják a tekintetek, kiváltképp a férfiak tekintete elől, illetve falak, hálók vagy függönyök segítségével különítik el.

A változó gazdasági körülmények és politikai elvek ellentmondásba kerülhetnek a gender vallásos felfogásaival.

A gazdasági és politikai rendszerek változásai a nemekhez kötődő szokások kulcsfontosságú befolyásoló tényezői maradtak. Bangladesben például a '70-es évek végén a kereskedelmi szabályok megváltozása lehetővé tette a ruhaipar fejlődését, ezért a munkaerőpiacon még több dolgozóra lett szükség. Ezek a munkások nagy számban azok közül a nők közül kerültek ki, akik munkát keresve érkeztek a városokba, ám ez a jelenség ellentmondott a purdah hagyományos értékrendjének, amely a nyilvános terekben elkülönítette a nőket a férfiaktól, és megkövetelte a nőktől, hogy takarják el a testüket és az arcukat. A nők munkába állása a városokban az érintett területeken, illetve azokban a családokban, amelyek rászorultak a nő keresetére, a purdah lazább felfogásához vezetett. Mindez a nők lehetőségeinek szélesebb körű társadalmi megítélésére is visszahat.

A

Ám ha történeti szempontból vizsgáljuk a purdahot, azt látjuk, hogy olyan tényezők, mint a kaszt és az osztály mindig is hatással bírtak a kulturális értékekre, és az alacsonyabb kasztokhoz és osztályokhoz tartozó családokban, amelyek rászorultak a nők keresetére, a nők együtt dolgoztak a férfiakkal a földeken. Csak a vagyonos családokban tartották be szigorúan a purdahot, ahol nem volt szükség a nők munkájára.

A nemekhez kapcsolódó vallási gyakorlat és a változó körülmények ellentmondásának másik példája a szati nevű hindu hagyomány nyugati felfogása. A szati során a nők elégetik magukat férjük halotti máglyáján. Míg ezt a történelem során a hindu gondolkodásban dicsőséges tettnek tekintették, egy liberális és főképp feminista nyugati nézőpontból a nők jogainak korlátozását és a nők elleni erőszakot szimbolizálja.

1829-ben a brit gyarmatosítók betiltották a szatit Indiában. Amit a szatiról tudunk, azt mind a brit gyarmatosítóktól tudjuk, sosem az érintett nőktől, állítja Gayatri Spivak *Szóra bírható-e az alárendelt?* című esszéjében. Híres mondata – „Fehér férfiak barna bőrű nőket mentenek meg barna bőrű férfiaktól." – tovább bonyolítja a hatalom kérdéseit. A vitatott felvetés igen elterjedt: a patriarchális szokások vagy az egyes nők autonómiája teszi lehetővé ezt a gyakorlatot? Vagy a kettő keveréke? Spivak és más posztkolonialista feministák az utóbbi mellett érvelnek.

Mint a szati példája mutatja, amikor egy országot elfoglalnak vagy gyarmatosítanak, megjelenhetnek a gyarmatosító nemzet nemi szerepmintái és elvárásai, és a nemiség helyi felfogásaival párhuzamosan fejlődhetnek. A nemekkel kapcsolatos elvárások összeütközésbe kerülhetnek, illetve bonyolult és ellentmondásos tapasztalatokhoz vezethetnek.

Például Dél-Amerika egyes részein a spanyol uralom töréshez vezetett a családon belüli nemi szerepekben. Itt párhuzamosan vannak jelen az őslakosok szerepmintái és a kapitalizmus modern követelményei, amelyek a nőket egyaránt a munkaerő fontos részének tekintik. Az egymásnak feszülő elvárások – egyrészt a munkaerőpiac, másrészt a családi kötelességek irányából – összeegyeztethetetlen feladatokat rónak a nőkre, mint ahogy a világ számos más részén is.

A **szati** hindu temetkezési szokás volt, amelynek során az özvegy elégette magát a férj halotti máglyáján; ma már nem gyakorolják. Támogatói az erény és a tisztaság legvégső kifejezéseként tekintettek rá. A szertartás kritikusai hozzátették, hogy az özvegy egyéb lehetőségei meglehetősen sivárak voltak: a társadalom lényegében kiközösítette volna – le kell borotválnia a fejét, csak rizst ehet és nem érintkezhet más emberekkel –, férjének családja pedig várhatóan rosszul bánt volna vele, mert a nő halála után ők öröklik a férj vagyonát.

A **posztkoloniális** fogalmát néha a gyarmati rendszer felbomlása utáni időszakra használják. A posztkolonializmus a társadalomtudományok azon ága, amely a gyarmati uralom emberekre mért hatását vizsgálja a korábban elnyomásban élt őslakosok nézőpontjából.

A **A XIX. századi indiai festő képe a sati (vagy suttee) szokást ábrázolja, amelynek során egy elhunyt férfi felesége elégeti magát férje halotti máglyáján.**

A

B

A A fénykép címe *Seowoo és az ő rózsaszín holmijai.* A képet a *Rózsaszín és Kék Projekt* (2005–) részeként készítette a dél-koreai fotós, JeongMee Yoon. A sorozat a gender és gyerekek fogyasztási szokásai közti kapcsolatot vizsgálja az USA-ban és Dél-Koreában.

B A *Kihun és az ő kék dolgai* című kép ugyanebből a sorozatból származik. „Meg akartam mutatni, hogy akár öntudatlanul, de milyen mértékben hat a szülőkre és gyermekeikre a tömegkultúra és a reklámipar – nyilatkozta Yoon. – A kék az erő és a férfiasság szimbólumává vált, míg a rózsaszín a cukiságot és nőiességet jelképezi."

Nyugaton a feminista mozgalmak szembeszálltak az uralkodó felfogással, miszerint a nemet a biológia határozza meg, és a XX. század folyamán tovább erősödtek az őket igazoló bizonyítékok.

A nemi szocializáció vizsgálata azt mutatja, hogy a nemekre jellemző viselkedés tanult, nem velünk született.

A nemek szocializációjával foglalkozó tanulmányok rámutattak, hogy más-más viselkedésmódokat méltatunk a fiúk és a lányok esetében, a nemeknek megfelelő játékokat és tevékenységeket bátorítunk és másfajta testreprezentációt várunk el. A nagyobb társadalmi struktúrák kulcsfontosságúak a nemek közti különbségek megkonstruálásában. A történelem, a vallás és a „természetesnek" tekintett dolgok mind a hagyományos nemi szerepek fenntartása felé terelnek minket. Rendszerszintű elvárásoknak megfelelve jobban vagy rosszabbul teljesítenek lányok és fiúk különböző tárgyakban, és ez határozza meg választásaikat is.

A nemek és a média kapcsolatáról szóló kutatások azt vizsgálják, hogyan van kódolva a nemek közti különbség a kulturális reprezentációban: a fiúknak és fiúkról szóló médiatermékek általában az aktivitásra és a bátorságra helyezik a hangsúlyt, míg ugyanez a lányok esetében a kedvesség és a szépség.

A **nemi szocializáció** a szociológia és a gendertudomány által használt fogalom, amely a hagyományosan a nemekhez kötődő normák és értékek elsajátításának folyamatát írja le.

Throwing Like a Girl: A Phenomenology of Feminine Body Comportment, Motility and Spatiality [Úgy dobsz, mint egy lány: A női test viselkedésének, mozgásképességének és térbeliségének fenomenológiája] (1980) című esszéjében Iris Marion Young (1949–2006) arról ír, hogy a lányok elsajátítják a nézetet, miszerint a testük gyenge. Nem tekintenek magukra úgy, mintha képesek lennének fizikai feladatok ellátására, ezért nem is végeznek testmozgást. A lányokat, érvel Young, lebeszélik arról, hogy ugyanolyan szabadon használják a testüket, mint a fiúk, ami az egész életüket meghatározza. Young szerint a lányokat „testileg elnyomják, korlátozzák, pozicionálják és tárgyiasítják".

A nemi szocializáció elméletének fontos kiterjesztése volt a '80-as években Judith Butler kijelentése, miszerint a biológiai nem, a genderrel együtt, társadalmi és kulturális konstrukcióként jön létre. Nem a testi különbségek számítanak, mondja, hanem ahogyan ezeket a társadalomban látják.

Butler szerint a biológiai és társadalmi nemet is a diskurzus konstruálja meg. Innen nézve a gender nem létezik a diskurzuson kívül. Amellett érvel, hogy senki sem egy adott nemmel születik. Ehelyett, mondja, megtanuljuk „csinálni" a gendert: „Úgy viselkedünk, járunk, beszélünk és beszélgetünk, hogy az megerősítse a benyomást férfi vagy női mivoltunkról."

A

A A brit napilap, a *The Sun* „The Son" [A fiú] címlapját a londoni Grey ügynökség tervezte, ezzel jelezve George herceg, a cambridge-i herceg és hercegnő fiának születését 2013 júliusában. Ez rámutat, milyen fontos egy újszülött neme bizonyos társadalmakban, főleg, ha a vagyon és a címek férfiágon öröklődnek tovább.

B Olaszországban a hagyomány szerint rózsaszín szalagot tűznek az ajtóra, ha kislány született, és kék szalagot, ha kisfiú, így bejelentve a gyermek nemét.

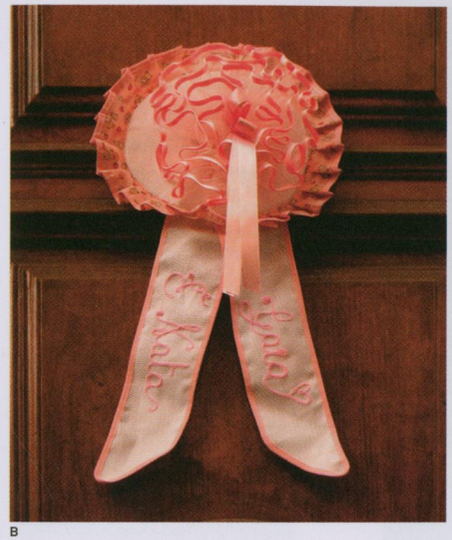

B

Butler kidolgozta a „performativitás" elméletét, hogy megmutassa, kötelező és ismétlődő cselekvéseinkkel hozzuk létre a gender szabályait, amelyek azt a látszatot keltik, hogy természettől adottak. Butler egy gyermek születésének példáját használja. Amikor az orvos vagy a nővér bejelenti, hogy az újszülött fiú vagy lány, nem olyasmit kommentál, ami már létezik. Butler szerint nem létezik természettől fogva egy nemhez tartozó test. Ehelyett ez a „beszédaktus" – amit Butler „performatív megnyilatkozásnak" hív – hozza létre a gyermek nemét. Az állításon keresztül, hogy „Kisfiú!" vagy „Kislány!" a gyermek neme a testére íródik. Butler szerint a nemekhez kötődő társadalmi normák és értékek játszanak központi szerepet abban, hogyan performáljuk a gendert.

A nemek performálásának módjára irányuló társadalmi elvárások nem mindig haladnak a fejlődés mindkét nem számára nagyobb egyenlőséghez és több joghoz vezető sima, egyenes útján.

Iránban például a lányok és a nők jogai csökkentek, és előírt társadalmi szerepeik megváltoztak, amikor a '80-as években új kormány került hatalomra. A XX. század elején az iráni nők tanultak és dolgoztak. Sokan politikával foglalkoztak vagy közfeladatot láttak el. Gyakran dolgoztak újságíróként vagy íróként, és már 1907-ben alapítottak egy női problémákkal foglalkozó folyóiratot. Ez több mint tíz évvel azelőtt történt, hogy a brit nők szavazati jogot kaptak.

Ám az 1979-es iráni forradalom után az Iráni Iszlám Köztársaság került hatalomra. Homeini ajatollah vezetésével az új államhatalom a nők számos jogát visszavonta, amelyet korábban a feminista mozgalmak kiharcoltak, és mindent elsöprő változásokat eszközölt a nemi szerepekben. A nők többé nem vállalhattak közfeladatot, a házasságkötés alsó korhatárát a lányok számára levitték kilenc évre, a férjezett lányok nem járhattak iskolába, a nemi szegregációt kikényszerítették a közterületeken, és a nőknek követniük kellett az iszlám öltözködési szabályait.

Az iráni nők csak majdnem húsz évvel később, 1997-ben, az új kormány hatalomra kerülésekor kezdték el visszakapni jogaikat.

Megint egyre több nő vállalt szerepet a politikában és a feminista kampányokban, és a 2003-as Nobel-békedíjat Sirin Ebádi nőjogi aktivista kapta. Ám 2012-ben az új országgyűlés megint korlátozta a női jogokat. Továbbá az iszlám törvényeit a hatalmon lévő kormánytól függetlenül betartatják, ami korlátozhatja a nők házasságon belüli és reprodukciós jogait, csorbíthatja a személyes szabadságukat és öltözési szabályokat írhat elő (attól függően, hogyan értelmezik őket – például a hidzsáb ügyében lásd a 4. fejezetet). Napjainkban az iráni nők továbbra sem rendelkeznek számos alapvető joggal.

A

A Csadort viselő nő nézegeti a kirakatot egy nyugati ruhákat hordó párral az iráni Teheránban, 1961-ben. Napjainkban az iráni nőknek el kell takarniuk a fejüket, de maga a csador nem kötelező.

B Képkocka Shirin Neshat *Fervor* [Szenvedély] (2000) című munkájából. A videóinstalláció a szerelem és a nemek témáját dolgozza fel Iránban az 1979-es iszlám forradalomtól kezdve, amely kikényszerítette nyilvános helyeken a férfiak és nők szegregációját.

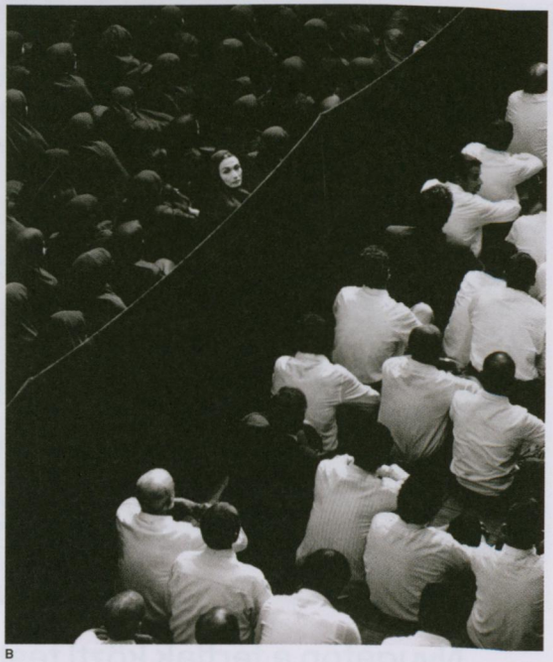

B

Homeini ajatollah (1902–89) iráni politikus, síita muszlim vallási vezető, a sah és az Iránt érő nyugati hatások hangos kritikusa. A sah kormányának összeomlása után 1979-ben Iránt iszlám köztársasággá nyilvánította.

Sirin Ebádi (sz. 1947) jogász, egyetemi professzor és aktivista, aki Iránban és világszerte kampányol az emberi jogokért. Az iráni forradalom előtt az egyik első nő volt, akit kinevezték az iráni legfelsőbb bíróság élére. Ő indította a One Million Signatures [Egymillió aláírás] nevű kampányt.

Mindezek ellenére Iránban erős a nőjogi mozgalom.

2006-ban elindult az „Egymillió aláírás a diszkriminatív törvények visszavonásáért" kampány, és továbbra is a társadalom minden szintjén küzd a nők jogaiért.

Irán példája jól mutatja, hogy a nemek felfogása erősen kötődik a változó politikai és vallási rendszerekhez, amelyek a mindennapi nemi tapasztalatokat strukturálják.

A politikai és vallási vezetők nézetei éles kontrasztban állnak a nőjogi mozgalmak képviselőivel. A gendernek egymásnak nyíltan ellentmondó felfogásai léteznek, és jelentései idővel változnak. Ezek az ellentmondások mutatják, hogy a gender nemcsak történelmi korszakokban és kultúrákban lehet különböző, de egy adott időpontban ugyanazon országon belül is.

A férfiasság felfogásai és az azzal kapcsolatos elvárások, hogy mit jelent férfinak lenni, szintén a történelemnek és a kultúrának megfelelően változnak.

Nyugaton a férfiak közti testi közelséget a szexuális vonzalom jeleként értelmezik, és ezért gyakran elítélik, de számos arab országban elfogadott, hogy heteroszexuális férfiak fogják egymás kezét. Habár Nyugaton a férfi az erősebb és hatalommal bíró nemként konstruálódott meg, ha körülnézünk a világban, a férfi szerepet is inkább láthatjuk fluidnak és megváltoztathatónak, mintsem rögzültnek.

A A fotón egy tradicionális Cong Chien szertartás látható a Közép-vietnámi-felföldön élő e de törzstől.

B Két juhász a Kokcsa-folyó partján 2009-ben az afganisztáni Tahár tartományban, ahol megszokott, hogy férfiak fogják egymás kezét.

C Az USA elnöke, George W. Bush követi a szaúdi szokásokat, és Abdullah koronaherceg kezét fogja 2005-ben, miközben a közel-keleti békét sürgeti.

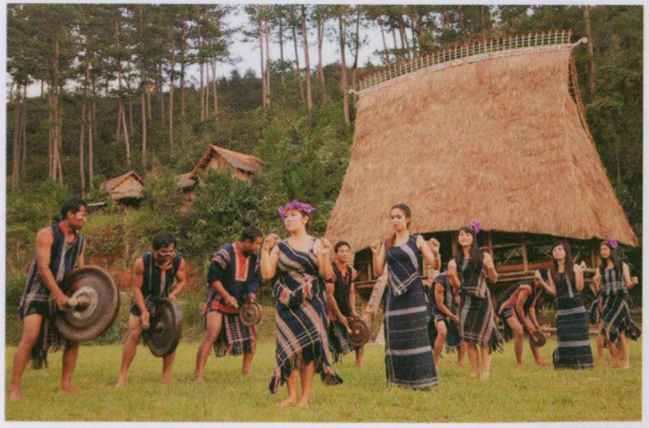

A

Az **e de**, rade vagy ede törzs: Vietnám déli részén élő etnikai csoport. Az öröklés anyai ágon zajlik, és a családok egy nagy házban élnek, amely a legidősebb nő tulajdona.

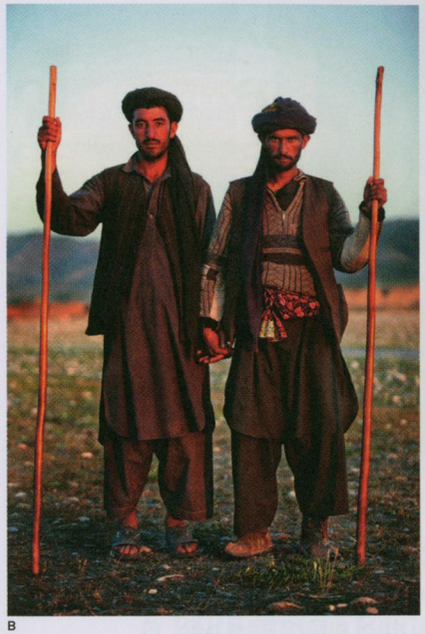

B

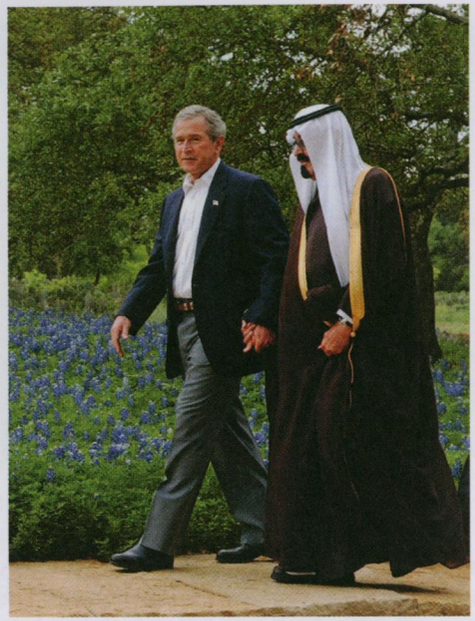

C

A bissau-guineai Orango-szigeten például a férfiak nem kérhetik meg a nők kezét, viszont ha egy nő megkér egy férfit, az nem utasíthatja vissza. A vietnámi e de kultúrában a férfiak nem örökölhetnek vagyont. Itt a házasságkötés során a férfi felveszi a nő családnevét, és hozzáköltözik. A japán szokások szerint a férfiak várhatják el a nőktől, hogy ajándékokat vegyenek nekik, mint a virág és a csokoládé, nem pedig fordítva.

A nemi szerepek nyilvánvaló kulturális és történeti különbségei ellenére a férfiakkal és nőkkel szembeni hagyományos elvárások még napjainkban is táplálják az egyenlőtlenséget.

Az ipari forradalom óta a munkába álló nők száma nagyban megnövekedett, akár úgy, hogy magukat tartják el, akár úgy, hogy családjuk jövedelmét egészítik ki. A közép- és felsőbb osztálybeli nők, hasonlóan a munkásosztálybeliekhez, most már a világ számos részén a nyilvánosság megszokott szereplői, és a dolgozó nőkkel, illetve az otthon maradt férfiakkal kapcsolatos hozzáállás is sok országban pozitívabb (lásd a 4. fejezetet).

A

Az **UNICEF** az ENSZ gyermekalapja. Székhelye New Yorkban található, és a fejlődő országokban élő gyermekeknek nyújt segítséget, illetve az érdekükben kampányol.

Ám a házimunkában és a gyereknevelésben továbbra is létezik nemek közti egyenlőtlenség. A brit statisztikai hivatal 2016-os felmérése szerint azokban a párkapcsolatokban, ahol a férfi és a nő is dolgozik, a nők csaknem 40%-kal több fizetés nélküli munkát végeznek otthon, mint a férfiak, ideértve olyan napi feladatokat, mint a takarítás, a vásárlás és a főzés.

Az UNICEF rámutat, hogy a nemi szocializáció és a nemi sztereotípiák a világ számos részén fontosabbnak ítélik egy fiúgyermek születését, mint egy lányét, ezzel a fiúkat értékesebbnek tételezve. Az UNICEF szerint ez a lányok hátrányos megkülönböztetéséhez vezet a szociális ellátásban, az egészségügyben és az oktatásban is.

A hagyományos nemi szerepek láthatóan a korai agrártársadalmak szükségleteinek megfelelően alakultak ki. Ám ahogyan ezek a szerepek a gazdasági, társadalmi és politikai környezetnek megfelelően ingadoznak, az arra enged következtetni, hogy nem tekinthetők csupán a biológia által meghatározott adottságoknak – vagyis a gender valójában társadalmi konstrukció.

A nemekhez kötődő normákat, értékrendeket és elvárásokat az adott társadalom jelöli ki és mutatja fel ideális tulajdonságokként.

Továbbá ezeket fenntartják a társadalmi struktúrák és tanult értékrendek – és akarva-akaratlanul maguk a társadalom tagjai. Mivel ezek a szerepek és elvárások önmagukban kiadják azt, amit gendernek vélünk, és nem maradnak változatlanok a különböző kultúrákban és korszakokban, érvelhetünk amellett, hogy maga a gender sem változatlan.

A nemi szerepek és a magukat nőként vagy férfiként meghatározó csoportokban mutatkozó következetlenségek részben igazolják, hogy a gender változékony, és társadalmi konstrukcióból eredeztethető. Ám a transzgender és nem bináris nemi identitások azt is mutatják, hogy a hagyományos szerepek és elvárások nem képesek számot vetni a gender jelentéseivel és tapasztalataival. A nem bináris identitásokról és a képlékenyként, nem pedig kötelező érvényű társadalmi funkcióként kifejezett nemről bővebben a 3. fejezetben lesz szó.

B

A Családtervezést népszerűsítő kínai propagandaplakát 1986-ból, amely az „egy gyermek" politikát támogatja.

B Zokogó anya, aki leadta gyermekét egy csecsemőelhagyó központban 2014-ben, a kínai Kantonban, Kuangtung tartományban. Ezeket azért hozták létre, hogy a szülők ne az utcán hagyják ott gyermekeiket. A gyilkosság vagy az elhagyás a lánygyermekeket fenyegette jobban, mert őket inkább csak tehernek tekintették a szülők, akiknek ráadásul az egykepolitika miatt később sem születhetett fiuk. Az egykepolitikát 2015 végén szüntették be.

3. Genderdiverzitás

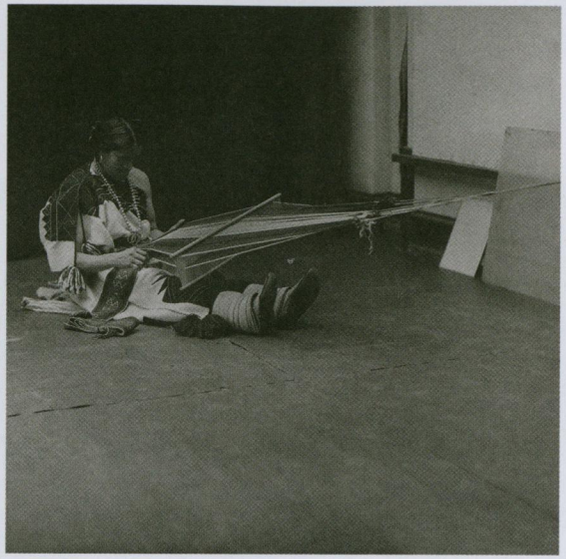

A

Ez a fejezet azokkal az egyénekkel és csoportokkal foglalkozik, akiknek nemi identitása és/vagy önkifejezése a hagyományos nemi szerepeken kívül vagy azok metszetébe esik, bemutatva, hogy a férfi és nő közötti „választásként" megkonstruált hagyományos genderfelfogás gyakran nem egyeztethető össze a hétköznapi emberek tapasztalataival, identitásával és döntéseivel.

Nyugaton a genderrendszerek többségükben bináris modellt követnek, amelyben a férfi és a nő a kizárólagos nemi kategóriák, és a két nemet alapvetően különbözőnek tekintik. Ha megnézzük a világ genderrendszereit, egyértelművé válik, hogy máshol nem ez a helyzet.

A történelem során számos olyan emberi közösség létezett, amelynek a nemekkel kapcsolatos szokásai eltértek a csak nőt és férfit ismerő modelltől. A nem behatárolható nemeknek például eleven hagyományai vannak az indiai mitológiában és hosszú történelme az ország társadalmában. Az író Jacob Ogles így fogalmaz

A **genderrendszerek** egy adott társadalomban különböző tevékenységeket, szerepeket és rangokat osztanak a nőkre és a férfiakra.

A **hidzsra** dél-ázsiai fogalom, amely olyan személyre vonatkozik, akinek születésekor kapott neme férfi, viszont nőként él és a női identitással azonosul. A történelem folyamán számos hidzsra közösség élt Dél-Ázsiában, és napjainkban is részei a társadalomnak.

A **harmadik nem** jogi vagy társadalmi genderkategória, amely nem férfi vagy nő. Főleg olyan társadalmakban létezik, amelyekben a történelem folyamán jelen volt ilyen nemi szerep.

19 LMBT hindu isten (2016) című cikkében: „A hindu irodalom, mitológia és vallási szövegek évszázadokon át szerepeltettek olyan istenségeket, amelyek szembementek a nemek bináris felfogásával." A hidzsra közösség kiváltképp régóta része az indiai kultúrának.

A hidzsrák történelméről szóló feljegyzések megtalálhatók a Káma-szútrában, amely közelítőleg a Kr. e. 2. századból származik (ebben a szakértők véleménye igen eltérő), illetve a Rámájanában (kb. Kr. e. 300) és a Mahábháratában (kb. Kr. e. 400). Serena Nanda 2010-es tanulmánya szerint a hidzsra közösségek legtöbb tagját fiúnak minősítik születésekor, habár közülük néhányan interszexuálisok. Nanda megállapítja, hogy a hidzsrák zárt közösségekben élnek, így hozva létre a szerzőnő szavaival az „intézményesített harmadik nemi szerepet". A történelem során a hidzsrákat aszexuálisnak hitték és nagyra tartották szent mivoltuk miatt, ám napjaink indiai társadalmában sokuk szexmunkából vagy vallási szertartások elvégzéséből él. 2014-ben törvény szerint is elismerték őket Indiában harmadik nemnek, habár nem minden hidzsra értett egyet ezzel a besorolással.

B

A We-Wa az észak-amerikai zuni közösség kétlelkű tagja volt a XIX. században. A amerikai őslakosok hagyományosan igen tisztelték a besorolhatatlan nemű és interszex embereket, és úgy hitték, jobb spirituális adottságokkal bírnak.

B Hidzsrákból álló csoport Dél-Ázsiában, ahol a szót transznemű és interszex emberekre használják. Habár hagyományosan a hidzsrák megbecsült tagjai a társadalomnak, manapság sokukat sújtja hátrányos megkülönböztetés és szegénység.

A

Más kultúrák is elismerték, hogy kettőnél több nem létezik.

A travestik történelme régre nyúlik vissza Latin-Amerika számos területén. Történetileg a travestiket olyan embereknek tekintették, akik egyszerre nők és férfiak, de napjainkban az indiai hidzsrákhoz hasonlóan gyakran harmadik nemként tekintenek rájuk. A mexikói zapoték civilizációban a spanyol gyarmatosítást megelőző időszakban hagyományosan a muxe vonatkozott a harmadik nemre, habár napjainkban a transzszexuális szinonimájaként használják. A mahuknak tradicionális státuszuk van egyes polinéz kultúrákban, míg néhány szamoai társadalomban a fa'afafine-ek töltenek be egyedi kulturális szerepet: ha egy családban nem született elég lány, hogy segítsen a házimunkában, egy fiúgyermeket neveltek fel fa'afafine-nek, aki egyaránt mutatott női és férfi nemi jegyeket. A „kathój" kifejezést Thaiföldön és Laoszban használják a nem besorolható nemű emberekre, és a nemi diverzitást szintén feljegyezték Kínában, Iránban, Indonéziában, Japánban, Nepálban, Dél-Koreában és Vietnámban. Indonéziában, ahol a világ legnagyobb muszlim népessége él, a wariák, akiknek születésükkor kapott nemük férfi, nyíltan nőkként élnek.

A **travesti** néhány dél-amerikai kultúrában olyan személy, aki születésekor kapott neme szerint férfi, de női identitással azonosul. A travestik gyakran használnak implantátumokat vagy szilikoninjekciókat, hogy nőiesebbnek tűnjenek, de nem minden esetben határozzák meg magukat teljes egészében nőként vagy férfiként, inkább egy saját szabályokkal bíró, elkülönülő nemi identitást vállalnak fel.

A **muxe** a zapotékeknél (mexikói őslakos kisebbség) létező nemi identitás. A muxék születéskor kapott neme férfi, de felvesznek nőinek tekintett tulajdonságokat, mint női ruhák viselése, sminkelés vagy a hagyományosan nőinek tekintett feladatok (pl. hímzés) elvégzése. Harmadik nemnek tekintik őket, akiknél férfitestben egyesülnek férfias és nőies tulajdonságok.

A **mahu,** szó szerinti fordításban „középen", a hawaii és tahiti kultúrákban jelöli a harmadik nemet. A mahukat hagyományosan tisztelték amiatt, hogy képesek férfi és női tulajdonságokat is felmutatni, és különleges, nagyra becsült szerepük volt a társadalomban.

A **fa'afafine** Szamoán elismert nemi identitás olyan emberek számára, akiknek születéskor kijelölt neme férfi, de vagy ők, vagy a családjuk úgy dönt, hogy lányként nevelkedjenek, főleg, ha a családban sok a fiú és nincs lány. A fa'afafine-ok női tulajdonságokat vesznek fel, és különleges szerepük van a családban, ahol hagyományosan nőinek tekintett feladatokat látnak el. Néhány, de nem az összes fa'afafine nőként határozza meg nemi identitását.

A **waria** az indonéziai harmadik nemből álló közösség, tagjainak születéskor kijelölt neme férfi, de úgy hiszik, női lélekkel születtek. A waria közösségbe tartoznak azok is, akiket a nyugaton nőies meleg férfinak tartanának. A legtöbb waria vallási okokból nem kívánja alávetni magát nemi helyreállító műtétnek.

A **„kétlelkű"** a számtalan kevert nemi szerepre és csoportra vonatkozik az amerikai, illetve a kanadai First Nation-höz tartozó őslakos törzsekben. A „kétlelkű" a régebbi „berdache" szót váltotta fel, amelyet azért vetettek el, mert azt a gyarmatosítók használták.

A nemi diverzitás kapcsán fontos a gender fogalmát helyi felfogások és szokások kontextusában tárgyalni.

Például az amerikai őslakos törzsekben rengeteg genderdiverz közösség létezett, mint a zuni, winkte, alyhaa és hwamee. Tagjaikra kezdetben a „berdache" kifejezéssel hivatkoztak az első francia felfedezők (a „berdache" franciául a fiatalabb férfit jelentette egy homoszexuális férfi párkapcsolatban), ami elterjedt a gyarmatosítók körében. Napjainkban az őslakosok a berdache gyarmati és pejoratív jelentései miatt inkább a kétlelkűek gyűjtőfogalmat használják magukra. A történelem során a kétlelkűeket általában nagyra tartotta a törzsük, mert úgy látta, női és férfi lélekkel is meg vannak áldva, habár a XX. században az európai és keresztény hatások megtörték ezt a hagyományt.

A Transznemű nő összeházasodik a barátjával 2002-ben a mexikói Juchitánban egy matriarchális halászfaluban, ahol elfogadják a genderdiverzitást.

B A waria közösség egy tagja sminkeli magát a syawalan ünnepkor 2015-ben, az indonéziai Yogyakartán.

B

A

A XX. század végéig az antropológiai kutatások gyakran értelmezték a genderdiverz szokásokat a saját nemre irányuló vonzalom kivetüléseként.

Az amerikai őslakosok genderdiverz közösségeivel foglalkozó néhány tanulmány a homoszexuális életvitel megnyilvánulásaiként értelmezi ezeket a kulturális hagyományokat, kiváltképp azért, mert a kétlelkű emberek, akik biológiailag férfiak voltak, de nőies jellemzőket vettek fel, gyakran házasodtak férfias férfiakkal, és viszont. Az őslakos törzsek néhány meleg és leszbikus tagja kétlelkűként hivatkozik magára, így csatlakozva a kulturális hagyományhoz, amely tiszteletben tartja az alternatív nemeket és szexualitásokat. Más antropológusok, akik a transzszexuális kultúra részének tekintik őket, megkérdőjelezték, hogy a kétlelkűek a melegek előzményei volnának.

B

Ám a „transzszexuális” viszonylag új keletű nyugati fogalom. A legfrissebb kutatások alapján valószínű, hogy a kétlelkűek nem homoszexuális vagy transzgender gyakorlatokat képviselnek, hanem ezek helyett egy olyan alternatív nemi vagy szexuális csoportosítás létét demonstrálják az őslakos kultúrában, amelynek Nyugaton nincs megfelelője.

A genderdiverz gyakorlatok összekeverése a homoszexualitással főképp a nyugati kultúrákban igen elterjedt.

A Hidzsrák egy csoportja közösen táncol, miközben a színfalak mögött készülnek a Hijra Pride 2014 tehetségkutató műsorára; a Hijra Pride 2014 egy harmadiknem-felvonulás, amellyel azért kampányolnak, hogy a bangladesi kormány ismerje el a hidzsra identitást.

B A Hijra Pride 2014 a Bandhu Social Welfare Society szervezésében. A képen két hidzsra készül a felvonulásra.

A

A zavart részben az okozza, hogy számos társadalomban él az a nézet, hogy a gender és a szexualitás egymással szoros kapcsolatban áll. Egy transzgender személy, aki vállalja a tranzíciót férfiból nővé, de továbbra is a nőkhöz vonzódik, a társadalom szemében nem csupán férfiból vált nővé, hanem heteroszexuálisból meleggé is, annak ellenére, hogy a szexuális orientációja valójában nem változott.

Egy másik tényező lehetett a szexológia fejlődésének korai szakasza a XX. századi Európában és az USA-ban, ami az emberi szexualitás tanulmányozása mellett a nemi diverzitás új felfogásaihoz is hozzájárult.

Az iparosodás előtti Európában a szexuális viselkedés szabályozása, például hogy valami erkölcsös-e, vallási vagy spirituális kérdésnek minősült, és így az egyház hatáskörébe tartozott. A szexológia, amikor tudományos vizsgálódás tárgyává tette, elmozdulást jelentett a szexualitás vallási és erkölcsi keretezésétől. A XIX. században az orvosok és a tudósok váltak a közösségek és bíróságok fő szakértőivé a normális szexualitás és a szexuális deviancia kérdéskörében. *A szexualitás története* (1976) című könyvében Michel Foucault (1926–84) amellett érvel, hogy ebben a korszakban a szexualitást a típusok és az identitás, nem pedig a tettek és a viselkedés alapján definiálták újra.

Ahelyett, hogy olyasmi lett volna, amit csinálunk, a szexualitás annak lett kulcsfontosságú aspektusa, akik vagyunk.

A Ezek a vizitkártyák a társadalomtörténész James Gardiner fotógyűjteményéből származnak. A XIX. századi album az 1860-as és '70-es évekbeli cross-dressing magánéletbeli és színházi gyakorlatát illusztrálja. A cross-dressingre épülő színházi alakítások gyakoriak voltak a viktoriánus korban, és sok példát találunk olyan férfiakra, akik a hétköznapokban nőnek öltöztek. A „nőimitátorokat", ahogy nevezték őket, gyakran lecsukták homoszexualitásért, amely 1967-ig illegális volt Angliában. Magát a cross-dressinget viszont nem tiltotta a törvény.

A szexualitás ilyetén felfogása egy bináris biológiai modellt tükrözött. A szexualitást a „normalitás" és a „deviancia" két kategóriájába sorolták, ahol a házasságon belüli, utódnemzést szolgáló heteroszexuális aktus vált a normává, az ezen kívül eső szexualitásokat pedig ennek deviáns ellentéteként konstruálták meg. Szexuális szokások tömegét minősítették orvosi rendellenességnek. A cross-dressing és a cross-living nemi gyakorlatát kezdetben ugyanabban a keretrendszerben értelmezték, mint a homoszexualitást. A homoszexualitást és ebből fakadóan a genderdiverzitást biológiai rendellenességek következményének tekintették. A homoszexualitást és az anális közösülést a történelem során gyakran büntette a törvény, vagy nyilvánították természetellenesnek, de a szexológia magával hozta a medikalizációt, a patologizációt és az orvosi logikát, amely a homoszexualitást és a genderdiverzitást is deviánsnak bélyegezte.

A

B

Az inverz kiemelten fontos fogalom volt a szexológiában.

A szexuális inverzióról úgy hitték, az egyén nemi jegyeinek veleszületett visszájára fordulását jelzi: a férfi inverzek hajlamosak női tevékenységekre és öltözködésre, és fordítva. Ez a felfogás nyilvánvaló a jelentős szexológus, Henry Havelock Ellis (1859–1939) munkájában, amelyet hét kötetben publikált *Studies in the Psychology of Sex* [Tanulmányok a szexualitás pszichológiájáról] (1897–1928) címmel. Az inverzió, írta, „veleszületett egészségügyi rendellenesség miatt az azonos neműekre irányuló szexuális ösztön". Hasonlóképp a szexológus Richard von Krafft-Ebing (1840–1902) úgy írta le a homoszexualitást 1898-ban, mint a női szexuális inverzió következménye, „női kebelben dobogó férfiszív". A korai szexológia alapvető kapcsolatot látott a nem és a szexualitás között: a homoszexuális férfi művészi és nőies, a leszbikus művészi és férfias.

A szexuális inverzió koncepciója hamarosan elterjedt a társadalom szélesebb körében, és szemmel látható volt a kulturális reprezentációkban, mint azt Radclyffe Hall (1880–1943) *A magány kútja* (1928) című regénye is példázza.

A Az ír regényíró, költő és drámaíró Oscar Wilde-ot 1985-ben Londonban elítélték és lecsukták szodómiáért, miután férfi szeretőjének írt levelei nyilvánosságra kerültek. Tíz éven át végzett nehéz fizikai munkát a readingi fegyházban.

B Claude Cahun *Önarckép* (1928) című fotója. Munkásságában Cahun rengeteg genderdiverz figurát ábrázolt.

C A képen Radclyffe Hall látható Una Vincenzóval, azaz Lady Troubridge-dzsel 1927-ben. Hall és Troubridge párként élt együtt Londonban és East Sussexben. Hall félig önéletrajzi ihletésű regényéről, *A magány kútjáról* a legismertebb. A szexuális inverziót ábrázolta, a transz- és homoszexuális identitások XIX. századi összemosását.

A regény az „inverz" Stephen Gordon történetét mondja el: a lánynak született főhős arra vágyik, hogy fiú legyen, és ahogy idősödik, egyre androgünebb vagy gendersemlegesebb figurává válik, miközben romantikus kapcsolatba kezd egy Mary nevű nővel. A regény így ír Stephenről: „Utálta a testét, széles vállát, kicsi, tömör mellét, sovány atlétavéknyát. Egész életében ezt a testet kell majd vonszolnia, mint lelkére vert idétlen bilincset." Az előszót Havelock Ellis írta: „Ez az első angol regény, amely teljes hűséggel és megalkuvás nélkül mutatja be a szexuális élet egy bizonyos vonatkozását, ahogyan az napjainkban létezik."

A regényben két kulcsfontosságú szempontból figyelhetjük meg a szexológia hatását: az első az inverzként elgondolt leszbikus, a második pedig ahogyan összeköti a nemet és a szexualitást.

Ekkoriban a nem heteroszexuális vagy genderdiverz szexológiai munkákat és kulturális formákat obszcénnak tekintették, és az 1857-es Obscene Publications Act hatálya alá estek. Megjelenésekor a törvénynek megfelelően Angliában betiltották *A magány kútját*, tárgyalásán a bíró így nyilatkozott: „Habozás nélkül kijelenthetem, hogy ez egy obszcén förmedvény, amely megrontja azokat, akiknek a kezébe kerül, és megjelentetése sérti a közerkölcsöt..."

C

Az **inverz** fogalmát a korai szexológia használta a homoszexuális férfiakra és a leszbikus nőkre. Azáltal, hogy a homoszexualitást az egyén külső nemi jegyeinek belső visszájára fordulásaként mutatja fel, a szó összemossa a nemet a szexualitással.

A genderdiverz gyakorlatokat ekkoriban nem szabályozta törvény, viszont beleolvadtak abba, amit Foucault a „szexuális furcsaságok medikalizálásának” nevezett.

Habár a cross-dressingnek és genderközi önkifejezésnek hosszú története van, az orvostudomány csak 1910-től kezdte el használni a „transzvesztitizmus” fogalmát, és 1950-től a „transzszexualitást”.

A *Die Transvestiten* [Transzvesztiták] (1910) című korszakos tanulmányában a szexológus Magnus Hirschfeld (1868–1935) kategorizálta a cross-dressing gyakorlatát. Hirschfeld a következőképp határozta meg

A

A A jelentős szexológus, Magnus Hirschfeld partnerével egy fogadáson a Szexuáltudományi Intézetben. Hirschfeld, bajusszal és szemüvegben, jobbról a második; párja, a múzeumi kurátor Karl Giese a kezét fogja.

B A '30-as és '40-es években a transz női és férfi cross-dressereket gyakran letartóztatták homoszexualitásért. A képet a New York-i fotós, Weegee készítette.

B

a transzvesztitizmust: „Késztetés, hogy az alany olyan ruházatot öltsön, amely nyilvánvalóan nem felel meg annak a nemnek, amelyet nemi szervei indokolnának.” Havelock Ellis szintén az azonos neműekre irányuló szexuális vágy és a cross-dressing kapcsolatának elterjedt nézete ellen érvelt.

A cross-dressing és a cross-gender életmód formái az orvosi beavatkozások fókuszába kerültek, amelyek egyszerre célozták diagnózis felállítását és a gyógyítást.

A genderdiverz vagy interszex egyének sajátos vallási szerepet játszhatnak a hindu és többek között néhány őslakos amerikai törzs kultúrájában.

Az ókori görög mitológia is számtalan utalást tartalmaz androgíniára, nemközi és interszex gyakorlatokra; például Aphroditosz isten – a jóval gyakrabban ábrázolt női Aphrodité egy változata – egyszerre rendelkezik mellekkel és pénisszel. Számos korabeli forrás szerint az Aphroditosz előtti áldozás során a férfiak és nők ruházatot, illetve nemi szerepeket cseréltek.

A vallás világán kívül, például a színházban a cross-dressing története legalább az ókori Görögországig nyúlik vissza, ahol férfi színészek játszották a női és férfi szerepeket is. A japán kabuki színházban és a Jüan-dinasztia korabeli kínai operában egyaránt előfordult cross-dressing. Ugyanez áll a reneszánsz Angliára: számos Shakespeare-darab, többek között *A velencei kalmár,* az *Ahogy tetszik* és a *Vízkereszt, vagy amit akartok* előnyt kovácsol abból, hogy női karaktereket (akiket férfi színészek játszottak) kettős megtévesztés gyanánt férfiaknak öltöztet. Egy évszázaddal Shakespeare után, az 1700-as években elterjedt volt a felsőbb osztályokhoz tartozó férfiak körében, hogy kifinomult, díszes ruhákat, parókát, sminket vagy ékszereket viseltek. Az ilyen cicomák nem homoszexualitásra utaltak, mint a későbbiekben, hanem vagyonra és presztízsre.

A

Az **androgínia** férfiasnak és nőiesnek tartott jegyek kombinációja. Általában olyan személy vagy dolog leírására használják, akinek/aminek nincs neme, illetve az kevert vagy besorolhatatlan.

B

A **A két kabuki-színészt – egyikük nőt, a másik szamurájt játszik – ábrázoló 1890-es japán képen mindkét alak sminket és cicomás ruhákat visel. A hagyományos kabuki színházban a női és a férfi szerepeket is férfiak játszották.**

B **A XIX. századi angol festő és könyvillusztrátor Richard Frederick Pickersgill festményén Orsino herceg és szeretője, a fiúnak öltözött Viola látható Shakespeare *Vízkereszt* című komédiájából. A reneszánsz Angliában gyakran játszottak férfi színészek női szerepeket, amit Viola cross-dressingje újabb réteggel bonyolított.**

Számos történelmi példát találunk olyan nőkre, akik férfiruhát öltöttek és férfiként éltek azért, hogy nők számára elérhetetlen férfifoglalkozást vagy -tevékenységet űzhessenek.

Közismert (de valószínűleg kitalált) példa erre Hua Mulan története Észak-Kínából, aki állítólag azért öltözött férfinak, hogy segítsen idős apjának elkerülni a besorozást. Angliában Hannah Snell (1723–92) James Gray néven belépett a Királyi Tengerészgyalogsághoz, és katonaként harcolt 1747 és 1750 között. Snell azután hagyta ott a sereget, hogy megsebesült, és jogosult lett katonai járadékra. Az amerikai dzsesszzenészről, Billy Tiptonról (1914–89) a halálakor derült ki, hogy születéskor kapott neme nő volt. Elterjedt nézet, hogy Tipton felnőttkorának elején eldöntötte, hogy jobb lehetőségekhez juthat és nagyobb sikert érhet el férfiként, mint nőként.

A

A *Reggeli bolondozás, avagy a nemek átváltozása* (kb. 1780) című, ismeretlen festőtől (John Collett után) származó kép egy katonát és egy nőt ábrázol *en déshabille* (neglizsében), miután ruhát cseréltek.

B Lili Elbe e két portréját (kb. 1928) feleségének, a dán festőművész Gerda Wegenernek tulajdonítják. 1930-ban a férfinak született Elbe átesett az első nemi helyreállító műtétnek tartott eljáráson a berlini Szexuáltudományi Intézetben. A sebészeti beavatkozást a jeles szexológus, Magnus Hirschfeld felügyelte. A műtét után Elbe házasságát semmisnek nyilvánították, mert a törvény nem ismerte el két nő házasságát.

A társadalom változó mértékben biztosított teret a hasonló szokásoknak. Szexuáltörténészek, mint Ian McCormick dokumentálták, hogy a XVIII. és XIX. században a „molly-házak" néven ismert klubok lehetőséget nyújtottak a férfiaknak arra, hogy nőknek öltözzenek. A 1920-as évek során több nagy hatású író, képzőművész és filozófus – köztük Virginia Woolf (1882–1941), Radclyffe Hall és Gluck (1895–1978) – mutatkozott androgünként a korabeli középosztálybeli férfiak ruhájában, öltönyt, inget, mellényt, nyakkendőt és „brogue" cipőt viselve.

A '30-as évektől kezdve az orvostudomány fejlődése Nyugat-Európában elérhetővé tette az akkoriban „nemváltó" műtéteknek hívott beavatkozásokat, amelyekkel immár nemcsak a cross-living és a cross-dressing, de a test fizikai megváltoztatása is lehetővé vált.

A **transz** szó a „transzgenderből" rövidült, amely gyűjtőfogalom a nemi kategóriákhoz nem alkalmazkodó emberekre.

A **transzszexuális** olyan nőkre és férfiakra vonatkozik, akik nemi átalakuláson mennek keresztül. A közelmúltban felváltotta a „transzgender", és a transzszexuális konkrétan olyan emberekre kezdett el vonatkozni, akik átestek vagy át akarnak esni nemi helyreállító műtéten.

A dán festő, Lili Elbe (1882–1931) volt az egyik első közismert transz nő, aki nemi helyreállító műtéten (ahogy ma ismerik) esett át, amelyeket kezdetben Magnus Hirschfeld felügyelt Németországban.

A testmódosítás a nemi alapú megtestesülés és identitás felfogásainak szélesebb körű változásai közé illeszkedett.

Ahogy a '60-as években könnyebbé vált a hozzáférés a sebészeti beavatkozásokhoz, a „transzszexuális" fogalma terjedt el a sebészi beavatkozáson átesett emberekre. Ugyanebben az időszakban növekedett meg az USA-ban a transzgender gyakorlatokat vizsgáló kutatások száma. Harry Benjamin (1885–1986) *The Transsexual Phenomenon* [A Transzszexuális jelenség] (1966), Robert Stoller (1924–91) *Sex and Gender* [Biológiai és társadalmi nem] (1968), Richard Green (sz. 1936) és John Money (1921–2006) *Transsexualism and Sex Reassignment* [Transzszexualizmus és nemi helyreállítás] (1969) című munkái a legismertebb példák.

B

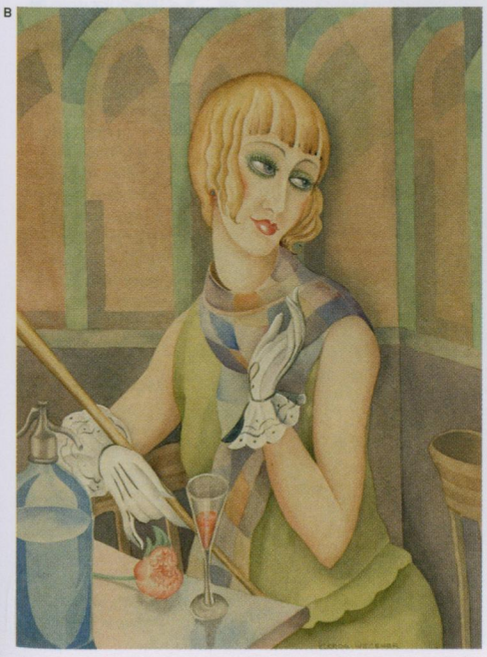

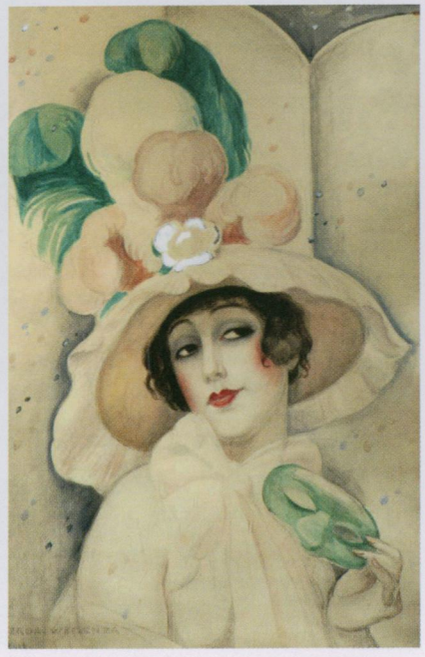

Az említett szövegek visszatérő gondolata volt, hogy a transzszexuális emberek „rossz testbe” születtek.

A sebészi beavatkozást tartották a megfelelő kezelésnek, amely összhangba hozza a testet a nemi identitással. Az nem változott viszont, hogy a genderdiverzitást továbbra is betegségnek tekintették.

Transmen and FTMs (1999) című könyvében a transz férfi író Jason Cromwell leírja, hogyan próbált tájékozódni a tranzícióval kapcsolatban: „Az információgyűjtés arra mutatott rá, hogy tévedek, ha hormonkezelésen és a sebészi beavatkozáson gondolkozom, kivéve, ha hajlandó vagyok belátni, hogy beteg elme vagyok (pszichózis, neurózis, skizofrénia és tévképzetek, illetve perverzió, depressziós rohamok és paranoia), és ezért vetem alá magam a sebészi csonkításnak.”

A

A Diákok vonulnak fel Hirschfeld Szexuáltudományi Intézete előtt Berlinben. 1933-ban a Német Diákszövetség hadat üzent a németellenes szellemiségnek. A diákok szakszövegeket és irodalmat égettek, mert úgy hitték, azok beszennyezik a németek tisztaságát. Ez már előrevetítette az elmozdulást a nácizmus felé.

B 1950-ben George Jorgensen New Yorkból Dániába utazott egy sor nemi helyreállító műtét miatt. Ezek a képek jól példázzák, menynyire megszállottja a média a tranzícióval kapcsolatos „előtte” és „utána” narratíváknak, ami napjainkban is jellemző.

B

Annak ellenére, hogy a XX. század elejétől jelentősen megváltozott a nemek és a szexualitás felfogása, a szexológia által megkonstruált modellt nehéz volt meghaladni.

A gender és a szexualitás továbbra is összefonódik, és számos mai felfogás kapcsolja a szexualitást a nemhez.

Például az olyan szociobiológusok, mint Simon LeVay (sz. 1943) kidolgozták a „meleg gén” elméletét, amely szerint férfiaknál az azonos neműekhez való vonzalom bizonyos agysejtek méretkülönbségéből fakad. Dean Hamer (sz. 1951) genetikai elméletében a szexuális viselkedést szintén biológiai modellel írja le, amely szerint a meleg férfiaknak kevesebb X kromoszómájuk van, mint a heteroszexuális férfiaknak. Ez összekapcsolja a homoszexualitást a férfiak biológiai nemének sajátosságaival, azt sugallva, hogy a meleg férfiak genetikailag „nőiesebbek” a heteroszexuális férfiaknál.

Az elképzelést, hogy a meleg férfiak „ilyennek születtek”, az LMBTQI-közösség egyes csoportjai elfogadják, hogy ezzel az elmélettel érveljenek a diszkrimináció ellen.

De a szexualitás biológiai modelljének ugyanúgy sok ellenzője van, ahogy a gender biológiai modelljének is.

Az 1940-es és '50-es években az amerikai szexológus, Alfred Kinsey (1894–1956) megjelentette a „Kinsey-jelentést”, amely szerint a szexualitás egy skálának tekinthető. Míg az emberek egy része egyértelműen az egyik (heteroszexuális) vagy a másik (meleg/leszbikus) végén található, sokan a skála más pontjain helyezkednek el (biszexuálisok). Az emberek, írja a *Sexual Behaviour in the Human Male* [A férfiak szexuális viselkedése] (1948) című könyvében „nem alkotnak két jól elkülöníthető csoportot, mint heteroszexuálisok és homoszexuálisok. A világ nem osztható fel juhokra és kecskékre. A rendszertan alapvetése, hogy a természet ritkán dolgozik élesen elkülönülő kategóriákkal.”

A társadalomtudományi kutatások szintén arra utalnak, hogy a szexualitás képlékeny, és az emberek megválaszthatják és meg is választják a szexualitásukat.

A A szexológus Alfred Kinsey *Sexual Behaviour in the Human Female* című kutatása a *Sexual Behaviour in the Human Male*-lel együtt 1948-ban jelent meg. Ez a két kötet napjainkra a „Kinsey-jelentés” néven vált ismertté.

B Lawrence Lariar *Na de dr. Kinsey!* (1953) című fotóalbuma nők vicces reakcióit ábrázolta olyan kérdésekre, amelyek elvileg Alfred Kinsey és kutatóinak kérdéssorát idézték. A Kinsey-jelentés felhívta a figyelmet a házasságon kívüli szex, az azonos neműek közti szexuális kapcsolatok és a hűtlenség gyakoriságára. Ez egyszerre sokkolta és ámulatba ejtette az amerikai társadalmat az '50-es években.

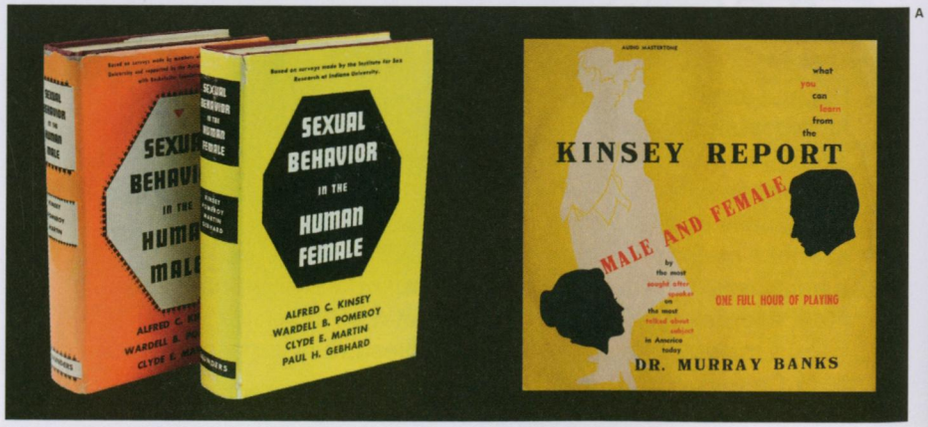

A

A szociológus Linda Garnets és Anne Peplau 2006-ban nyilvánosságra hozott kutatása szerint a nők szexuális orientációja nem rögzült, hanem rugalmas. Élettapasztalatok, illetve társadalmi és kulturális tényezők befolyásolják, mint az „oktatás, társadalmi helyzet és hatalom, gazdasági lehetőségek és a női nemi szerepekhez való hozzáállás”. Ez alapján az ember élete során változhat a szexuális identitása, a vágyai és a szokásai, ahogy a nemi identitása és tapasztalatai is.

A gender és a szexualitás egyaránt elgondolható spektrumként vagy inkább két elkülönülő, de szoros kapcsolatban lévő halmazként.

Ám ez a párhuzam nem számol azoknak az embereknek az élményeivel, akik aszexuálisok vagy agenderek: mindkét fogalom az elmúlt években terjedt el.

Az **LMBTQI** betűszó a leszbikus, meleg, biszexuális, transzgender, queer (vagy kérdéses) és interszex kisebbségek összefoglaló neve. További betűket és szimbólumokat adhatunk hozzá, mint az „A” az aszexuális és az agender jelenként, vagy a „*” a különböző lehetséges további identitások és szexuális orientációk jelölőjeként.

Egy **aszexuális** személy nem él meg szexuális vágyat vagy vonzalmat, vagy csak nagyon keveset. Az aszexualitás ugyanolyan szexuális orientáció, mint a heteroszexualitás vagy a homoszexualitás. Az aszexuális emberek érezhetnek romantikus vonzalmat, ami nem keverendő össze a szexuális vonzalommal.

B

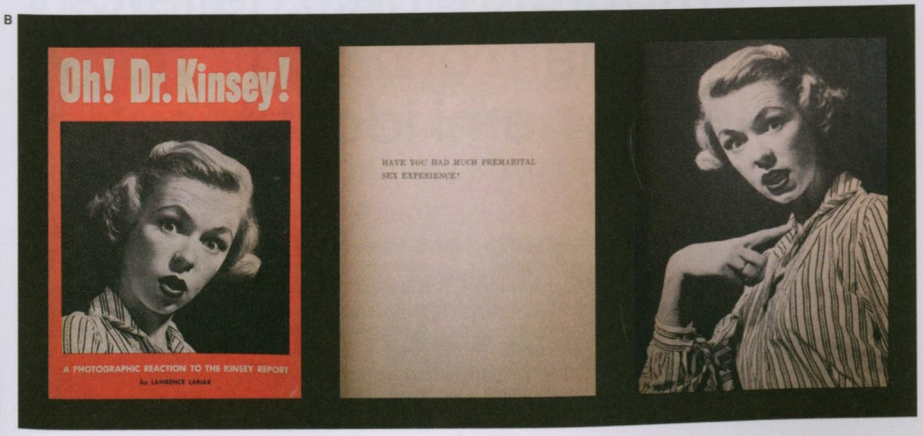

A

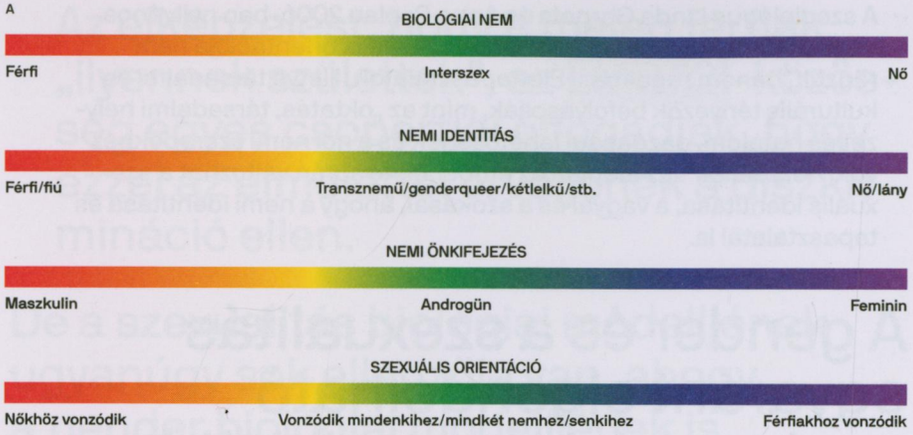

Habár az aszexuális orientáció valószínűleg nem új dolog, az internet tette lehetővé az aszexuális közösségek létrejöttét, amelyek közül a legnagyobb a 2001-ben alapított Asexual Visibility and Education Network, amelynek célja, hogy „elérje az aszexualitás elfogadását és megvitatását a nyilvánosságban, és elősegítse az aszexuális közösség növekedését". Ennek megfelelően az aszexuális közösség egyes tagjai azt sürgetik, hogy az LMBTQI betűszóba kerüljön be az A is, hogy láthatóvá váljék az aszexualitás mint szexuális irányultság.

Hasonlóképp az agender fogalmát olyan emberekre használják, akik nem érzik úgy, hogy lenne nemi identitásuk.

A Alfred Kinsey szerint kutatása rámutatott, hogy a homoszexualitás és heteroszexualitás bináris rendszere helyett az emberi szexualitás egy skálával írható le. Ezek a skálák megmutatják, hogy a gender különböző aspektusai mind hasonlóképp működnek. Az ilyen lineáris grafikus leképezések még mindig a gender bináris koncepciójára épülnek, azt sugallva, hogy a nem bináris genderek a férfi és nő két véglete közé esnek.

B Ez a nemlineáris ábra a nemi identitást lehetőségek sorozataként ábrázolja, amelyek a férfi és nő bináris felosztása helyett átfedhetik egymást vagy kölcsönhatásba léphetnek egymással.

C Ez az ábra néhány lehetséges kapcsolatot illusztrál nem és szexualitás között, mint a férfi, nő és interszex variációk. Ugyanakkor nem tér ki az aszexualitásra.

B

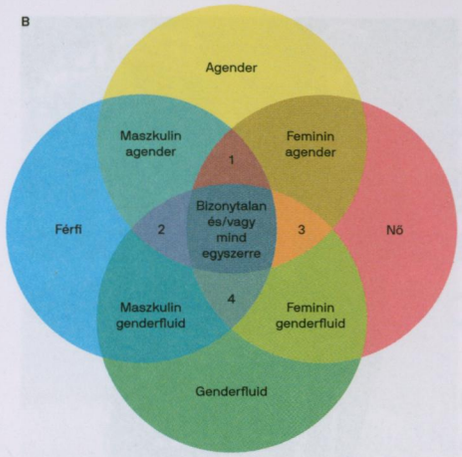

1 Genderfluid agender
2 Bizonytalan és/vagy agender/genderfluid maszkulin/genderqueer
3 Bizonytalan és/vagy agender/genderfluid feminin/genderqueer
4 Genderfluid agender

C

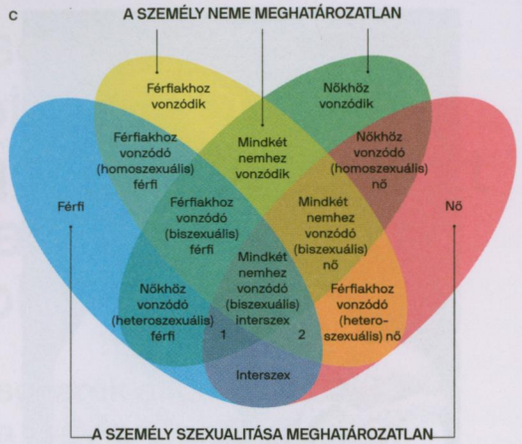

1 Nőkhöz vonzódó interszex
2 Férfiakhoz vonzódó interszex

Ha idevesszük az agender és aszexuális identitásokat, amelyek definíciójuk szerint „nincsenek a spektrumon", és olyan identitásokat is, mint a genderfluid és a genderflux, logikusabb úgy elgondolni a nemi identitást és a szexuális orientációt, mint amelyek jellemzők bonyolult együttállása révén jönnek létre, ami személytől függően nagymértékben változhat. Az egyéni vonások lehetnek „nőiesebbek" vagy „férfiasabbak" vagy egyik sem; „heteroszexuálisabbak" vagy „homoszexuálisabbak" vagy egyik sem. Valakinek lehetnek olyan nemi jegyei, amelyek „férfiasabbak", mások viszont „nőiesebbek" (vagy fordítva), lehetnek teljes egyensúlyban vagy lehet sok „gendersemleges" vonása – és ugyanez áll a szexualitásra vonatkozó jellemzőkre. Együttesen ezek a jegyek kiadják valaki nemi identitását és szexuális orientációját. Ahogy egyre jobban értjük ezt a területet, a lehetséges kombinációk széles választéka segíthet megmagyarázni a nemi identitás és a szexuális orientációra vonatkozó fogalmak közelmúltbeli elburjánzását.

A képlékenyként elgondolt nem gondolata terjed a brit és az amerikai sztárvilágban. A színész- és énekesnő Miley Cyrus (sz. 1992) a képlékenyként elgondolt nemi identitás kapcsán a következőket mondta: „Nem olyasminek érzem magam, amire az emberek azt mondanák, fiú vagy lány, és szerintem azt kellett megértenem, hogy nem azt utálom, hogy lány vagyok, hanem azt, hogy beskatulyáznak."

A

A színésznő Tilda Swinton (1960–) szintén nem határozza meg férfiként vagy nőként magát, egy interjúban így nyilatkozott: „Nem tudom, mondhatom-e egyáltalán magamról, hogy kislány voltam – inkább voltam sokáig kisfiú. Fogalmam sincs, de hát ki tudja? Változik ez a dolog." Az ausztrál színésznő és modell Ruby Rose (sz. 1986) hasonlóképp nyilatkozott: „Nagyon genderfluid vagyok, és egyre inkább úgy érzem, hogy reggelenként mind-inkább amolyan gendersemlegesként ébredek."

JD Samson (sz. 1978) a Le Tigre és MEN zenekarok tagja arról beszél, hogy ő „posztgender", és hogy a nő/férfi felosztás elavult. Nem csak fiatalok fejezik ki a nemüket képlékenyként: a komikus Eddie Izzard (sz. 1962) például azt mondta, hogy ő „teljesen fiú, plusz egy fél lány", a képzőművész Grayson Perry (sz. 1960) gyakran lép színre Claire nevű alteregójaként, a zenész Pete Townshend (sz. 1945) pedig így nyilatkozott: „Tudom, milyen érzés nőnek lenni, mert nő vagyok. És nem hagyom magam egyszerűen férfiként bekategorizálni." Meghatározó közszereplők Anglián, Ausztrálián és az USA-n kívül is kifejezik nem bináris nemi identitásukat, mint a brazil modell Lea T (sz. 1981) és a kanadai színész Rae Spoon (sz. 1982).

A genderdiverzitás még mindig nagyon ellentmondásos téma.

Különösen a kisgyerekek nemi diszkomfortja olyan probléma, amely orvosi aggodalomra adott okot, kulturálisan láthatóvá vált és vitákat provokált.

Habár nem minden kisgyerek alkalmazkodik hozzájuk vagy sajátítja el a nemi sztereotípiák korlátait, azokat, akik nem a nemekhez kapcsolódó normáknak megfelelően viselkednek, társaik kiközösíthetik, szüleik és tanáraik pedig megróhatják. Ez a fiatalok alacsony önbecsüléséhez, önkárosításához, de akár öngyilkosságához is vezethet. A Stonewall jótékonysági kampány például felfedte, hogy tízből nyolc fiatal LMBTQ-személy ártott már magának és kísérelt meg öngyilkosságot iskolai zaklatás miatt. Emellett a hajléktalanság is nagyobb mértékben fordul elő köztük.

B

A A brit zenész David Bowie feleségével és háromhetes fiával, Zowie-val 1971-ben. Bowie Oxford Bags ruhát, török gyapjúinget és nemezkalapot visel. Ron Burton nagy nyilvánosságot kapott fotói megmutatják, hogy egyik szülő sem illeszkedik tökéletesen a nemek kategóriáiba.

B A képen a 2004-es Guardian Hay Fesztiválon látható Claire, a Turner-díjas képzőművész, Greyson Perry alteregója. Perry gyermekkora óta cross-dresser és egyre feltűnőbben fejezi ki Claire-t. „Úgy tekintek a beöltözésre – nyilatkozta –, mint tudatalattim megkoronázására."

A londoni Gender Identity Development Service (GIDS) olyan gyerekeknek nyújt tanácsadást, akiknek problémáik vannak a nemükkel. 1982-ben, indulásának évében két embert irányítottak a GIDS-hez. 2015 és 2016 között 1400-at, kétszer annyit, mint az előző évben. Közülük csaknem háromszázan 12 év alatti gyermekek voltak. Kanadában 2016-ban 600%-kal megnőtt a Családjogi Bírósághoz benyújtott kérelmek száma olyanoktól, akik más nemet akartak elfogadtatni maguknak a születésükkor kapott nemük helyett. A kulturális láthatóság és a társadalom változó hozzáállása azzal járt, hogy a családok, iskolák és maguk a gyerekek is tájékozottabbak a nemi diverzitással kapcsolatban.

Például Svédországban a hátrányos megkülönböztetés elleni intézkedések és a genderdiverzitás miatt gendersemleges óvodákat hoztak létre, amelyekben nemektől független nevelés zajlik. Nem használnak nemi sztereotípiákat tartalmazó könyveket, minden gyereket arra biztatnak, hogy minden tevékenységből ugyanúgy kivegye a részét, és a semleges nemű „hen" személyes névmást ugyanolyan gyakran használják, mint a fiúkra vagy lányokra vonatkozó névmásokat. Ezt a közelítésmódot számos, a gyerekek nemi identitására specializálódott szakember támogatja, köztük a GIDS. Ám a gyerekek genderdiverzitásának elismertetése nagy vitákat kavart.

A

Az egyik álláspont szerint a kiskorúak természettől fogva besorolhatatlan neműek, csak a társadalom kényszeríti rájuk bináris nemekre épülő rendszerét. Innen nézve a nemük kapcsán problémákkal szembesülő, segítő szervezetekhez irányított gyerekek számának növekedését tekinthetjük rég esedékes jelnek, hogy a genderdiverz gyerekek végre megkapják azt a figyelmet, amire szükségük van.

Nem lett gyakoribb jelenség a transznemű gyerek, hanem a transznemű fiatalok már nem elszigetelten szenvednek.

A Ezek a képek a holland fotós, Sarah Wong ma is futó sorozatából származnak, amelynek címe *Kifordítva: Cross-gender gyerekek portréi.* Balról jobbra: *Hercegnő fehér lovon; Lány; Fiú úszómezben;* és *Fiú.* A projekt 2003-ban indult, amikor Wong követni kezdte egy csapat holland transznemű gyerek életét, akik új identitást kerestek maguknak. „A képeken látható összes lány fiúnak született, és az összes fiú lánynak" – mondta a művész.

A

Egy másik nézőpontból viszont mindez aggodalomra ad okot.

Amellett érvelve, hogy a gyerekek még fel sem foghatják ezeket a problémákat, sokan erősen ellenzik az elképzelést, hogy kisgyerekek genderdiverzként határozzák meg nemi identitásukat. John Whitehall, a Western Sydney Egyetem gyermekgyógyászati professzora azt állítja, hogy a nemi diszfóriaként felállított diagnózis ugyanolyan, mint a gyerekbántalmazás. Ez, folytatja, durva erőszaktétel a gyerekek testén és elméjén. Jeff Mateer, akit Trump elnök jelölt szövetségi bírónak, keményen felszólalt ezekben a vitákban az USA-ban, elhíresült állítása, hogy a transzgender gyerekek „a Sátán tervének" részei.

Az őslakos harmadik nemű közösségektől a világtörténelem cross-dresserein és a nemi átalakító műtétek feltalálásán át a nem bináris nemek kinyilvánításáig ez a fejezet azt mutatta be, hogy a gendert egyéni, szubjektív szinten sokféleképpen megtapasztalhatjuk és megélhetjük fluidként.

Az nyilvánvaló, hogy bármit is értünk „gender" alatt – legyen az biológiai nem, társadalmilag megkonstruált szerep, személyes identitás vagy ezek együttese –, a fogalom képlékeny.

A biológiai nem egyáltalán nem korlátozódik csak férfira és nőre.

A társadalmi nemi szerepek nem rögzültek vagy következetesek sem a különböző korszakokban és kultúrákban, sem pedig egy adott társadalomban egy adott időpontban. Az emberek nemi identitása nincs mindig összhangban a társadalmi normákkal, és nem is változatlan az életük során. Ahogy erre egyre többen ráébredtek, fellendült a genderaktivizmus és az érdekképviseleti mozgalmak. A kollektív és egyéni nemi ágencia ezen példáit a 4. fejezet tárgyalja.

A **nemi diszfória** orvosi fogalom, amely arra vonatkozik, ha valaki azt érzi, érzelmi és megtestesült identitása eltér a születéskor kapott nemétől.

B

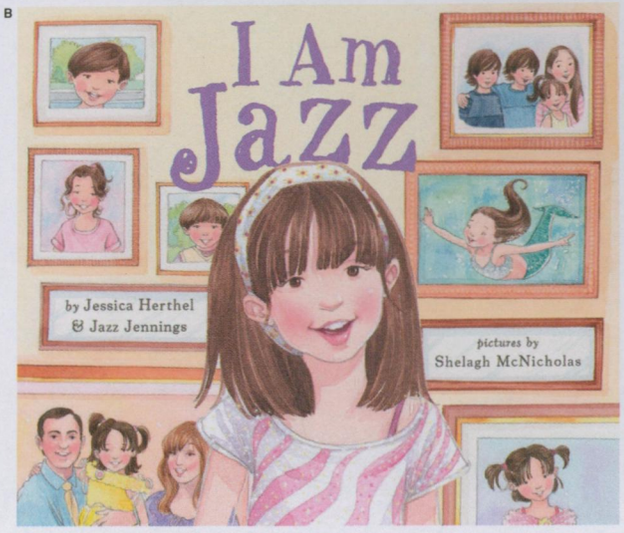

A A transzellenes Free Speech Bus 2017-ben bejárta Amerikát, de ellenállásba ütközött, például New Yorkba érkezésekor transzpárti graffitiket fújtak fel rá.

B Jessica Herthel *I am Jazz* (2015) című könyve gyerekeknek szól a transzgender életről, és Jazz Jenning élményeiből merít, aki gyerekként esett át a tranzíción.

4. Genderaktivizmus

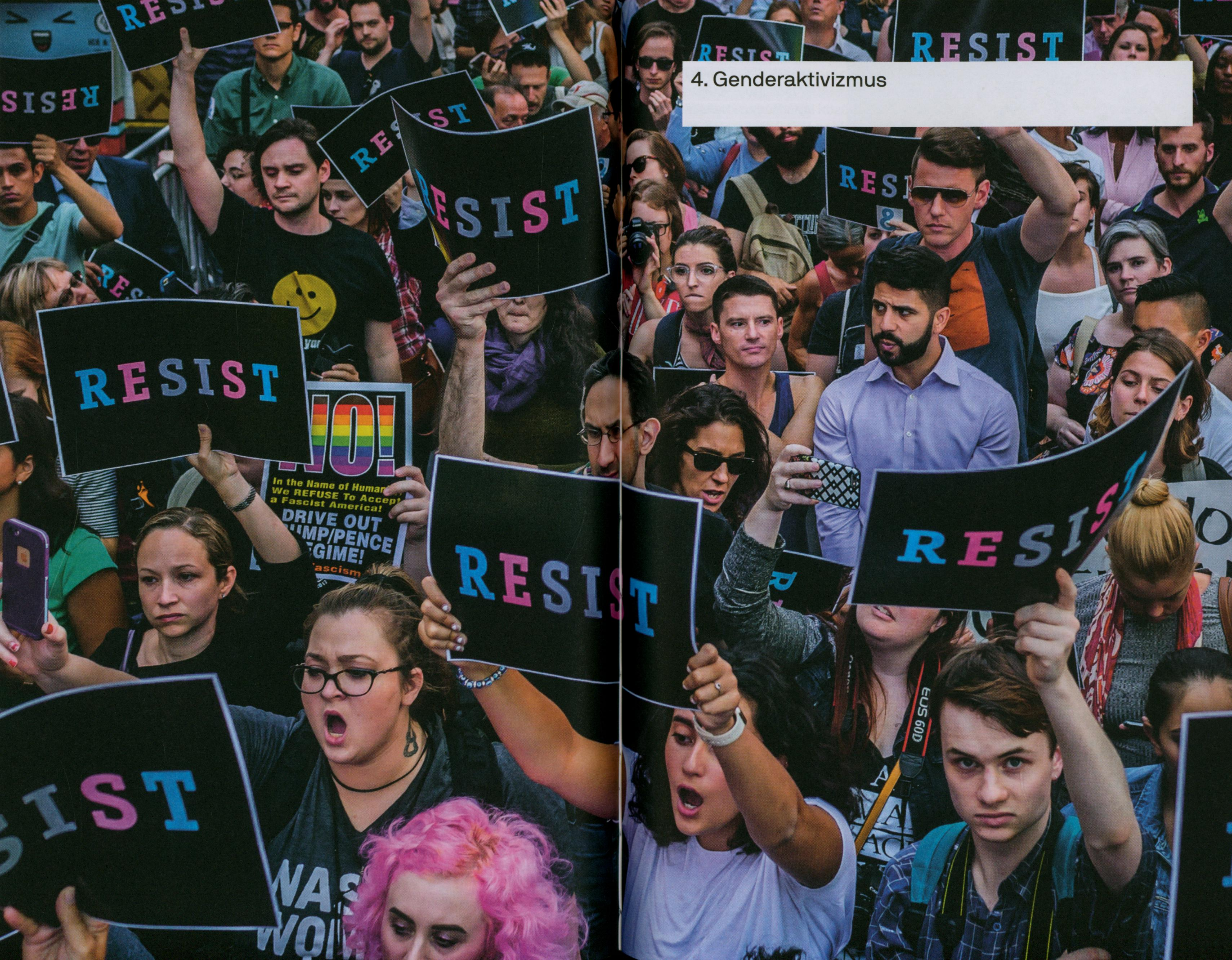

A

A női és polgárnői jogok nyilatkozatát Olympe de Gouges írta 1791-ben. Gouges az Alkotmányozó Nemzetgyűlés által elfogadott, korszakalkotó *Emberi és polgári jogok nyilatkozatát* vette alapul, hogy megmutassa, mennyire nem ismeri el a francia forradalom a nők jogait.

Bizonyos értelemben a genderaktivizmus egyidős a nemi diverzitással.

A genderdiverzitás korábbi fejezetekben említett példái között gyakran szerepeltek olyan egyének vagy közösségek, akik kiálltak az egyéni nemi önmeghatározás mellett.

Ám napjaink aktivista mozgalmai a modern feminizmusra (Európában és az USA-ban a XVIII. század második felétől) és a modern transzjogi mozgalomra (a XIX. század második felétől, a szexológián keresztül szoros kapcsolatban áll a korai LMBTQ-jogi mozgalmakkal) vezethetők vissza.

A XVIII. század végétől olyan nők, mint Mary Wollstonecraft (ld. az 1. fejezetben) és Olympe de Gouges (1748–93) elkezdtek kiállni amellett, hogy a nőket kezeljék egyenrangúként a férfiakkal. Gouges, akinek *A női és polgárnői jogok nyilatkozata* című munkája 1791-ben jelent meg – egy évvel a Wollstonecraft által közölt *A nők jogainak védelmében* előtt – felszólította a férfiakat, hogy vessenek egy pillantást „a nemek jellemzőire a természet működésében: mindenütt azt fogják látni, hogy elvegyülnek egymással és harmonikusan együttműködnek…" Gouges termékeny író volt, aki a nőjogokat a tágabb értelemben vett emberi természetjogok részének tekintette.

A genderaktivizmus még legkorábbi modern formájában sem korlátozódott a nyugati, felsőbb osztályokból származó nőkre.

Az interszekcionalitás különösen fontos volt a nemek és a rassz átfedéseit tárgyaló fekete és posztkoloniális feminista szövegekben. A fekete feministák felhívták a figyelmet azokra a módokra, ahogyan például a fekete nőket hátrányos megkülönböztetés éri a munkahelyükön a bőrszínük és a nemük miatt egyaránt. A feminizmus kezdetén sok aktivista kapcsolta össze a rabszolgaellenes reformokat és a társadalmi igazságosság irányzatait.

A A *Club Patriotique de Femmes* [Hazafias nők klubja] (1791) Jean-Baptiste Lesueurtől. 1791 és 1793 között a francia nők a képen láthatóhoz hasonló csoportokat alapítottak, hogy támogassák a republikánus rezsimet és ugyanolyan politikai jogokat kapjanak, mint a férfiak. Itt épp pénzt adományoznak az ügy támogatására.

B Ezeket a rabszolgaságellenes kőagyag árukat és porcelánmedálokat a Wedgwoodnak dolgozó William Hackwood tervezte 1787-ben, hogy a rabszolgaságellenes mozgalom terjeszthesse őket. Az áll rajtuk: „Én nem vagyok ember és testvér?" A medálok a rabszolgafelszabadítás ügyének szimbólumaivá váltak.

B

A

B

A A rabszolgaságellenes és nőjogi aktivista Sojourner Truth számos portréhoz modellt ült, amelyre azt a szlogent nyomták: „Eladom az árnyékot, hogy támogassam a lényeget." Ezek megerősítették státuszát „szabad nőként, aki rendelkezik saját képmása felett".

B Ez a vizitkártya az abolicionista Harriet Tubmant ábrázolja fiatalasszony korában a polgárháború idején, 1868 és 1869 között.

C Beulah Faith korábban eladó volt egy áruházban. A képen szerszámokat csiszol egy esztergagépen a Consolidated Aircraft Corp. számára a texasi Forth Worthben 1942-ben.

Sojourner Truth történelmi példája megmutatja, hogyan keresztezi egymást a nem és a rassz, és okoz hátrányt.

Truth az „Én talán nem vagyok nő?" című beszédéről vált híressé, amelyet egy nőjogi gyűlésen mondott el Ohióban, 1951 májusában. „Az az ember azt mondja, a nőket be kell segíteni a hintóba, át kell emelni a tócsák fölött, és mindenhol a legjobb hely jár nekik. Engem soha senki nem segít be a hintóba vagy át a pocsolyákon, és sosem kapom a legjobb helyet! Én talán nem vagyok nő? Nézzenek rám! Nézzék meg a karomat! Szántottam, vetettem, betakarítottam, és egy férfi sem tudott lehagyni! Én talán nem vagyok nő? Ugyanannyit tudok dolgozni és enni – már ha hozzájutok –, mint egy férfi, és ugyanúgy bírom a korbácsot is! Én talán nem vagyok nő? Tizenhárom gyereket szültem, a legtöbbjüket láttam, ahogy eladják rabszolgának, és amikor anyai gyásztól zokogtam, senki sem hallgatott meg, csak Jézus! Én talán nem vagyok nő?"

Truth nemi identitására a megismételt költői kérdéssel – Én talán nem vagyok nő? – formál igényt. Ugyanakkor rámutat, hogy a fehér férfiak és nők nem látják benne a nőiség jelképét.

Mint a szociológus Gail Lewis és Ann Phoenix megjegyzi a *Race, Ethnicity and Identity* [Rassz, etnikum és identitás] (2004) című tanulmányában, „Truth rövid beszéde hatalmas erővel szállt szembe az esszencialista elgondolással, miszerint a nők szükségképpen gyengébbek a férfiaknál, és hogy a fekete rabszolganők valójában nem is nők".

Az olyan nők aktivizmusának köszönhetően, mint Truth és Harriet Tubman (kb. 1822–1913) a XIX. század végén és a XX. század elején a szüfrazsett mozgalom Európában és Észak-Amerikában szembeszállt azzal a gyakorlattal, hogy a nőket kihagyják a választói jegyzékből.

Az elfogadható nemi szerepeket övező elképzelések képlékennyé váltak az I. és II. világháború idején, amikor a nőknek a nehéziparban és kétkezi munkát végezve kellett dolgozniuk, hogy betöltsék a besorozott férfiak szerepét. Habár azt várták tőlük, hogy békeidőben visszatérnek a háztartáshoz, a két háború alatt megtapasztalt függetlenség változásokat indított el és a nemi szerepek szilárdsága elkezdett felbomlani. Angliában a 21 év feletti nők 1928-ban kaptak szavazati jogot.

C

Sojourner Truth (kb. 1797–1883) egy New Yorkban született nő felvett neve, aki még azelőtt megszökött a rabszolgaságból, mielőtt az államban kötelező érvénnyel eltörölték volna azt 1828-ban. Truth jelentős szerepet játszott a korai nőjogi mozgalomban.

Erre az időszakra, amelynek során a kötelmi és polgárjogok kerültek a középpontba, gyakran hivatkoznak a feminizmus első hullámaként, és úgy vélik, ez adott lendületet a második hullámnak a '60-as évek végén és a '70-es években Angliában és az USA-ban. Az aktivizmus ebben a korszakban széles körben elterjedt. Az USA-ban az olyan csoportosulások, mint a National Organization for Women, a National Association for the Repeal of Abortion Laws és a Combahee River Collective a házastársi és reprodukciós jogokra koncentráltak, mint a család, a munkahelyi egyenlőség, a szexualitás és a nők elleni erőszak megszüntetése.

A **feminizmus első hulláma** a XIX. század és a XX. század elejének szervezett feminista mozgalmait takarja. Ezek a szervezetek általában törvényi problémákra koncentráltak (mint a szavazati jog), és a nők jogaira, hogy birtokolhassanak vagyontárgyakat, elválhassanak és megkaphassák a felügyeletet gyermekeik felett.

A **feminizmus második hulláma** a '60-as évektől a '80-as évek elejéig tartó időszakra vonatkozik, amikor olyan tágabb felvetések is fókuszba kerültek, mint a de facto egyenlőtlenség, a szexualitás és a reprodukciós jogok.

A **Combahee River Collective** fekete feministákból álló csoport volt, tagjaik közt sok leszbikussal, akik a fehér feminista mozgalomban fellelhető rasszizmus ellen szólaltak fel. A csoport 1974 és 1980 között volt aktív. Megírták a Combahee River Collective kiáltványát, amely az egyik első írás volt, amely az elnyomás kezelésének interszekcionalista megközelítését sürgette.

A

A feminizmus második hullámával egy időben az LMBTQ-embereket egyesítő és meleg, leszbikus és transzgender jogokkal foglalkozó szervezetek és sajtótermékek is elkezdtek szélesebb közönséget elérni.

Ennek az USA-ban úttörője volt Lousie Lawrence, aki az '50-es években európai és amerikai transznemű egész hálózatával levelezett, és Virginia Prince (1912–2009), aki megalapította a nagy hatású *Transvestia* magazint 1960-ban (elődjét, a *Transvestia: The Journal of the American Society for Equality in Dresst* (1952) az elméletírók, köztük Susan Stryker (sz. 1961) a transznemű jogaiért küzdő mozgalom kezdetének tartják. 1969-ben a transznemű aktivisták megkerülhetetlen szerepet játszottak a New York-i Stonewall-lázadásban, amely beemelte az LMBTQ-jogokat a szélesebb köztudatba; a Stonewall utáni években egyre nagyobb számban alakultak aktivista szervezetek.

Lousie Lawrence (1912–76) úttörő transznemű nő volt. A '40-es évek elejétől teljes egészében nőként élt, és cross-dresserek és transznemű̈ek széles hálózatát gyűjtötte maga köré. Olyan kutatóknak segített, mint Alfred Kinsey és Harry Benjamin.

A ***Transvestia*** heteroszexuális transzvesztitákat célzó független magazin volt a '60-as években, amelyet a transzgender aktivista Virgina Prince indított. Olvasói beküldhették a lapnak saját történeteiket és fotóikat, és az leközölte.

A **Stonewall-lázadás** tüntetések és erőszakos összecsapások sorozata volt az LMBT-közösség és a rendőrség között 1969-ben. A lázadást a New York-i Stonewall Innben végrehajtott rendőrségi razzia robbantotta ki, és katalizátorként hatott az aktivizmusra.

A **Abortusszal kapcsolatos ellentétes nézeteket fejtenek ki ezen a reprodukciós jogokról szóló tüntetésen az abortusz szabad választásáról a pennsylvaniai Pittsburghben, 1974-ben, a legfelsőbb bíróság 1973-as Roe vs. Wade döntését követően.**

B **A *Transvestia* magazin borítói. A magazin az 1963-as kiadás szerint „olyan normális szexualitású egyének igényeit kívánja kielégíteni, akik felfedezték a »másik oldalukat«, és ki akarják fejezni".**

B

A

A **#MeToo** hashtaget az aktivista Tarana Burke (sz. 1973) alkotta meg 2006-ban, de csak 2017-ben vált közismertté, amikor Harvey Weinsteint többen megvádolták szexuális zaklatással. Nők és férfiak milliói használták a hashtaget a közösségi médiában, hogy kifejezzék: szexuálisan bántalmazták vagy zaklatták őket.

Az elmozdulást a nemek biológiailag „előreprogramozott” felfogásától a képlékeny, formálható társadalmi konstrukcióként felfogott gender irányába a feminista és LMBTQ-csoportosulások vitték előre a XX. század utolsó évtizedeiben. A nemi szerepek rögzültségének megkérdőjelezése fontos volt a feminista mozgalmak számára, mert ez szembement azzal az elmélettel, miszerint a férfiak és nők közötti egyenlőtlenség valamiféleképpen előre meghatározott, és számos LMBTQ-csoportnak, mert tekintetbe vette a ciszgender és heteroszexuális „normán” kívüli nemi szerepek és szexuális orientációk létét.

Az aktivizmus folytatódott a XX. század második felében, és a feminizmus második hullámát nem sokkal később követte egy sokkal nehezebben behatárolható „harmadik hullám” a ’90-es és 2000-es években. Nyugaton napjaink feminista irányzatai (amelyekre gyakran „negyedik hullámként” hivatkoznak) továbbra is küzdenek a diverzitásért.

A Kathleen Hanna koncert közben a Bikini Kill nevű amerikai punkbandából a Los Angeles-i Macondóban 1993-ban. A Bikini Killre gyakran hivatkoznak a Riot Grrrl mozgalom úttörőjeként, és híres nyíltan feminista dalszövegeiről.

B Az orosz konceptművész Nagyezsda Tolokonnyikova performansz közben Pussy Riot nevű bandájával 2017-ben a texasi Houstonban. A gerillamozgalomként indult csoportosulás változó tagsággal vállal rögtönzött politikai témájú nyilvános fellépéseket.

B

Az olyan hajtóerők, mint a szexuális erőszakra és bántalmazásra koncentráló #MeToo kampány rámutatnak a férfiak és nők közti hatalmi dinamika kiegyensúlyozatlanságára, kiváltképp a munka világában. Ez olyan problémákhoz kötődik, mint a gyereknevelés és a nőknek és férfiaknak egyaránt biztosított rugalmas munkafeltételek, ezáltal teremtve nagyobb egyenlőséget a munkahelyeken.

A kampányok szembefordulnak a sztereotípiákkal, amelyek a gyereknevelésben és a házimunkában jelölik ki a „nők dolgát”, és így azt kevésbé értékesként konstruálják meg.

A nőiesség leértékelése megnehezíti a hagyományos nemi szerepeket felöltő nők számára, hogy a férfiakkal egyenlő státuszt vívjanak ki, és a férfiaknak, hogy hagyományosan nőiesnek tekintett szerepeket vegyenek fel anélkül, hogy veszítenének a státuszukból.

A nemi sztereotípiák a nőnemű szakemberek számára is gondokat okoznak. A munkaerő-toborzásra szakosodott brit Paula Parfitt így beszélt az állásinterjúk során tapasztalható előítéletekről 2015-ben: „Tisztában vagyunk vele, hogy a nőnemű jelölteket hajlamosak vagyunk tapasztalat alapján megítélni, míg a férfiakat potenciál alapján, és az interjúk során nagyobb valószínűséggel teszünk fel a munka és a család egyensúlyáról szóló kérdéseket a nőknek, mint a férfiaknak."

A nemekkel kapcsolatos elvárások a háztartási munkában ugyanúgy, mint a munkaerőpiacon, több országban változóban vannak.

A kampányok – soknak feminista mozgalmak álltak az élére –, amelyek azt célozták, hogy a gyereknevelést az apa felelősségének is tekintsék, az apasági és anyasági szabadságok törvényi felülbírálásához vezettek.

A

B

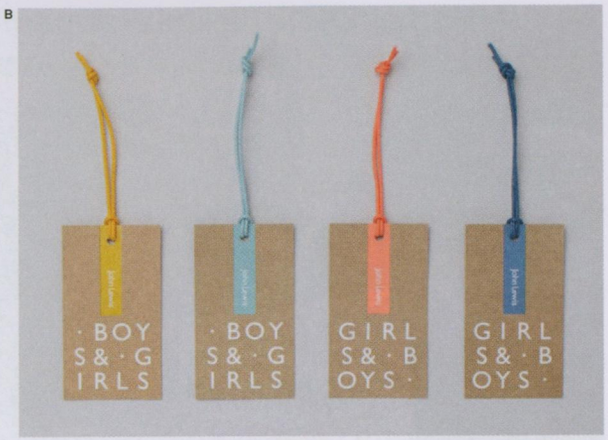

A A svéd Top Toy gendersemleges játékokat készít, amelyek szembemennek a gyerekjátékok nemi sztereotípiáival. Katalógusaiban olyan gyerekeket ábrázoló képeket láthatunk, akik a hagyományosan az ellenkező nemnek tulajdonított játékokkal játszanak.

B Ezeket a gendersemleges ruhacímkéket a Charlie Smith Design tervezte az angliai John Lewis cég által gyártott gendersemleges ruhákhoz. 2017-ben a John Lewis volt az első bolt, amely eltávolította a nemekre vonatkozó címkéket, hogy így szálljon szembe a gyerekruházatban tapasztalható nemi sztereotípiákkal.

Svédországban például az új apáknak három hónap gyermekgondozási szabadság jár szemben az angol törvények által előírt két héttel. Japánban az anyák és az apák is egy év fizetett szabadságra jogosultak. Ennek ellenére a nagyobb nemek közötti egyenlőséget sürgető intézkedések a nemi szerepekkel és sztereotípiákkal kapcsolatos kulturális berögződések miatt nem mindig működnek. Például Japánban a férfiaknak kevesebb mint 2 %-a veszi ki a teljes apasági szabadságot. Az USA azon kevés fejlett országok egyike, ahol nincs törvény által előírt anyasági vagy apasági szabadság. Emiatt az apák és anyák gyerekgondozására vonatkozó kormányszintű intézkedések kiemelten fontos témát jelentenek az amerikai feminista szervezetek számára.

A feminista kampányok azáltal is szembeszálltak a nemi sztereotípiákkal, hogy gendersemleges játékokat és ruhákat biztosítottak a gyerekek számára, és a piaci körülmények kezdenek megváltozni.

A Pinkstinks [Büdirózsaszín] kampány azt a sztereotípiát veszi célba, amely szerint a lányok csak rózsaszín ruhákra és játékokra vágynak. A brit áruházlánc, a John Lewis úgy döntött, eltávolítja a genderspecifikus címkéket a gyerekruhákról. Ezek a példák fontosak annak megmutatásában, hogy a nemek változó felfogása – például a távolodás a gyermekkori merev nemi sztereotípiáktól – nagy hatással lehet arra, hogyan éljük meg a nemünket.

A

A női nemi szervek megcsonkítása azokra az eljárásokra vonatkozik, amelyek nem egészségügyi okokból szándékosan megváltoztatják vagy károsítják a női nemi szerveket. Ez jelentheti a csikló részleges vagy teljes eltávolítását, vagy a szeméremnyílás szűkítését varrással vagy ragasztással. Néhány kultúrában ez hagyomány.

Ezek a példák azt is illusztrálják, hogy a nemek hagyományos felfogása erős védelem alatt áll. A John Lewis döntése, hogy gendersemleges ruhákat vezetett be, elítélő véleményeket vont maga után: „Csak két nem létezik, férfi vagy nő" – tweetelte az egyik dühös vásárló. Egy másik azt írta: „A gyerekem fiú, és fiúként is fog öltözni, rögbimez, pólóing, farmer, sportcipő, stb." Ahogy a gender felfogása elmozdul, egyesek a hagyományos nemi szerepek és szokások védelmében meghúzzák a határokat.

A genderrel kapcsolatos felfogások kultúrspecifikusak, és a nyugati feminizmus problémái nem mindig tekinthetők globálisnak. Néhányan a nők problémáinak univerzális megközelítésében problematikusnak tartják, hogy olyan elméleteken alapul, amelyek a gazdaságilag fejlettebb régiókból származnak.

Ahogy az aktivista Shweta Singh elmagyarázza *Transgression into „Hidden" Feminism: Immigrant Muslim Women from India* című tanulmányában, a nők jogainak vagy a nemi szerepek megváltoztatásának globális szintű támogatása azért problémás, mert „a társadalom kollektivista, és a nők maguk is kollektív problémákkal azonosulnak, mint a család és a közösség, nem pedig önmagában véve a nőiséggel vagy a női testvériséggel". 2003-ban a feminista író, Chandra Talpade Mohanty (sz. 1955) amiatt kritizálta a nyugati feminizmust, mert az homogén kategóriaként konstruálta meg a „harmadik világbeli nőt". Ez a kategória, mondja, nem veszi figyelembe a gazdaságilag kevésbé fejlett országokból származó nők közti különbségeket, és nem ad hangot azoknak a nőknek, akik másfajta kihívásokkal szembesülnek saját történelmük, földrajzuk és kultúrájuk miatt – ezzel a problémával az interszekcionális feminizmus foglalkozik (lásd a 3. fejezetben).

A **Nők vonulnak a Constitution Avenue-n 2017. január 21-én, egy nappal Donald Trump beiktatása után. A nagyjából 470 000 felvonuló Trump elnökségének nőjogokra gyakorolt hatása ellen tüntetett. A képen látható transzparens a színes nők marginalizációjára hívja fel a figyelmet a feminista mozgalmon belül.**

B **Semerian Janet Pere (17) a kenyai Narokban található Tasaru lány menedékhely osztálytermében olvas. A menedékhely 2002-ben nyílt olyan lányok számára, akik a nemiszervcsonkítás vagy a gyerekházasság elől menekülnek.**

Az alapvető problémák itt vallási gyakorlatokhoz és kulturális hagyományokhoz kötődnek, mint például a fátyol viselése, házasodási szokások, szexmunka és a nemi szervek megcsonkítása. A Waris Dirie (sz. 1965) vezetésével indult Stop FGM Now! [Állítsuk meg a nemiszerv-csonkítást!] kampány nemzetközi mozgalomként indult a női körülmetélés, vagy ahogy ők fogalmaznak, a női nemi szervek megcsonkítása ellen. Más feministák, mint Fuambai Sia Ahmadu (sz. kb. 1969) viszont amellett érveltek, hogy meg kell értenünk a helyi hagyományokkal és hiedelmekkel kapcsolatos élményeket, és az ilyen kampányokat maguknak a helyi nőknek kell vezetniük.

B

A

A **transzkirekesztő radikális feministák** (TERF-ek) a feminizmus egy kisebb ágának képviselői, akik kizárnák a transz nőket a feminizmusból és nem engednék be őket a női terekbe.

A A Femen aktivistacsoport Berlin legrégebbi mecsetjénél, az Ahmadijjánál tüntet 2013-ban. A „Nemzetközi Félmeztelen Dzsihádnap" szlogennel a tunéziai Amina Tyler Femen-aktivista mellett tüntettek, aki halálos fenyegetéseket kapott, miután félmeztelen fotókat osztott meg magáról az interneten.

B A Muszlim Nők a Femen Ellen nevű csoportosulás ellentüntetése. „Nekünk, muszlim nőknek és azoknak, akik mellettünk állnak, meg kell mutatnunk a Femennek és támogatóiknak, hogy tevékenységük kontraproduktív, és mi, muszlim nők, nem értünk egyet vele" – nyilatkozták.

Hasonló viták támadtak a fátyolviseléssel kapcsolatban. Az egyik feminista nézőpontból a fátyol a férfiak hatalmának szimbóluma a nők teste fölött; egy másik szerint viszont a fátyolviselés önálló döntés, és egyet jelent a nyugati értékeknek való ellenállással, ami inkább teszi a fátylat a kulturális büszkeség szimbólumává, mint a férfihatalom jelévé.

Kommentálva a jelenséget, amelyet ő az „öltözködéssel kapcsolatos megszállottságnak" nevez a fátyolról folyó nyugati feminista és liberális diskurzusban, az újságíró Faisal al Yafai azt írja a *The Guardian*ben (2008): „A fátyol mintha igazi vakfolt lenne egyesek számára, még a nyugati feministáknak is, akik szinte gyerekként kezelik a fátyolviselés mellett döntő nőket, miközben arról beszélnek, hogy más területeken a férfiak ugyanígy bántak velük. Mintha nem bírnák elviselni a gondolatot, hogy a fátyolviselés lehet szabad, racionális választás." Egyre több hidzsábviselő feminista blogol és vlogol identitásáról a közösségi médiában.

Az interszekcionalitás lefedi a feminizmus és az LMBTQ-aktivizmus, a transz- és queer-elméletek metszéspontjait is.

A feminizmust kritika érte amiatt, hogy nem számol azoknak a tapasztalataival, akik nem rendelik magukat alá a nemek bináris modelljének; néhány feminista elméletíró – a leghíresebb Janice Raymond (sz. 1943) – nyíltan ellenzi a transzneműek jogaiért küzdő mozgalmakat. A transzkirekesztő radikális feministák a feminista közösség egy kis szeleteként amellett érvelnek, hogy a transz nők nem határozhatják meg magukat igazán nőként, mivel férfi neveltetésük miatt eleve privilégiumokkal bírnak.

B

A

Ám az LMBTQ- és feminista mozgalmak az alapokat illetően egyetértenek: a gender működésével kapcsolatos hagyományos előfeltevésekkel szállnak szembe, és ezeket problematizálják.

A transz írók, kiváltképp a '90-es évektől, olyan identitásokat fejeztek ki, amelyeket tudatosan a nemek bináris modellje ellenében konstruáltak meg.

Kate Bornstein (sz. 1948) például a *Gender Outlaw*ban (1994) szétrobbantja a biológiai nemek nemi szervek alapján megalkotott kategóriáit. „A legtöbben a pénisz vagy valami péniszszerűség alapján definiálnák a férfit. Sokan a vagina vagy valami vaginaszerűség alapján definiálnák a nőt. Viszont ez nem ilyen egyszerű. Több olyan nőt ismerek San Franciscóban, akinek pénisze van. Az életemben sok csodálatos férfi bír vaginával. És vannak jó páran, akiknek a nemi szerve valahova a pénisz és a vagina közé esik." Bornstein nem úgy fejezi ki magát, mint aki „rossz testbe született" vagy egy „harmadik nemhez tartozik", hanem mint „gender-törvényenkívüli".

A *Whipping Girl*ben (2007) a transz feminista elméletíró Julia Serano (sz. 1967) a transzfóbiát és a homofóbiát is úgy határozza meg, mint amik a heteroszexizmusban gyökereznek, amelyet a szerző szembeállít a hagyományos szexizmussal, vagyis azzal az elképzeléssel, hogy „a nőiség alacsonyabb rendű, mint a férfiasság". Serano munkásságából jól látszik, hogy a transzelmélet rávilágít az összes nem problémáira, kiemelve azokat a módokat, amelyek mentén a transzjogi mozgalom és a feminista mozgalom közös nevezőre hozható.

A gender hagyományos felfogásának megkérdőjelezése mellett a transzaktivizmus olyan problémákra koncentrál, amelyek világszerte a genderdiverz emberek sajátjai.

A Trans Murder Monitoring [Transzgyilkosság-nyomonkövetés] projekt globális adatokat közöl a transz és genderdiverz emberek ellen elkövetett gyilkosságokról, és minden év november 20-án, a Transznemű Emlékezés Napján friss statisztikákat tesz közzé. Globálisan csak 2016. október és 2017. szeptember között 325 transz vagy genderdiverz ember meggyilkolását jelentették be. A bejelentett gyilkosságok száma azokban az országokban a legmagasabb, ahol már számontartják ezeket a statisztikákat, ami arra utal, hogy a többi országból származó adatok hiányosak. A nyilvános megemlékezés az elhunytakról segít felhívni erre a figyelmet és elítélni a transz és genderdiverz emberek ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekményeket.

A **transzfóbia** a transzneműekkel szembeni félelem, ellenszenv vagy negatív előítélet.

A **heteroszexizmus** azzal az elképzeléssel kapcsolatos szexizmus, amely szerint a férfi és nő kategóriája rögzült és ellentétes, ahol „mindkettő egyedi és egymást kizáró tulajdonságokkal, hajlamokkal, képességekkel és vágyakkal bír".

B

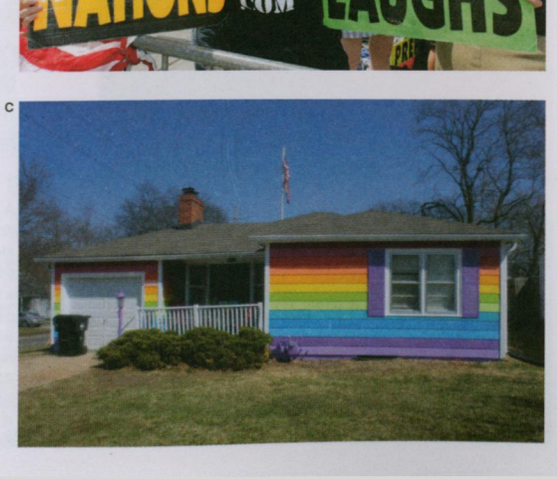

C

A Virrasztás a brutálisan meggyilkolt transz nő, Jennifer Laude emlékére a Manilai Állami Egyetemen, 2014. október 24-én.
B A Westboro Baptista Egyház hívei tüntetnek a Ground Zerónál. Szerintük a terrorcselekmények Isten büntetései a homoszexualitás, illetve a szexuális és nemi erkölcstelenség miatt.
C A kansasi Topekában az Equality House [Egyenlőség-Ház] pont szemben van a Westboro Baptista Egyházzal. Szivárványszínűre festették, így tisztelegve a meleg büszkeség zászlója előtt.

A gyűlölet-bűncselekmények kockázata mellett a transz és genderdiverz embereknek gyakran kell szembenézniük különböző intézményes vagy egyéni diszkriminációval.

Ez lehet erőszak – néha akár állami alkalmazottak vagy a rendőrség részéről – vagy nemtelenítés; félrevezető vagy nem létező médiareprezentáció; illetve a hajléktalanság és munkanélküliség aránytalanul magas kockázata. A közelmúltból különösen látványos példái az intézményes és törvényes diszkrimináció az USA-ban a mosdótörvények és a transznemű emberek azon jogának kérdése, hogy beléphetnek-e a hadseregbe.

Az olyan szervezetek, mint a Global Action for Trans* Equality, Wipe Out Transphobia és a GLAAD azért dolgoznak, hogy támogassák a transz, genderdiverz és interszex ügyet, szót emelve amellett, hogy egyik nemi identitást se minősítsék betegségnek; a törvényi és intézményes keretek támogassák mindenki jogait; és legyen jobb oktatás és nagyobb tudatosság a genderdiverzitással kapcsolatban.

A

A **nemtelenítés** olyan hivatkozás egy személyre, például nem megfelelő nemű névmással, amely nem tükrözi annak nemi identitását.

A **„mosdótörvények"** olyan intézkedések, amelyek meghatározzák a nemi alapú hozzáférést a nyilvános vécékhez. Általában gátolják a transzgender embereket abban, hogy megerősített nemüknek megfelelően használják a nyilvános épületeket.

A **A *Tangerine* az utcai transz kultúrát mutatja be. Két transz színész által játszott transz nőről szól, akik Los Angeles utcáin próbálnak túlélni. A filmet iPhone 5-tel forgatták és 2015-ben mutatták be a Sundance Filmfesztiválon. Az elmúlt években a transz tapasztalatok médiareprezentációi változatosabbakká váltak és több figyelemben részesültek a mainstream kultúrában.**

B **Rajthoz állnak a versenyzők a *RuPaul's Drag Race: All Stars*hoz. A *RuPaul's Drag Race* spin-offjában drag queenek versenyeznek egy helyért a Drag Race Hall of Fame-ben.**

B

A modern kori aktivizmus egyéni szinten is működik, amiben nagy szerepet játszik a közösségi média és az online jelenlét. Ezen felül mindenki, aki felvállalja a nemi ágenciát, hozzájárul egy kicsit az attitűdök megváltozásához, a szélesebb körben elfogadott genderdiverzitáshoz, ezáltal arra biztatva egyéneket és közösségeket, hogy kérdőjelezzék meg a nemekkel kapcsolatos készen kapott normákat.

Az erőszakot és a diszkriminációt továbbra sem lehet figyelmen kívül hagyni, viszont az aktivizmus számos területen pozitív változásokat hozott.

Számos országban jelentős elmozdulás ment végbe a nemek csak a férfi és nő kategóriáját ismerő bináris felfogásától. A brit Fawcett Society 2016-os tanulmánya szerint a fiatalok 68%-a gondolja úgy, hogy a gender nem bináris, míg a megkérdezett amerikai fiatalok fele szerint a nemek nem korlátozódnak csak férfira és nőre.

A

A A modell, színésznő és transz-aktivista Laverne Cox az amerikai *Time* magazin címlapján – az elmúlt évben nőttek a transzneműek jogai, és láthatóbbakká váltak.

B Az amerikai rapper Sean Combs P. Diddyként skót szoknyában lép fel egy MTV-koncerten a skóciai Glasgowban 2010-ben. Az elmúlt évtizedekben az öltözködéssel kapcsolatos normák valamiképp lazultak, habár nagy vonalakban továbbra is ugyanazt tekintjük férfiasnak vagy nőiesnek.

C Az amerikai rapper, Kanye West nadrágra húzott skót szoknyában lép fel „Watch the Throne" turnéja során a kansasi Sprint Centerben 2011-ben.

Az elmozdulás a nemek felfogásában és megtapasztalásában visszahat a hétköznapi nyelvhasználatra. A nem bináris személyes névmások, mint az egyes számú they és their egyre elterjedtebbek a fiatalok körében, és a „genderfluid" szót 2016-ban felvették az Oxford szótárba, olyan személy meghatározásaként, aki nem egyetlen rögzített nemmel azonosul. A gendersemleges vécék elterjedtek a brit egyetemeken, és a brit alsóház elnöke, John Bercow a gendersemleges mosdók bevezetését sürgeti a londoni parlament épületében.

Az aktivizmus hatásai elérték a kiskereskedelmet és a médiát, így a nem bináris genderreprezentáció egyre elterjedtebb.

A népszerű videojáték, a Sims bevezette a genderdiverz karaktereket, és nagy számban jelennek meg transz szereplők a tévében és a filmekben. A Facebook szintén a közelmúltban vezette be, hogy felhasználói több nem közül „választhatnak". Az olyan cégek, mint a JW Anderson, a Rick Owens, a Zara és a H&M gendersemleges ruházatot is kínálnak. A GFW (Gendermentes világ) Clothing három méretet gyárt különböző nemek helyett különböző testalkatokra, a Butch Clothing Company pedig férfias nőknek tervez ruhákat.

Ezek a szociokulturális változások, illetve a férfi és nő kategóriáinak metszetében, azok között vagy azokon kívül azonosuló emberek kulturális láthatóságának drámai növekvése kapcsán a *Time* magazin „transzgender fordulópontként" ünnepelte 2014-et. 2015-öt a Transzgender Évének nyilvánították a brit és amerikai sajtótermékek (BBC News, CNN News).

2015-ös évértékelőjében a *Financial Times* azt írta: „Az év egy szóban: Transz: A gendervita árnyalt, képlékeny és »nem bináris« üggyé vált."

B

C

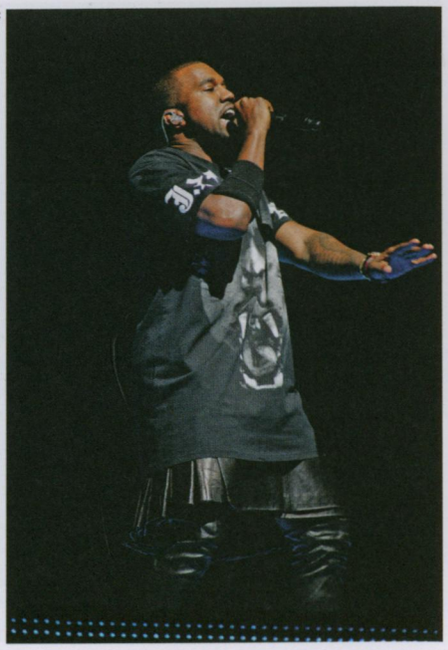

A kulturális életben jelentős figyelem irányult a Transzgender Évének szélesebb körű fejleményeire a fiatalok közt. A brit és amerikai sajtóban, például a *Guardian*ben és a *Teen Vogue*-ban rendszeresen megírták, hogy a millenniumi – vagy Y – generáció elutasítja a hagyományos nemi címkéket és normákat.

Rengeteg bizonyíték szól amellett, hogy napjaink társadalmában a hagyományos nemi identitást és önkifejezést egyre kevésbé mereven élik meg elsősorban a fiatalok főképp – de nem kizárólag – Nyugaton. Ennek megfelelően a genderdiverz emberek egyenlőségének témája sok országban megjelent politikai célként, és az elmúlt években egyre több törvény védi a jogaikat.

A

A Emma Watson (balra) átveszi a legjobb színésznek járó díjat a *Szépség és a Szörnyetegért* a színész Asia Kate-től *(Milliárdok nyomában)* a 2017-es MTV Movie & TV Díjkiosztón a Los Angeles-i Shrine Auditoriumban. Az esemény a gendersemleges díjak bevezetése miatt volt jelentős.

B A transzgender nő Wendy Iriepa és a meleg Ignacio Estrada lengeti a Pride-zászlót, miközben elhajtanak egy régi kocsiban házasságkötésük után 2011. augusztus 13-án a kubai Havannában. Iriepa nemi helyreállító műtétjét a kubai állam fizette.

Angliában a 2004-es Gender Recognition Act törvényileg lehetővé tette a transzneműek számára, hogy megváltoztassák az anyakönyvi kivonatukat, és szerzett nemüknek megfelelően házasodjanak. A transzneműek szerzett nemét elismerő törvényeket hoztak Horvátországban, Csehországban, Dániában, Finnországban, Franciaországban, Németországban, Írországban, Hollandiában, Norvégiában, Lengyelországban, Portugáliában, Romániában, Svédországban és Spanyolországban. Európán kívül a transzneműséget elismerő törvényeket hoztak Brazíliában, Kanadában, Kolumbiában, Ecuadorban, Iránban, Japánban, Dél-Afrikában, Uruguayban, Indiában, Bangladesben és Vietnámban. 2012-ben Argentínát a világ legtranszbarátabb országaként méltatták, amikor bejelentették, hogy valaki hivatalos neme önbevallás alapján is megváltoztatható, és nincs szükség egészségügyi vagy jogi szakemberek jóváhagyására. 2017 novemberében a német bíróság úgy döntött, hogy akik sem a férfi, sem a női nemmel nem azonosulnak, köztük az interszexek, hivatalosan is nyilvántartásba vetethetik magukat harmadik neműként.

Mindez fontos kérdést vet fel a gender jövőjével kapcsolatban: vajon tényleg egy nemek nélküli világ felé tartunk?

B

Zárszó

A

Az **alapvető meggyőződések** mélyen gyökerező elképzelések és előfeltevések önmagunkról, másokról és arról, hogyan működik körülöttünk a világ. Gyakran nem tudatosak, és nehéz őket felismerni és megváltoztatni.

Néhány alapvető meggyőződésünk és kultúránk lényegi struktúrái épülnek a nemre, amely így az egyik legmeghatározóbb módja annak, hogyan kategorizáljuk egymást. Társadalmi szerepeket és elvárást alapozunk a nemekre, onnan, hogy kinek „kellene" gondoskodni egy gyerekről, a vezetői szerepeken át odáig, hogy bizonyos ruhadarabokat kinek „kellene" viselnie, kinek legyenek bizonyos hobbijai vagy éljen át bizonyos érzéseket.

Ám a gender nem mindig szilárd alap az ilyen kategorizáláshoz.

A nemek összes megjelenési formája, legyen az testi sajátosság, társadalmi szerep vagy személyes identitás, társadalomtól és egyéntől függően változhat, vagy időtől függően egyazon személy esetében is.

Az 1. fejezet biológiai szempontokból vizsgálta a nemeket, miszerint a férfi és nő kategóriái biológiailag meghatározottak, és ezért rögzültek. Ám a biológiai nem összetett, és nem mindig illeszkedik pontosan a férfi vagy nő kategóriájába. Ráadásul a gendert sokan olyan bonyolult módon élik meg és gyakorolják, amelyre a biológiai nézőpontnak nincs magyarázata.

A 2. fejezet a nemek társadalmilag megkonstruált elemeit vette végig, különböző korokból, helyekről és társadalmakból hozott példákon keresztül megmutatva, hogy a nemi szerepek változhatnak.
A nemekkel kapcsolatos normákat és értékeket számos, egymástól nem független tényező befolyásolja, többek között a politika, a gazdaság, a vallás, a hit, a társadalmi osztály, a rassz és az etnikum.

B

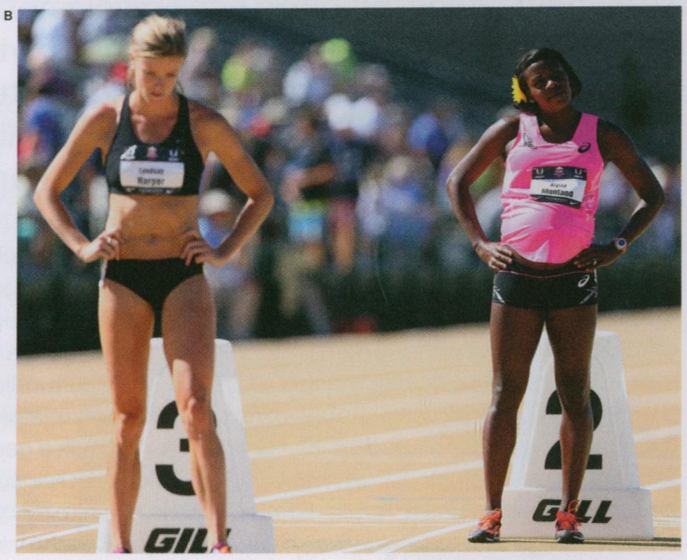

A Az amerikai nehézsúlyú bokszoló, Muhammad Ali ringatja Laila nevű kislányát a Leon Spinks elleni bajnoki győzelme után 1978-ban.
B A terhesség nem tartja vissza Alysia Montañót, aki arra vár, hogy lefussa a nyitókört a nők 800 méteres síkfutásán a 2014-es USATF szabadtéri bajnokságon a Hornet stadionban a kaliforniai Sacramentóban.

A

A Pakisztáni transz nők virrasztanak a transzgender aktivista Alisha holttestе mellett, akit ismeretlen fegyveresek lőttek le Pesavarban 2016-ban. A kórházi személyzet nem tudta eldönteni, melyik kórteremben helyezzék el, és a jelentések alapján a késlekedés hozzájárult a halálához.

B A 18 éves Angie Zapata előtt tisztelgő kollázs, akit Allen Andrade gyilkolt meg 2008-ban, amikor rájött, hogy Angie transznemű nő. Andrade volt az első az USA-ban, akit transznemű áldozat elleni gyűlölet-bűncselekmény miatt ítéltek el.

Azt, hogy valaki hogyan performálja a nemét, a nemi szocializáció alakítja ki. Így a szerepek, amelyeket a nemük alapján elvárunk az emberektől, idővel, illetve a különböző kultúrákban és közösségekben változóak lehetnek.

A 3. fejezet a genderdiverz gyakorlatokat és identitásokat tárgyalta részletesebben. Láthattuk, hogy mindig is éltek diverz nemi identitású emberek, csak nem mindig így hívták őket, vagy a történelmi és társadalmi kontextustól függően másképp tekintettek rájuk a különböző tudományos és társadalmi modelleken keresztül.

A 3. fejezet elkezdte feltárni, milyen problémákkal jár a nemek bináris modellje azok számára, akik a hagyományos férfi/nő kategóriák metszetében, ezek között vagy ezeken kívül határozzák meg magukat. A genderdiverz emberek néhány nem nyugati országban régóta a társadalom szerves részét képezik, míg máshol a társadalmi és kulturális felfogás, a reprezentáció, a törvényi szabályozás és a politika napjainkban válik nyitottabbá, hogy jobban számításba vegye azokat is, akik a gender bináris felosztásán kívül élnek. Emiatt napjainkban sokaknak nagyobb lehetősége van nyíltan kifejezni a nemét. Ezek a társadalmi változások még inkább felhívják a figyelmet a tényre, hogy a nemek folyamatosan változnak.

Habár az egész világon fontos változások zajlanak a társadalom hozzáállásában, a kulturális láthatóságban és a transzneműséggel kapcsolatos törvényekben és politikában, a transz és nem bináris emberek továbbra is szembesülnek akadályokkal.

Sok országban a törvény nem ismeri el a transzidentitást, és ott is, ahol igen, a többség olyan kereteket tart fenn, amelyekben a transzneműséget például pszichiátriai szakembereknek kell igazolniuk. A világ számos országában továbbra is betegségnek tartják. Az önkárosítás és az öngyilkosság aránytalanul magas a transzok (főként a fiatalok) között. Gyakori a munkahelyi hátrányos megkülönböztetés. A transzneműek zaklatásnak és bántalmazásnak vannak kitéve a családjukban és nyilvános helyeken. Igen gyakoriak a transzok, főképp a transz nők ellen elkövetett gyilkosságok, amiket megdöbbentő módon olykor a védelem a transzpánikkal magyaráz.

A **transzpánik** a védelem jogi érvelésében használt fogalom: az (általában erőszakos) bűntény elkövetője azt állítja a bíróságon, hogy elvesztette az önuralmát, mert pánikba esett az áldozat transznemű identitásától. Sok esetben alkalmazzák az USA-ban, például a transz férfi Brandon Teena megerőszakolásának és meggyilkolásának tárgyalásán 2003-ban.

B

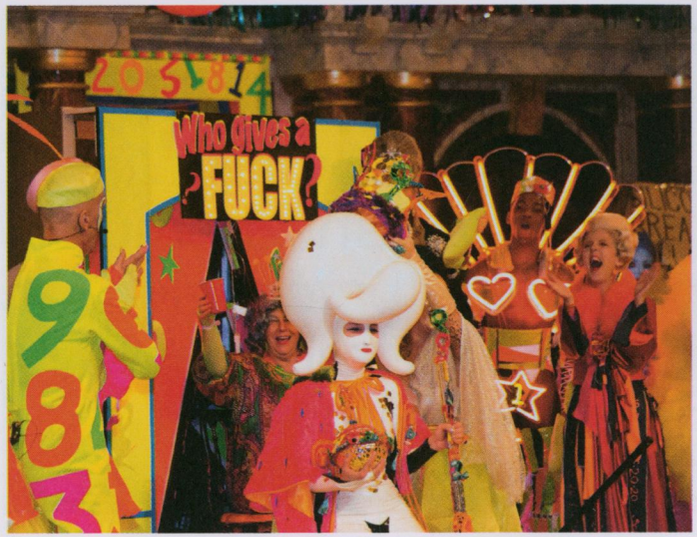

A

A A neonszám-témájú Andrew Logan Alternative Miss World 2014 győztese, az orosz performer Miss Zero+ (Sasha Frolova). Logan először 1972-ben rendezte meg a Crufts ihlette eseményt, amelyen a kiállást, a személyiséget és az eredetiséget díjazzák. Bárki benevezhet.

B A Canal Parade az amszterdami Pride egyik fénypontja. Az egyik legnagyobb évente megtartott nyilvános esemény Hollandiában, ahol igen nagy az LMBTQ-közösség társadalmi elfogadottsága. A képen látható uszályok a drag és transz közösségek egységét és büszkeségét közvetítik.

A ciszgender férfiak és nők, ahogy a transz és nem bináris emberek is szembesülhetnek azzal, hogy szereplehetőségeiket társadalmi elvárások korlátozzák. A férfiaktól gyakran elvárják, hogy fojtsák el érzelmeiket, és ne mutassák ki őket, hogy eltartsák a családjukat, hogy társadalmi státuszuk megőrzése érdekében fizikai erőszakot tapasztaljanak meg vagy akár kövessenek el, esetleg válasszák a munkát a gyermekükkel való foglalkozás helyett. A nőknek számtalan problémával kell szembenézniük, mint a szegénység, illetve a zaklatás és szexuális erőszak magas kockázata, az oktatás, a reprodukciós jogok és a megfelelő egészségügyi ellátás hiánya, a kényszerházasság, a munkahelyi hátrányos megkülönböztetés és a nemek közötti bérszakadék.

Mint a 4. fejezet bemutatta, a nemek közötti egyenlőtlenség ellen világszerte kampányolnak feministák, egalitáriánusok, férfijogi és transzaktivisták.

Habár a gender behatárolja a nők, a férfiak és a nem bináris emberek életét, az ágencia terének is tekinthető, ahol az egyének vagy csoportok azon dolgozhatnak, hogy átformálják a nemekhez kötődő gyakorlataikat, így változtatva meg a nemekről való gondolkodást.

Nyilvánvaló, hogy a nemek diverz felfogása nem univerzális; sokan továbbra is amellett érvelnek, hogy a gender „belénk van programozva". De ha megnézzük a genderrel kapcsolatos közelítésmódok és gyakorlatok széles skáláját, akár napjainkban, akár a történelem folyamán, egyértelműen láthatjuk, hogy a gender nem rögzült tulajdonság. Mi több, a hagyományos nemi szerepek és a nemekkel kapcsolatos hétköznapi tapasztalatok közti szakadék miatt lehetőség nyílik a transz, genderdiverz és ciszgender emberek rendszerszintű elnyomására.

Továbbra is messze jár a világ a gendersemlegességtől, de hálásnak kell lennünk az elmozdulásokért a nemek képlékeny felfogása felé. Ezek mindannyiunk számára jobb lehetőségeket teremtenek.

B

Az **egalitáriánusok** szerint minden ember ugyanannyit ér, és ugyanúgy kell kezelnie a társadalomnak nemtől, szexualitástól, rasszától, vallástól, épségtől, osztálytól vagy politikai hovatartozástól függetlenül.

A **rendszerszintű elnyomás** olyan igazságtalanság, amely egy adott társadalmi, gazdasági vagy politikai rendszer természetéből fakad, ami azt jelenti, hogy a rendszer automatikusan fenn fogja tartani.

Illusztrációk jegyzéke

A kiadó mindent megtett, hogy a könyvben szereplő illusztrációk jogtulajdonosait felkutassa és feltüntesse. A szerző és a kiadó elnézést kér minden esetleges hibáért és kihagyásért, ezek korrigálására a könyv későbbi kiadásaiban lesz lehetőség.

f. = fent, l. = lent, k. = középen, b. = balra, j. = jobbra

2. Mykola Gavliuk / 123RF
4–5. Fotó Sara D. Davis / Getty Images
6–7. Fotó Yvan Cohen / LightRocket via Getty Images
8. The Advertising Archives jóvoltából
9. Fotó Robert Van Der Hilst / Photonica World via Getty Images
10. Izraeli Védelmi Erők
11. Fotó Tim Hunter / Newspix.© News Corp Australia
12. The Trustees of the British Museum, London
13. b., 13. j. Costume Institute, Metropolitan Museum of Art, New York. Fashion Plates Repository. Woodman Thompson adománya
14. Teesside Archive. © Mirrorpix
15. b., 15. j. Magángyűjtemény / Bridgeman Images
16. b. Chase & Sanborn
16. j. Eli Rezkallah, Produced by Plastik Studios 2018
17. b. Del Monte
17. j. Eli Rezkallah, Produced by Plastik Studios 2018
18–19. Fotó Lambert / Getty Images
20. Fotó Images Of Our Lives / Getty Images
21. Fotó Gene Lester / Getty Images
22., 23. Science Photo Library
24. Bill Bachman / Alamy Stock Photo
25. b. Keith Szafranski / i-stockphoto.com
25. j. George Grall, National Geographic Creative
26. Heritage Auctions. Fotó © Tom Kelley Studios
27. Terry Logan / Rex / Shutterstock
28. Veronique Durruty / Gamma-Rapho via Getty Images
29. Nigel Dickinson
30., 31., 32. b. Wellcome Collection, London
32. j. Countway Medical Library, Harvard Medical School, Harvard Museums of Science and Culture
33. b., 33. j. Wellcome Collection, London
34. Derby Museum and Art Gallery
35. Villa Musée Fragonard, Grasse. Mr. Gabriel Cognacqtól (2010.0.371)
36. b. National Portrait Gallery, London (NPG 6937)
36. j. National Portrait Gallery, London. Lady Jane Shelley hagyatékából, 1899 (NPG 1237)
37. British Library, London
38. f., 38. l. Ryan Matthew Cohn jóvoltából
39. b. Metropolitan Museum of Art, New York. Robert Shapazian hagyatékából, 2010 (2010.457.1)
39. j. Musée du Louvre, Paris. Fotó RMN Grand Palais (Musée d'Orsay) / image RMN GP
40. b. Roger Viollet Collection / Getty Images
40. j. Fotó Russell / Getty Images
41. b. Homer Sykes Archive / Alamy Stock Photo
41. j. Granger Historical Picture Archive / Alamy Stock Photo
42. b., 42. j., 43. The Advertising Archives jóvoltából
44., 45. © Linda Simpson
46–7. Prints and Photographs Division, Library of Congress, Washington, D.C.
48. Richard B. Levine / Alamy Stock Photo
49. f., 49. l. Monday, Bangkok, Thailand
50., 51. Fotó DEA / G. Dagli Orti / De Agostini / Getty Images
52. b. Metropolitan Museum of Art, New York. Norbert Schimmel adománya, 1986 (1986.322.1)
52. j. Antikensammlung, Staatliche Museen zu Berlin (F 2289)
53. b. The Trustees of the British Museum, London
53. j. Antikensammlung, Staatliche Museen zu Berlin
54. Villa del Casale, Piazza Armerina
55. Bodleian Library, Oxford. Collection of Medieval and Renaissance Manuscripts (MS. Arch. Selden. A.1)
56. Magángyűjtemény / The Stapleton Collection / Bridgeman Images
57. National Archives, UK
58., 59. b., 59. j. Magángyűjtemények
60. Fotó T. Enami
61. Fotó Topical Press Agency / Getty Images
62. Sunszai Tosimasza,, 1887
63. Magángyűjtemény
64. Wellcome Collection, London
66., 67. JeongMee Yoon
68. The Sun / News Licensing
69. b. Christine Webb / Alamy Stock Photo
69. j. Gari Wyn Williams / Alamy Stock Photo
70. Thomas J. Abercrombie / National Geographic / Getty Images
71. © Shirin Neshat
72. baolamdong.vn
73. b. Fotó Reza / Getty Images
73. j. Fotó Rod Aydelotte / Pool / Getty Images
74. Landsberger collection (BG E13/415)
75. Fotó VCG via Getty Images
76–7. Trinity Mirror / Mirrorpix / Alamy Stock Photo
78. b., 78. j. nsf / Alamy Stock Photo
79. Chronicle / Alamy Stock Photo
80. Fotó Shaul Schwarz / Getty Images
81. Fotó Ulet Ifansasti / Getty Images
82. Fotó Allison Joyce / Getty Images
83. Fotó Mohammad Asad / Pacific Press / LightRocket via Getty Images
84. f., 84. l., 85. f., 85. l. Wellcome Collection, London
86. b. Fotó Corbis via Getty Images
86. j. Musée d'arts de Nantes
87. Fotó Fox Photos / Getty Images
88. Magnus-Hirschfeld-Gesellschaft, Berlin
89. Weegee fotója (Arthur Fellig) / International Center of Photography / Getty Images
90. Fotó Michael Maslan / Corbis / VCG via Getty Images
91. Frederick Richard Pickersgill
92. Yale Center for British Art, Paul Mellon Collection (B1977.14.11245)
93. b. Wellcome Collection, London
93. j. Gerda Wegener, 1928
94. Hulton Deutsch Collection / Corbis via Getty Images
95. Bettmann / Getty Images
96. b. Alfred C. Kinsey, Wardell B. Pomeroy, Clyde E. Martin, *Sexual Behaviour in the Human Male*, W.B. Saunders, Philadelphia, 1948.
96. k. Alfred C. Kinsey, Wardell B. Pomeroy, Clyde E. Martin, Paul H. Gebhard, *Sexual Behaviour in the Human Female*, W.B. Saunders, Philadelphia, 1953.
96. j. Dr. Murray Banks, *What You Can Learn From The Kinsey Report*, 1956. Audio Mastertone Label by Froco Records
97. b., 97. j. Lawrence Lariar, *OH! DR. KINSEY!*; *A Photographic Reaction to the Kinsey Report*, Cartwrite Publishing Co., New York, 1953.
98., 99. Illusztrációk Daniel Streat, Visual Fields
100. b., 100. j. Trinity Mirror / Mirrorpix / Alamy Stock Photo
101. Fotó David Levenson / Getty Images
102. b., 102. j., 103. b., 103. j. © Sarah Wong
104. Reuters / Brendan McDermid
105. Dial Books, 2015. Penguin Books
106–7. Michael Nigro / Pacific Press / LightRocket via Getty Images
108. Musée Carnavalet, Paris (D.9092). Fotó Roger Viollet / Topfoto
109. b. Brooklyn Museum, Emily Winthrop Miles adománya (55.9.25v)
109. j. AF Fotografie / Alamy Stock Photo
110. b. Schomburg Center for Research in Black Culture. Photographs and Prints Division. The New York Public Library
110. j. Prints and Photographs Division, Library of Congress, Washington, D.C.
111. Prints and Photographs Division, Library of Congress, Washington, D.C.
112. Barbara Freeman / Getty Images
113. b., 113. k., 113. j. Courtesy University of Victoria Libraries, Transgender Archives (HQ77 T73)
114. b., 114. j. Kathleen Hanna (Bikini Kill) at the Macondo, Los Angeles, 1993
115. Fotó Rick Kern / WireImage
116. f. b., 116. l. b., 116. f. j., 116. l. j. A Top-Toy jóvoltából
117. John Lewis kampány, Charlie Smith Design
118. © Kevin Banatte @ afroCHuBBZ és Angela Marie @MsPeoples
119. Marvi Lacar / Getty Images
120. Fotó Target Presse Agentur Gmbh / Getty Images
121. Muslima Pride International
122. Fotó Ted Aljibe / AFP / Getty Images
123. f. Monika Graff / Getty Images
123. l. Fotó Mark Reinstein / Corbis via Getty Images
124. Filmplakát, *Tangerine*, rend. Sean Baker, 2015
125. Fotó Jamie McCarthy / Getty Images
126. Time Inc. / Meredith Corporation
127. b. Fotó Gareth Cattermole / Getty Images for MTV Crashes Glasgow
127. j. Jason Squires / WireImage
128. Kevin Winter / Getty Images
129. Fotó Sven Creutzmann / Mambo Photo / Getty Images
130. Musée du Louvre, Paris. Fotó RMN-Grand Palais (Musée du Louvre) / Hervé Lewandowski
132. Fotó Chuck Fishman / Getty Images
133. Fotó Andy Lyons / Getty Images
134. Arshad Arbab / Epa / REX / Shutterstock
135. Joe Amon / The Denver Post via Getty Images
136. Bradley Felstead
137. f., 137. l. Fotó Romy Arroyo Fernandez / NurPhoto via Getty Images

Név- és tárgymutató

Az illusztrációkra mutató hivatkozások **félkövérrel.**

#MeToo 114, 115

19 LMBT hindu isten (Ogles) 79

A férfiak a Marsról, a nők a Vénuszról jöttek (Gray) 40
A női és polgárnői jogok nyilatkozata (Gouges) 108, 109
A nők jogainak védelmében (Wollstonecraft) 36, 109
A szexualitás története (Foucault) 84
A zene és tánc születése a kőajtónál (Tosimasza) **62,** 63
abortusz **112,** 113
aeta törzs 28, 29
Afganisztán 72–**3**
ágencia 17, 136
agender emberek 11, 98, 99
agrártársadalom 29, 49–51, 52, 54, 62, 74
agy **22,** 23, 34, 40, 41
Ahmadu, Fuambai Sia 119
aktivizmus 39, 105, 108–9, 112–14, 119, 123–5
al Yafai, Faisal 120
alapvető meggyőződések 132
Ali, Muhammad 132, 133
állatok 24
Amateraszu **62,** 63
amerikai őslakosok 78, 79, 81, 82, 89
Amerikai Pszichiátriai Egyesület 9
amishok 62
Amszterdam 136, **137**
Anatomia (Pszeudo-Galénosz) **30,** 31
anatómiai ábrák és modellek **30, 31, 32, 33, 38**
androgínia 90, 91, 92
Anglia 13, 26, 59–60, 74, 85, 87, 90–1, 100, 111–2, 117, 125, 128, 129
antropológia 28–9, 82
anyaság **35**
anyasági szabadság 116, 117
apasági szabadság 116–17
Aphroditosz 90
Argentína 129
Arisztotelész 52, 53
Asexual Visibility and Education Network 98
aszexualitás 97–8, 99
Ausztrália 28
aztékok **55**

Banglades 63, 83
Barclay, John 32
Benjamin, Harry 93
Bercow, John 126
Bikini Kill **114**–5
biológiai esszencializmus 20–2, 24
Bissau-Guinea 73
biszexualitás 96–7
Bornstein, Kate 122
Bowie, David **100**–1
brit 14, 41, 64, 69, 74, 99, 101, 116–7, 125–8, 128
Burke, Tarana 114
Burton, Ron 101
Bush, George W. 72–**3**
Butler, Judith 44, 68–9

Cahun, Claude 86
Calamity Jane 58–**9**
Canary, Martha Jane 58–**9**
Cherfas, Jeremy 21
ciszgender 38–9, 136–7
Club Patriotique de Femmes (Lesueur) **108**–9
Colette **40**–1
Combahee River Collective 112
Cox, Laverne 126
Crenshaw, Kimberlé 14
Crisp, Quentin **41**
Cromwell, Jason 94
cross-dressing 85, 88–**92** (88 kivételével mindenhol illusztráció is), **101,** 105
cross-living 85, 89
Cyrus, Miley 99

csador 70–1
családi egység, hagyományos 50–3, 65
császárpingvinek 24–**5**
csikóhalak 24–**5**
csontvázak 32–**3,** 34
Csontvázak a szekrényben (Schiebinger) 33

D'Éon lovag (Stewart) **36**–7
De Humani Corporis Fabrica (Vesalius) **32**
Dél-Amerika 65, 80
Dél-Korea 80
Delphy, Christine 58
Delusions of Gender (Fine) 41
DeVore, Irven 29
Dirie, Waris 119
diskurzus 58–9 68
divat **12, 13, 58,** 90 *lásd még* cross-dressing
Doing Gender (West & Zimmerman) 43
dragszcéna **44**–5, 124–**5**
Dyble, Mark 29–30

e de törzs **72**–3
Ebádi, Sirin 70–1
egalitárianizmus 29, 62, 136–7
egyenlőség 69, 112 117, 128
Egyiptom, ókori **50**–2, 50 és 51 illusztráció
„egy nem" modell 31
Elbe, Lili 92–**3**
élelmiszeripar 49, 50, 51, 60, 61
Eliot, Lise 41
Első lépések, avagy a szoptató anya (Gérard) **35**
emuk 24
ENSZ 15
Equality House, Kansas 123
érdekképviselet 105, 124
Estrada, Ignacio 128–**9**
esszencializmus 20–2, 24
etnometodológia 42–3
európai felvilágosodás 31–6
Every Night in Drag (Simpson) **44**–5
evolúció 29–30
evolúciós pszichológia 24–5, 27–8
evolúcióbiológia 24–5

fa'afafine 80–1
Faith, Beulah 110–**1**
fátyol 119–20
Fausto-Sterling, Anne 9, 37–8
Felül semmi (film, 2003) 26
felvilágosodás 31–6
Femen aktivistacsoport 120
feminizmus 16, 58, 64, 66, 70, 108–14, 118–9, 121–2
férfiak *lásd még* hímek
biológiai esszencializmus 21–2
felvilágosodás kori nézetek 35–6
testi kötődés 72
hagyományos nemi szerepek **14,** 27–8, 50–1
Fervor (film, 2000) 71
Financial Times 127
Fine, Cordelia 9, 23, 41–2
fluiditás 9, 16–7, 96–9, 104–5, 137
fogni egymás kezét 72–**3**
Formations of Class and Gender (Skeggs) 61
Foucault, Michel 84, 88
Franciaország 12, 108–9
Fülöp-szigetek 28–9

Galénosz 31–2
Gardiner, James 85
Garnets, Linda 97
gender
ok és okozat 41–2
mint tényezők kombinációja 10, 133
mindent áthat 11
mint társadalmi konstrukció 43–4, 48, 68–9, 133
ahogyan ebben a könyvben használjuk 8

Gender Identity Development Service (GIDS) 102
Gender Outlaw (Bornstein) 122
genderqueer 11
Gender Recognition Act 129
genderrendszerek 78, 79
genderdiverz emberek 11, 78–83, 88, 89–90, 99–102, 123, 128, 134
genderfluid emberek 10, 11, 99–100, 126
genderflux emberek 10, 11, 99
gendersemlegesség 126, 127
gének 95
Gérard, Marguerite 35
Giese, Karl 88, 89
Gluck 92
gondoskodás 42
Gouges, Olympe de 108, 109
Görögország, ókori 31, 51–3, 90
Gray, John 40
Green, Richard 93

gyarmatosítás 59
gyerekek 66–9, 74, 101–4
gyerekjátékok 116, 117
gyermektelenség 25
gyilkosságok 123, 135
gyűlölet-bűncselekmény 123, 124

Hackwood, William 109
hagyományos nemi szerepek 8, 9, 14, 27–8, 40, 50–1, 62, 73, 116 *lásd még* társadalmi normák
Halberstam, Jack 44
Hall, Radclyffe 40, 41, 86–7, 87, 92
Hamer, Dean 95
Hanna, Kathleen 114, 115
harmadik nem 79, 80, 105, 129
Harris's List of Covent Garden Ladies 37
határvidéki kultúrák 59
hátrányos megkülönböztetés 14, 15, 74, 79, 95, 102, 124–5, 135, 137
Havelock Ellis, Henry 86, 87, **88,** 89
Hawaii 80
házasság
kényszerházasság 15
e de törzs 73
Bissau-Guinea 73
nőjogi mozgalom 112
háztartási munka 57, 58, 59, 60, 74, 115, 116
háztartás kialakulása 50–2
Hermaphrodite (Nadar) 39
Herthel, Jessica 105
heteroszexizmus 123
heteroszexualitás 85
hidzsáb 120
hidzsra 79, 80, 83
hímek *lásd még* férfiak
állati viselkedés 24
biológiai jellemzők 8
biológiai esszencializmus 20–1
biológiai spektrum 37, 98, 99

hinduizmus 63, 64, 65, 79, 89
Hirschfeld, Magnus 88–9, 92, 93
Hollandia 136, 137
Homeini ajatollah 70, 71
homofóbia 123
homoszexualitás
összekeverése a nemi diverzitással 82, 83–4, 85
diverzitás 82, 83, 84, 85
„meleg gén" elmélet 95
inverzelmélet kialakulása 86

hormonok 23, 27, 42
hűség 52

I am Jazz (Herthel) 105
India 78–9
Indonézia 80, 81
inkluzív nyelvhasználat 12
Inside Out (Wong) 102–3
Intersex Campaign for Equality 38–9
interszekcionalitás 14, 15, 109, 110, 112, 119, 121
interszex 37, 38–9, 79, 89–90, 129
inverz koncepciójának kialakulása 86, 87
ipar 14, 15, 54, 57
ipari forradalom 54–8, 60
Irán 69–70, 71, 80
Iriepa, Wendy 128, 129
iskolák 102
iszlám 62, 70, 120
Izraeli Védelmi Erők 10, 11
Izzard, Eddie 100

Japán 55, 60, 62–3, 73, 80, 90, 91, 117
JeongMee Yoon 66, 67
John Lewis 117, 118
Jorgensen, George 94, 95
ju/'hoansi közösség 28–9
judaizmus 62

kabuki színház 90, 91
Kanadai First Nations 81
kapitalizmus 58, 59, 65
kaszt 64
kathői 80
katonai erők 10, 11, 91, 124
Kenya 119
kereszténység 57, 62
kétlelkűek 78, 79, 81, 82–3
„két nem" modell *lásd* bináris genderrendszer
Kína 14, 15, 74, 75, 80, 90, 91
Kínai Kommunista Párt 15
Kinsey, Albert 96, 98
kolonializmus 64–5
konstruktivizmus 44, 48, 49, 57, 68–9, 75, 133
korrekciós műtét 38, 39
Krafft-Ebing, Richard von 86
kromoszómák 37, 95
Kuba 128
Kuhn, Steven L. 28
kultúra *lásd még* vallás
elvárt viselkedésmódok 13–14, 75, 118, 136
alapvető meggyőződések 132
felvilágosodás kori nézetek 35–6
bináris genderrendszer 40
nemi szocializáció 66–7, 75, 134
erkölcsök 61
normák a történelem kezdetén 50–1

Laosz 80
Laqueur, Thomas 30–1, 33, 35
Lariar, Lawrence 96, 97
Laude, Jennifer 123
Lawrence, Louise 113
Lea T 100
Lee, Richard Borshay 29
Lesueur, Jean-Baptiste 109
leszbianizmus 86, 87 *lásd még* homoszexualitás
LeVay, Simon 95
Lewis, Gail 111
LMBTQ-emberek és -jogok 97, 101, 108, 113, 114, 121–2
Logan, Andrew 136
London 37, 86, 102

madarak 24, 25
Magány kútja, A (Hall) 86–7
mahu 80
Man the Hunter (Lee) 29
Mao Ce-tung 14

martu közösség 28
maszkulinitás 44, 72
Mateer, Jeff 104
McCormick, Ian 92
médiareprezentáció 67, 126–8
médiareprezentáció 85, 88, 89, 93–4, 105
megtestesülés 12, 13, 93
Meidzsi-korszak 55, 60
„meleg gén" elmélet 95
Mendoza-kódex **55**
Mexikó 80
mezőgazdaság kialakulása 29, 49–51
millenniumi generáció 128
Mitchell, Edward 32
Mohanty, Chandra Talpade 119
molly-házak 92
Money, John 93
monogámia 21, 22, 26
Monroe, Marilyn 26
Montaño, Alysia 133
Montesquieu 34
moralitás 61, 84
mosdók 124, 126
mosdótörvények 124
Mulan, Hua 91
munka
  egyenlőség 115
  munkavállalással kapcsolatos előítéletek 116
  nők 56, 57, 60, 61, 73
munkamegosztás 50–1
Muscle Beach, Kalifornia **21**
Muszlim Nők a Femen Ellen 120, **121**
muxe 80

Na de dr. Kinsey! (Lariar) 96, 97
nácizmus 94
Nadar 39
Namíbia 28–9
Nanda, Serena 79
nandu 24
naptárak 26, 27
nem (biológiai)
  biológiai jellemzők 8
  mint társadalmi konstrukció 68–9
  spektrum 37, 98, 99
  ahogyan ebben a könyvben használjuk 8
nem bináris gender 10, 11, 75, 105, 125–6, 127
nem tudatos előítéletek 116
nemek bináris rendszere 32, 33, 35, 37, 78, 85, 103, 121, 134
Németország **94,** 129
nemi dimorfizmus 24
nemi diszfória 104, 105
nemi helyreállító műtét 92, 94, 95
nemi identitás 10, 97, 98–9, 102–3, 105, 134
nemi helyreállító műtét 93
nemi önkifejezés 10
nemi szervek 31, 122
nemi szocializáció 66–9, 74–5, 105, 134
nemtelenítés 124
Nepál 80
Neshat, Shirin 71
neuroszexizmus 40–1
névmások 12, 126
női nemi szervek megcsonkítása 118, 119
nőiesség 44, 57, 61, 116
„nőimitátorok" 85
nők jogai 69–71, 72, 108, 109, 110, 111, 119
nők *lásd még* nőstények
  agrártársadalmakban 52–3
  biológiai esszencializmus 21–2
  kínai kulturális forradalom 15
  kulturális elvárások 13–14
  felvilágosodás kori nézetek 35–6
  tiszteletreméltóság 60–1
  hagyományos nemi szerepek 27–8, 50–1, 57
  munka 55–7, 73
nőstények *lásd még* nők
  állati viselkedés 24
  biológiai jellemzők 8
  biológiai esszencializmus 20–1
  biológiai spektrum 37, 98, 99

nyelv, nyelvtani nemek 12, 126
nyelvtan 12

Oakley, Annie 58, 59
Obscene Publications Act 87
Ogles, Jacob 79
Olaszország 68, 69
One Million Signatures kampány 71
Opie, John 37
Orango-sziget, Bissau-Guinea 73
ortodox zsidók 62
osztály lásd társadalmi osztály

öltözködés 12, 13, 117, 118, 120, 127, 132
lásd még cross-dressing; divat
Önarckép (Cahun) **86**
örökség 52, 59, 73

P. Diddy 126, 127
Pakisztán 82, 83, 134
Parfitt, Paula 116
patkányok 24
patologizáció 9, 85, 89, 94, 124, 135
patriarchátus 16, 17, 64
Peplau, Anne 97
performativitás 69
Perry, Grayson 100, 101
Perzsa levelek (Montesquieu) 34
Phoenix, Ann 111
pingvinek 24, 25
Büdirózsaszín kampány 117
Planetárium (Wright of Derby) **34,** 35
posztkolonializmus 64, 109
Prince, Virginia 113
Problémás nem (Butler) 44
promiszkuitás 21, 22, 26
propagandaplakátok 14, 15
prostitúció 37, 54
purdah 63–4
Pussy Riot **115**

rabszolga-felszabadítás 109, 110
rabszolgaság 53, 54 109, 110
Race, Ethnicity and Identity (Lewis & Phoenix) 111
rassz 14, 109, 110
Raymond, Janice 121
régészet 27
Reggeli bolondozás, avagy a nemek átváltozása **92**
Reilly, Kevin 27
reklámipar 16–17, **42, 43, 48**
rendszerszintű elnyomás 137
reprodukció 21–2, 24, 25, 26, 50, 112
Rezkallah, Eli 16–17
Roe vs Wade 113
rokoni kapcsolatok és a szaporodás módjai 24, 25
Róma, ókori 53, 54, 55
Rose, Ruby 100
Rousseau, Jean-Jacques 36
Rowbotham, Sheila 49
Rózsaszín és Kék Projekt (Jeong-Mee Yoon) 66, 67
rugalmas munkaidő 115
RuPaul's Drag Race (TV-műsor) 124, **125**

Samson, JD 100
szati 64, **65**
Sax, Leonard 21
Schiebinger, Londa 33
Schippers, Mimi 44
Scott, Joan Wallach 49
selyemmajmok 24
Serano, Julia 123
Sex and Gender (Stoller) 93
Sexing the Body (Fausto-Sterling) 37
Sexual Behaviour in the Human Male (Kinsey) 96
Shakespeare korabeli színház 90, 91
Simpson, Linda 45
Sims (videojáték) 127
Singh, Shweta 118–19
sintoizmus 62, 63
Skeggs, Beverley 61
Snell, Hannah 91
sperma, biológiai esszencializmus 21
Spivak, Gayatri 64
Spoon, Rae 100
státusz 50, 51–2, 53
Stewart, Thomas 37
Stiner, Mary C. 28
Stoller, Robert 93
Stonewall 101
Stonewall-lázadás 113
Stryker, Susan 113
Studies in the Psychology of Sex (Havelock Ellis) 86
Svédország 102, 117, 129
Swinton, Tilda 100
Symons, Donald 22

szakszervezetek 56, 58
Szamoa 80, 81
Szaúd-Arábia 72, 73
szegregáció 63, 70, 71
szépségversenyek **20,** 21, 136
szexizmus 16–17, 123
szexológia 84–6, 87, 95
Szexuáltudományi Intézet, Berlin 88, 92, 94
szexuális aktus és reprodukció 26
szexuális bántalmazás 114, 115, 135
szexuális dimorfizmus 20, 21, 25
szexuális inverzió 86, 87
szexualitás 84–6, 95–7, 99
szexualitásskála 96–7, **98**
színház 90, 91
szociobiológia 20, 21–2, 26, 95
szoptatás 50
Szóra bírható-e az alárendelt? (Spivak) 64
sztereotípiák 74, 115–16, 117, 118
szüfrazsett mozgalom 111, 112
szülés 21, 68, 69
szülészek/szülésznők **11**
szüzesség 52, 61

Tahiti 80
Tangerine (film) **124**
társadalmi igazságosság irányzatai 109
társadalmi normák
  alapvető meggyőződések 132
  a történelem kezdetén 50–1
  felvilágosodás kori nézetek 35–6
  nemek 8–9
  nemi szocializáció 66–9, 134
  a gender minden cselekvést áthat 43, 136
  hatásköre 13
társadalmi osztály 14, 64
Teen Vogue 128
Teena, Brandon 135
terhesség 30 31, 50, 133
testmódosítás 93, 105
Testosterone Rex (Fine) 23
tesztoszteron 23, 27, 42
textilipar **56, 57,** 60, 63
Thaiföld 80
The Anatomy of the Bones of the Human Body (Barclay) 32, **33**
The Guardian 120, 128
The Human Journey (Reilly) 27
The Sun 68
The Transsexual Phenomenon (Benjamin) 93
Theorizing Patriarchy (Walby) 16
Throwing Like a Girl (Young) 67
Time **126,** 127
Tipton, Billy 91
tiszteletreméltóság 60–1
Tolokonnyikova, Nagyezsda **115**
Tosimasza, Sunszai 62, 63
Townshend, Pete 100
Trans Murder Monitoring project 123
Transmen and FTMs (Cromwell) 94
Transsexualism and Sex Reassignment (Green & Money) 93
Transvestia 113
Transvestiten, Die (Hirschfeld) 88–9
transz 93
transzkirekesztő radikális feministák (TERF-ek) 120, 121
transzfóbia 123
transzgender emberek 9, 38–9, 75, 84, 103, 104, 113, 134
Transzgender Éve, A 127–8
transzjogi mozgalom 108, 121–3, 124, 134–5
transzpánik 135
transzszexuális 83, 93–4
transzszexualitás 38, 80, 82, 88
transzvesztitizmus 88–9
travesti 80
Trump, Donald 118, 119
Truth, Sojourner **110,** 111
Tubman, Harriet **110,** 111
tulajdon 50, 51–2, 112 *lásd még* örökség
Tyler, Amina 120

Új-Zéland 59
UNICEF 74
USA 21, 25, 59, 60, 61, 117, 124, 125, 128, 135
utódgondozás
  állatoknál 24
  egyenlőség 115, 116, 117
  embereknél 21, 25, 42, 49, 74, 132

vadászó-gyűjtögető társadalmak 27–9, 49
vallás 51, 57, 58, 61–2, 84, 90, 119, 123
van Anders, Sari 42
Vesalius, Andreas 32
videojátékok 127
Vietnám 72, 73, 80
viktoriánus kor 59–60
Vincenzo, Una **87**
viselkedés *lásd* társadalmi normák

Wainwright, Hilary 49
Walby, Sylvia 16
Warhol, Andy **41**
waria közösség 80, 81
Watson, Emma 128
Weegee 89
Wegener, Gerda 92
Weinstein, Harvey 114
West, Candace 43
West, Kanye 126, 127
Westboro Baptista Egyház 123
Whipping Girl (Serano) 123
Whitehall, John 104
Wilde, Oscar **86**
Wollstonecraft, Mary 36, 37, 109
Wong, Sarah 102–3
Woolf, Virginia 92
Wright of Derby, Joseph **34,** 35

Young, Iris Marion 67
Yusuf, Hanna 120

zapoték kultúra 80
zenana szekerek 63
Zimmerman, Don H. 43
zuni törzs **78,** 79, 81

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 2.
X 301341

9483 159.902 H70 OT, ko

Köszönetnyilvánítás
A szerző ezúton szeretné megköszönni a projekt iránti lelkesedést a Thames & Hudson szerkesztői csapatának. Külön köszönettel – és szeretettel – Gil Jackson Hinesnek, a vita nagymesterének.

Idézetek forrásai:
33. o. Londa Schiebinger, *Csontvázak a szekrényben*, ford. Pótó Júlia, *Sic Itur Ad Astra* 58. (2008) XIX. évf., 23–64.
34. o. Montesquieu, *Perzsa levelek*, ford. Rónay György, Európa, 1981.
44. o. Judith Butler, *Problémás nem*, ford. Berán Eszter, Vándor Judit, Balassi, 2007.
52. o. Arisztotelész, *Politika*, ford. Szabó Miklós, Gondolat, 1969.
64. o. Gayatri Chakravorty Spivak, *Szóra bírható-e az alárendelt?*, ford. Mánfai Alice, Tarnay László, Helikon, 42. (1996) 4., 450–483.
84. o. Foucault, Michel, *A szexualitás története* 1. *A tudás akarása*, ford. Ádám Péter, Atlantisz, 1996.
87. o. Radclyffe Hall, *A magány kútja*, ford. Gy. Horváth László, Park, 2017.

A mű eredeti címe: *Is Gender Fluid?*

Published by arrangement with Thames & Hudson Ltd. London
Is Gender Fluid? © 2018 Thames & Hudson Ltd., London

This edition first published in Hungary in 2020 by Scolar Kiadó, Budapest

Fordította: Sepsi László
Hungarian translation © Sepsi László, 2020
Hungarian edition © Scolar Kiadó, 2020

Főszerkesztő: Matthew Taylor
Szöveg: Sally Hines
Tervezte: Dan Streat (Visual Fields)

Minden jog fenntartva. A mű egyetlen részlete sem használható fel, nem tárolható és nem sokszorosítható a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül.

Köszönjük, hogy a Scolar Kiadó könyvét választotta. Iratkozzon fel hírlevelünkre a www.scolar.hu honlapon, vagy keressen minket a facebook.com/scolarklub oldalon!

Scolar Kiadó, 2020
1016 Budapest, Naphegy tér 8.
Telefon: +36 1 466 7648
scolar@scolar.hu
www.scolar.hu

Felelős kiadó: Érsek Nándor
Felelős szerkesztő: Györe Bori
Tördelés: Gados László
Korrektor: Tábor Sára

ISBN 978-963-509-043-3

Nyomdai munkák: Szlovénia

Mérföldkövek

Kr. e. 1503–1482	Egyiptomban Hatsepszut fáraónőt férfiruhában és tradicionális fáraószakállal ábrázolják.
Kr. e. 400 – Kr. u. 200	A Káma-szútra említést tesz a „harmadik nemhez" tartozó emberekről.
Kr. u. 220	Heliogabalus római császárt, akiről úgy tartják, biszexuális volt és nem alkalmazkodott a nemi kategóriákhoz, alig tizennyolc éves korában meggyilkolják.
1412	Megszületik Jeanne d'Arc, a francia nemzeti hős, aki felnőve férfiruhában harcol majd az angolok ellen.
1654	Krisztina svéd királynő lemond, férfiruhába öltözik, és felveszi a Dohna gróf nevet.
1711	Joseph-François Lafitau az egyik első európaiként készít feljegyzéseket az őslakos amerikai irokéz törzs harmadik nemmel kapcsolatos szokásairól.
1728	Franciaországban megszületik d'Éon lovag, aki hol nőként, hol férfiként tűnik fel.
1755	Megjelenteti önéletrajzát az első vállaltan transzgender brit, Charlotte Clark.
1870	Carl Friedrich Otto Westphal publikálja az első orvosi tanulmányt a homoszexualitásról és a transzszexualitásról, amelyben az „eltérő szexuális érzelmek" két esetét írja le.
1891	A tahiti őslakosok először európai *mahu*nak hiszik a hosszú hajú Paul Gauguint.
1919	Berlinben Magnus Hirschfeld megalapítja az első klinikát transzgender személyek számára.
1930	Dániában Lili Elbe az egyik első ember, aki nemi helyreállító műtéten esik át.
1939–1945	A II. világháború idején a náci rezsim börtönbe zár, megkínoz, meggyilkol és orvosi kísérleteknek vet alá több ezer meleg és transzgender személyt.
1951–1952	Christine Jorgensen, az első amerikai, aki nemi helyreállító műtéten megy keresztül, széleskörű figyelemben részesül.
1958	Oroszországban dr. Judy Wu elsőként hajt végre falloplasztikát nemi helyreállító műtét keretében.
1964	Reed Erickson Erickson Educational Foundationje a meleg- és transzjogokat népszerűsíti.
1966	A Compton's Cafeteriában kitört zavargás során a transzneműek rendőri bántalmazása ellen tüntetnek San Franciscóban.
1966	Harry Benjamin a nemi helyreállást támogatja a *Transsexual Phenomenon*ban.
1969	Stonewall-lázadás: az LMBT közösség tagjai összecsapnak a rendőrséggel.
1972	Svédország a világon elsőként teszi lehetővé polgárai számára, hogy törvényesen változtassák meg a nemüket.
1977	A New York-i Legfelsőbb Bíróság döntése értelmében a transzgender nő Renée Richardsnak joga van nőként játszani a profi teniszben.
1990	Judith Butler megkerülhetetlen műve, a *Problémás nem* megállapítja a nemek performatív jellegét.
1999	Az első Transznemű Emlékezés Napja gyilkosságok transzgender áldozatainak állít emléket.
1999	Barry Winchellt meggyilkolja egy katonatársa, amikor kiderül, hogy a transz nő Calpernia Addamsszel jár, amit vitát szít az USA „ne kérdezd, ne mondd" politikájáról.
2008	Meggyilkolják a tizenéves transz Angie Zapatát; gyilkosa az első, akit az USA-ban transzgender személy ellen elkövetett erőszakos gyűlölet-bűncselekmény miatt ítélnek el.
2008	Stu Rasmussen lesz az első nyíltan transznemű amerikai polgármester az oregoni Silvertonban.
2012	Az amerikai Equal Employment Opportunity Commission kinyilvánítja, hogy az 1964-es Polgárjogi Törvény VII. cikkelye védi a transznemű munkavállalókat.
2016	Az Obama-adminisztráció döntése alapján az USA állami iskoláinak meg kell engedniük, hogy a diákok a nemi identitásuknak megfelelő mosdókat és öltözőket használják.
2017	Dániában hivatalosan is törlik a transznemű identitásokat a mentális betegségek listájáról.
2017	A németországi törvények alapján az interszex személyeket születésükkor nem szabad férfiként vagy nőként nyilvántartásba venni.

Fotó © Sally Hines

Sally Hines a Leedsi Egyetem szociológia és gendertudomány szakának docense, ahol egyúttal a Centre for Interdisciplinary Gender Studies igazgatója is volt 2009 és 2014 között. Szakterülete a gender, a szexualitás, az intimitás és a test, a transzneműségről szóló munkássága pedig a gender, a szexualitás és a megtestesülés metszéspontjait és elkülönüléseit vizsgálja. Számos cikket publikált a genderdiverzitás és -identitás témájában, illetve négy könyvet, amelyek közül a legfrissebb a *Gender, Society and Culture*. Hines társalapítója és egyik szervezője a „Sexgen" nevű interdiszciplináris hálózatnak, amely társadalmi nemekkel foglalkozó központokat köt össze. Kutatásvezetője a *Pregnant Men: An International Exploration of Trans Male Experiences and Practices of Reproduction* nevű, angol, amerikai, ausztrál, lengyel és olasz kutatók közreműködésével zajló hároméves projektnek.

Fotó © Matthew Taylor

Matthew Taylor a Royal Society of Arts, Manufactures and Commerce nevű 250 éves brit intézmény főigazgatója, amely célkitűzése szerint a társadalmat gazdagítja gondolatok és tettek által, hogy hozzásegítse egy XXI. századi felvilágosodáshoz. Író, előadó és rádiós műsorvezető, számos cikk szerzője szabályozási, közéleti, közszolgálati reform és kultúraelmélet témákban, rendszeresen látható/hallható a *Newsnight*, a *The Daily Politics* című műsorokban, valamint a *Radio 4 Today* és a *The Moral Maze* című adásokban. Korábban az Institute for Public Policy Research nevű vezető brit elemzőintézet főtitkára és ügyvezetője volt.

A borítón (elöl) Olga Simonenko fotója. Koncepció és stílus Pascale de Konig. Modell Cheraine Balje. © Olga Simonenko, Simonenko Photography; (hátul) Scott Olson / Getty Images

Nagytotál

SCOLAR

Mi a gender?

Amikor megszületünk, testünk jellemzői alapján kijelölik a nemünket. Miért éreznek sokan mégis disszonanciát biológiai nemük és identitásuk között? A gender olyasvalami, ami eredendően vagyunk, vagy cselekvéseink által jön létre? Velünk született adottság, vagy a környezetünk alakítja? Fontosak még a hagyományos férfi és női szerepek a mai gyorsan változó világban? Ez a gondolatébresztő könyv sorra veszi a gender, azaz a társadalmi nem és a pszichológia, a kultúra és a szexualitás kapcsolódási pontjait, és bemutatja, hogyan alakult az egyéni és a társadalmi hozzáállás az elmúlt századokban.

A Nagytotál sorozat

Innovatívan és informatívan, provokatívan és meggyőzően, teljesen új megvilágításban mutatja be az életünkre és mai világunkra oly nagy hatást gyakorló alapvető gondolatokat. Az egyedülálló vizuális megjelenítés és az okosan felépített szöveg a komplex fogalmakat is könnyen érthetővé teszi, és minden szükséges eszközzel felvértezi az olvasót, hogy maga is beszállhasson a vitába.

3999 Ft
ISBN 978-963-509-043-3
9 789635 090433

Kövessen minket a Facebookon!
facebook.com/scolarklub

WWW.SCOLAR.HU